



Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m., ett trettiotal motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen samt ett femtiotal motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2002.

Utskottet tillstyrker i sak regeringens förslag till ändringar i olika lagar i syfte att stärka skyddet för barn i utsatta situationer. Utskottet ställer sig bl.a. bakom förslaget att införa en lagstadgad skyldighet för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen att samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. Anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) utvidgas till att även omfatta myndigheter inom kriminalvården och rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket samt anställda inom dessa myndigheter. Utskottet ser också positivt på förslaget att i olika lagar som reglerar verksamheter där personalen kommer i kontakt med barn och föräldrar erinra om anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen. Utskottet tillstyrker även att det i socialtjänstlagen och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga införs bestämmelser om att socialnämnden, när ett barn har varit placerat i samma familjehem i tre år, särskilt skall överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden av barnet till familjehemsföräldrarna enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

Liksom justitieutskottet gjort i sitt yttrande i ärendet tillstyrker socialutskottet regeringens förslag till ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken. Bestämmelsen avser fall där brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Socialutskottet anser att riksdagen bör godkänna de förtydligande uttalanden om bestämmelsens räckvidd som justitieutskottet gör i sitt yttrande. Uttalandena innebär bl.a. att den nya straffskärpningsgrunden kan bli tillämplig inte enbart i fall där en till barnet närstående person förgriper sig på antingen en annan

sådan person eller på barnet självt, utan även i fall där antingen gärningsmannen eller offret är en till barnet närstående person medan den andra personen inte tillhör denna krets.

Utskottet tillstyrker även övriga lagförslag i sak och avstyrker samtliga motioner.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2003.

I betänkandet finns 43 reservationer och 3 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	12
Ärendets beredning	12
Propositionens huvudsakliga innehåll	12
Utskottets överväganden	14
Att förebygga och åtgärda när barn far illa.....	14
Utskottets ställningstagande	26
Behovet av forskning, m.m.	30
Justitieutskottets yttrande	31
Socialutskottets ställningstagande	31
Samverkan.....	32
Justitieutskottets yttrande	35
Socialutskottets ställningstagande	35
Skyldigheten att anmäla till socialtjänsten	36
Justitieutskottets yttrande	38
Socialutskottets ställningstagande	39
Dödsfallsutredningar	40
Justitieutskottets yttrande	41
Socialutskottets ställningstagande	41
Barnmisshandel i straffrätten.....	41
Justitieutskottets yttrande	44
Socialutskottets ställningstagande	46
Särskild prövning när barnet varit placerat i tre år	46
Utskottets ställningstagande	48
En nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården, m.m.	49
Utskottets ställningstagande	54
Kvalitet och kompetens.....	55
Utskottets ställningstagande	58
Socialtjänstens handläggning av ärenden	58
Utskottets ställningstagande	61
Processrättsliga frågor	62
Justitieutskottets yttrande	64
Socialutskottets ställningstagande	65
Kriminalvårdsfrågor	66
Justitieutskottets yttrande	66
Socialutskottets ställningstagande	67
Barn i asylprocessen.....	67
Utskottets ställningstagande	72

Ekonomiska konsekvenser av förslagen i propositionen	73
Utskottets ställningstagande	74
Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga i övrigt	75
Utskottets ställningstagande	75
Övriga lagförslag	75
Utskottets ställningstagande	75
Reservationer	77
Särskilda yttranden	101
Bilagor:	
1. Förteckning över behandlade förslag	103
Propositionen	103
Följdmotioner	103
Motioner från allmänna motionstiden	106
2. Regeringens lagförslag	112
Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	112
Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	119
Förslag till lag om ändring i brottsbalken	123
Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	125
Förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt	127
Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.	128
Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)	129
Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)	130
Förslag till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)	131
Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)	132
Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall	133
Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning	135
Förslag till lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område	136
Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård	137
3. Justitiekammarens yttrande 2002/03:JuU1y	138
4. Av utskottet framlagt lagförslag	158

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Förebyggande och andra insatser för barn i utsatta situationer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 1, 2002/03:So223, 2002/03:So250 yrkande 3, 2002/03:So307, 2002/03:So328, 2002/03:So360 yrkandena 4–6, 2002/03:So507 yrkandena 4 och 8, 2002/03:Ju320 yrkande 3, 2002/03:Ju361 yrkandena 5 och 7 samt 2002/03:A323 yrkande 5.

Reservation 1 (m)

Reservation 2 (kd)

Reservation 3 (c)

2. Barn till missbrukare, psykiskt sjuka m.fl.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So247 yrkande 2, 2002/03:So250 yrkande 5, 2002/03:So341 yrkandena 1 och 2, 2002/03:So450 yrkande 4, 2002/03:So507 yrkande 5, 2002/03:So509 yrkande 20 och 2002/03:So515 yrkandena 4 och 5.

Reservation 4 (kd, c, mp)

3. Barn i ekonomiskt utsatta familjer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So274, 2002/03:So291, 2002/03:So339 yrkande 2, 2002/03:So377, 2002/03:So399 yrkande 4 och 2002/03:So454 yrkandena 1 och 2.

Reservation 5 (fp)

Reservation 6 (v)

4. Hedersrelaterat våld m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So41, 2002/03:So42 yrkande 2 delvis och 2002/03:So232.

Reservation 7 (m)

5. Sexuell exploatering av barn

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 2 delvis.

Reservation 8 (m)

6. 4 kap. 26 § barnavårdslagen

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 4.

Reservation 9 (m)

7. Familjerådslag

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So507 yrkande 7 delvis och 2002/03:Sf380 yrkande 10.

Reservation 10 (kd)

8. Skyldighet att uppvisa utdrag ur belastningsregistret

Riksdagen avslår motion 2002/03:So391.

9. Forskning om barn i utsatta situationer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 5 och 2002/03:So360 yrkande 2.

Reservation 11 (m)

Reservation 12 (kd)

10. Regeringsuppdrag till Brottsförebyggande rådet

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 6.

Reservation 13 (m)

11. Samverkan

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) såvitt avser 5 kap. 1 a §, med den ändringen att efter orden ”lag och” införs ”av”,

2. lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) såvitt avser 2 f § första stycket, med den ändringen att efter orden ”område och” införs ”av”,

3. lag om ändring i skollagen (1985:1100) såvitt avser 1 kap. 2 a § första stycket, med den ändringen att efter ordet ”följer” införs ”av”, samt

4. lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område såvitt avser 2 kap. 1 a §, med den ändringen att efter orden ”lag och” införs ”av”.

Riksdagen avslår motion 2002/03:So511 yrkande 1.

12. Sekretess vid samverkan

Riksdagen avslår motion 2002/03:So511 yrkande 3.

Reservation 14 (fp)

13. Familjevårdsenheter

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 7.

Reservation 15 (m)

14. Familjecentraler

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So304 och 2002/03:So397 yrkandena 1 och 2.

Reservation 16 (kd)

15. En utvidgning av anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) såvitt avser 14 kap. 1 §, med den ändringen i andra stycket att efter orden ”annan yrkesmässigt bedriven” införs ”enskild”.

16. Hänvisningar till anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
 2. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.,
 3. lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) såvitt avser 2 f § andra stycket,
 4. lag om ändring i polislagen (1984:387),
 5. lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125),
 6. lag om ändring i skollagen (1985:1100) såvitt avser 1 kap. 2 a § andra stycket,
 7. lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning samt
 8. lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område såvitt avser 2 kap. 2 §.
- Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 8 och 2002/03:So442 yrkande 10.

Reservation 17 (m)

17. Åtgärder för att öka benägenheten att anmäla till socialtjänsten

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 9, 2002/03:So43 yrkande 2 och 2002/03:So44 yrkande 1.

Reservation 18 (m, fp, kd)

18. Dödsfallsutredningar m.m.

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 10.

Reservation 19 (m)

19. Förslaget till ny straffskärpningsgrund

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser 29 kap. 2 § samt godkänner vad justitieutskottet anfört om bestämmelsens räckvidd.

20. Särreglering av barnmisshandel m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 11 och 2002/03:So45 yrkandena 1 och 2.

Reservation 20 (m)

Reservation 21 (c)

21. Begreppet närstående person

Riksdagen avslår motion 2002/03:So45 yrkande 3.

Reservation 22 (c)

22. En utvärdering av den nya straffskärpningsgrunden

Riksdagen avslår motion 2002/03:So44 yrkandena 2 och 3.

Reservation 23 (kd)

23. Överflyttning av vårdsnaden av barn till familjehemsföräldrar

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 13 §, med den ändringen i fjärde stycket att orden ”ett barn” ersätts av ”den unge”, samt

2. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) såvitt avser 6 kap. 8 §.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So43 yrkande 4 delvis och 2002/03:So44 yrkande 4.

Reservation 24 (m, kd)

Reservation 25 (fp)

24. Social barn- och ungdomsvård

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 13, 2002/03:So240 yrkandena 1–3, 2002/03:So263, 2002/03:So473 yrkandena 1–3, 2002/03:So507 yrkande 7 delvis, 2002/03:So511 yrkande 5, 2002/03:Ju366 yrkande 6 och 2002/03:L317 yrkande 1.

Reservation 26 (m)

Reservation 27 (fp)

Reservation 28 (kd)

25. En särskild statlig tillsynsmyndighet

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 3.

Reservation 29 (m)

26. En förbättrad socionomutbildning

Riksdagen avslår motion 2002/03:So43 yrkande 1.

27. Legitimation för socionomer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 14, 2002/03:So270 och 2002/03:So350 yrkande 2.

Reservation 30 (m, mp)

28. Underrättelse enligt 11 kap. 2 § sista stycket socialtjänstlagen (2001:453)

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So43 yrkande 4 delvis, 2002/03:So511 yrkande 2, 2002/03:Ju234 yrkande 12, 2002/03:Ju279 yrkande 1, 2002/03:Sf226 yrkande 15 och 2002/03:Ub557 yrkande 5.

Reservation 31 (m, fp)

29. Skyldighet för socialnämnden att polisanmäla övergrepp mot barn

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So360 yrkande 1 och 2002/03:Ju361 yrkande 3.

Reservation 32 (kd)

30. Målsägande

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 12 och 2002/03:So43 yrkande 3.

Reservation 33 (m, fp, kd, c)

31. Barn i brottmålsprocessen

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 17.

Reservation 34 (m)

32. Uppföljning av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 16.

Reservation 35 (m)

33. Husrannsakan i vissa fall

Riksdagen avslår motion 2002/03:So42 yrkande 15.

Reservation 36 (m)

34. Behandling av intagna under straffverkställigheten

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 18 och 2002/03:So44 yrkande 8.

Reservation 37 (m, kd)

35. Barn i asylprocessen

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So43 yrkande 5 och 2002/03:So44 yrkandena 5 och 6.

Reservation 38 (fp)

Reservation 39 (kd)

36. Mottagandet av flyktingbarn

Riksdagen avslår motionerna 2002/03: So42 yrkande 2 delvis, 2002/03:So43 yrkande 6 och 2002/03:So44 yrkande 7.

Reservation 40 (m)

Reservation 41 (fp)

Reservation 42 (kd)

37. Ekonomiska konsekvenser

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 19 och 2002/03:So44 yrkande 9.

Reservation 43 (m, kd)

38. Ingressen till förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser ingressen, med den ändringen att ordet ”40,” utgår.

39. 1 § förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 1 §, med den ändringen i fjärde stycket att ordet ”andra” förs in före ”åtgärder”.

40. 15, 35 och 41 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Riksdagen antar det av utskottet i *bilaga 4* framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

41. 16 kap. 4 § förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) såvitt avser 16 kap. 4 §, med den ändringen att paragrafens nuvarande andra och tredje stycken kvarstår oförändrade.

42. Ingressen till förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall såvitt avser ingressen, med den ändringen att orden ”vård av” förs in före ”missbrukare”.

43. Lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga i den mån lagförslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan,
2. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) i den mån lagförslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan,
3. lag om ändring i brottsbalken i den mån lagförslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan,

4. lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) i den mån lagförslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan,
5. lag om ändring i skollagen (1985:1100) i den mån lagförslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan,
6. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall i den mån lagförslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan,
7. lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område i den mån lagförslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan,
8. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar samt
9. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Stockholm den 15 maj 2003

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ingrid Burman (v), Kristina Zakrisson (s), Margareta Israelsson (s), Cristina Husmark Pehrsson (m), Conny Öhman (s), Carl-Axel Johansson (m), Marina Pettersson (s), Gabriel Romanus (fp), Christer Engelhardt (s), Elina Linna (v), Kerstin-Maria Stalin (mp), Martin Nilsson (s), Jan Emanuel Johansson (s), Magdalena Andersson (m), Ulrik Lindgren (kd), Annika Qarlsson (c) och Marita Aronson (fp).

Redogörelse för ärendet

Ärendets beredning

Socialutskottet har berett justitieutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen jämte motioner.

Justitieutskottet begränsar sitt yttrande till att avse straffrättsliga och processrättsliga frågor samt frågor med anknytning till kriminalvården och andra myndigheter inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet. Yttrandet (2002/03:JuU1y) återfinns i *bilaga 3*.

I ärendet föreligger även en kortfattad promemoria från riksdagens utredningstjänst rörande de ekonomiska konsekvenserna till följd av propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ett antal lagstiftningsåtgärder i syfte att stärka skyddet för barn i utsatta situationer.

Anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) föreslås utvidgas till att även omfatta myndigheter inom kriminalvården och rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket samt anställda inom dessa myndigheter. I syfte att öka kunskaperna om anmälningsskyldigheten och skapa ökad uppmärksamhet kring denna föreslås hänvisningar till anmälningsskyldigheten i de lagar som reglerar verksamheter som regelbundet kommer i kontakt med barn.

Regeringen anser att det i berörda lagar skall införas bestämmelser om att socialtjänsten, hälso- och sjukvården, förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen skall samverka med bl.a. samhällsorgan och organisationer kring barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa.

I syfte att skapa förutsättningar för ett optimalt beslutsunderlag i ärenden där den eller de som berörs av beslutet inte längre vistas i kommunen, föreslås en lagstadgad skyldighet för den nya vistelsekommunen att på begäran bistå i utredningar som gäller barn eller missbrukare. Vidare föreslås att det under vissa förutsättningar skall bli möjligt att flytta över ett ärende från en socialnämnd till en annan utan samtycke av den senare.

I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) föreslås ett antal ändringar i syfte att stärka barnperspektivet i lagen. Bland annat föreslås att vad som är bäst för den unge skall vara avgörande vid alla beslut enligt lagen, att den unges inställning skall klargöras samt att hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Det tydliggörs att såväl fysisk som psykisk misshandel kan utgöra risk för att barnets hälsa och utveckling skadas. Nya bestämmelser föreslås i socialtjänstlagen och LVU med innebörden att när ett barn varit placerat i

samma familjehem i tre år skall socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

I såväl LVU som i lagen (1988:870) om vård av missbrukare (LVM) och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) föreslås bestämmelser som gör det möjligt att vårda en intagen under förhållanden som innebär att han eller hon inte fritt får umgås med andra intagna.

Regeringen föreslår vidare att det införs en särskild straffskärpningsgrund i brottsbalken för sådana fall där brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Vidare föreslås att bl.a. vållande till kroppsskada eller sjukdom som inte är grovt brott läggs under allmänt åtal om brottet har riktat sig mot någon som är under arton år och åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Till grund för förslagen i propositionen ligger bl.a. slutbetänkandet från *Kommittén mot barnmisshandel*, Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda (SOU 2001:72), samt *LVU-utredningens* betänkande Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga (SOU 2000:77).

Utskottets överväganden

Att förebygga och åtgärda när barn far illa

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om att uppmärksamma och stödja barn i olika utsatta situationer. Utskottet anser motionerna i huvudsak tillgodosedda mot bakgrund av vad som anförs i propositionen och med hänsyn till övriga åtgärder som pågår eller planeras på området. Riksdagen bör vidare avslå en motion om att återinföra en viss paragraf i barnavårdslagen, två motioner om familjerådslag samt en motion om att utvidga skyldigheten att lämna utdrag ur belastningsregistret.

Jämför reservationerna 1 (m), 2 (kd), 3 (c), 4 (kd, c, mp), 5 (fp), 6 (v), 7 (m), 8 (m), 9 (m) och 10 (kd).

Propositionen

I propositionen anförs att det finns barn i Sverige som av olika skäl lever i en utsatt situation och därför har behov av skydd och stöd från samhället. Barn i utsatta situationer utgör enligt propositionen inte någon homogen grupp. Utsattheten kan bestå av en mängd faktorer på samhälls-, grupp- och individnivå. Det är dock allvaret i det enskilda barnets problem som skall vara avgörande för hur samhällets insatser prioriteras och inte vilken problemgrupp barnet anses tillhöra. Det handlar således om att uppmärksamma det enskilda barnet.

Regeringen konstaterar att synen på vad som gör att barn far illa har förändrats i takt med att samhällets syn på barn har förändrats. I dag är mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar fundamentala principer när det görs bedömningar av barns och ungas villkor. Barn är bärare av rättigheter och skall respekteras, anförs det.

Enligt regeringen är det ur ett barnperspektiv synnerligen angeläget med ett enhetligt språkbruk bland berörda aktörer när det gäller utsatta barn. Regeringen understryker vikten av att det råder en samsyn rörande situationer och förhållanden som påverkar barns och ungas livsvillkor negativt. För att uppnå en sådan samsyn bör den beskrivning som Kommittén mot barnmisshandel gjort av dylika situationer användas. Denna beskrivning kan enligt regeringen tjäna som ett hjälpmedel för yrkesgrupper som arbetar med barn och för vuxna som i andra sammanhang möter barn. Den kan exempelvis ge vägledning när man bör ingripa för ett barns skydd. Genom att exemplifiera olika situationer när ett barn far eller riskerar att fara illa underlättas även samverkan mellan olika berörda aktörer. Situationer när ett barn riskerar att fara illa kan vara t.ex. när barnet utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella över-

grepp eller kränkningar eller när barnets grundläggande fysiska och psykiska behov försummas.

Enligt regeringen är insatser för att förebygga och upptäcka att barn far illa av central betydelse i arbetet med att stärka skyddet för barn i utsatta situationer. Det förebyggande arbetet bör därför ges hög prioritet.

Studier som utförts visar på en komplex bakgrundsbild när barn far illa. Till bakgrundsfaktorerna hör sådant som allmänna attityder till äga och barns rätt, familjens sociala och ekonomiska utsatthet, föräldrars och barns personlighetsdrag, sjukdomar och funktionshinder. Arbetet med att förebygga att barn far illa kräver således en bred ansats. Ett brett angreppssätt, med kraftfulla generella familjepolitiska insatser i grunden, är enligt propositionen sannolikt en av de viktigaste bakomliggande faktorerna till att svenska barn redan i dag hör till de i världen som minst utsätts för fysiska övergrepp. Det finns således, enligt regeringens uppfattning, all anledning att fortsätta att utveckla den generella välfärdspolitiken kompletterat med vissa riktade insatser.

Regeringen konstaterar att det finns ett samband mellan barns utsatthet, familjeekonomi och socialpolitiska insatser. I propositionen anförts att det i dag sker ökade satsningar inom skola, vård och omsorg. Genom att därigenom kunna höja kvaliteten på dessa verksamheter minskar på sikt trycket på de behandlande verksamheterna och sänks sannolikt de totala kostnaderna för vård och behandling av barn och unga. Regeringen påpekar bl.a. att ett särskilt statsbidrag riktat till skolsektorn har inrättats för att öka personaltäteten i skola och fritidshem. Enligt propositionen avser regeringen vidare att bl.a. förlänga föräldraförsäkringen med ytterligare två månader, höja barnbidraget och införa ett flerbarnstillägg redan från andra barnet, genomföra en riktad satsning för att fler skall anställas i förskolan samt förbättra situationen för de barn som lever i en utsatt ekonomisk situation.

Även samhällliga normer och värderingar påverkar barns utsatthet. Genom införandet av agaförbudet har Sverige skapat en tydlig norm mot våld riktat mot barn. Det pågår ett alltmer aktivt arbete för att minska våldet inom familjen, där såväl socialtjänsten och polisen som frivilliga organisationer, som t.ex. barnrättsorganisationer och kvinnojourer, gör värdefulla insatser. Det arbete som bedrivs av brukar- och frivilligorganisationer i syfte att utveckla och ge stöd till barn i olika riskgrupper utgör enligt regeringen ett betydelsefullt komplement till samhällets insatser. Vidare har arbetet med att sprida information och kunskap om FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, bidragit väsentligt till att barn och ungdomar i skolåldern i dag vet att det är en rättighet att inte bli slagen eller utnyttjad.

I propositionen anförts att barn är allas ansvar. När det gäller föräldrarnas ansvar redogörs för de grundläggande reglerna i 6 kap. 1 och 2 §§ föräldrabalken. Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Vidare skall barn behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Den som har vårdnaden om ett barn, oftast föräldrarna, har ett ansvar för barnets personliga

förhållanden och skall se till att barnets behov av omvårdnad m.m. blir tillgodosedda. Vårdnadshavare ansvarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter och skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. För att förhindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren se till att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

Enligt regeringen är det viktigt att uppmärksamma det som slås fast i barnkonventionen om att familjen måste ges bistånd och skydd. Ansvar för det ligger på samhället. Utifrån barnets perspektiv skall därför familjen få det bistånd och det skydd den behöver för att kunna ge barnet kärlek och en god uppfostran. De flesta barn som behöver socialtjänstens insatser kommer från familjer som har det svårt både socialt och ekonomiskt, så svårt, att det ibland hindrar föräldrarna att ge barnen kärlek och god uppfostran, anføres det.

Regeringen understryker betydelsen av hälso- och sjukvårdens, förskoleverksamhetens, skolans och skolbarnsomsorgens insatser för att på en generell nivå förebygga att barn far illa. Att insatserna är av god kvalitet och utförs av personal med god kompetens kan inte nog betonas. Förebyggande arbete inom samtliga berörda verksamheter är viktigt såväl ur ett mänskligt som ur ett ekonomiskt perspektiv. Sådant arbete bör enligt regeringen således ges hög prioritet.

I propositionen redogörs för de olika verksamhetsområden inom *hälso- och sjukvården* som kommer i kontakt med barn i utsatta situationer, exempelvis barnhälsovården och skolhälsovården som kan följa i stort sett alla barn under lång tid. Även den föräldrastödjande verksamheten vid mödra- och barnvårdscentralerna nämns som betydelsefull när det gäller att förebygga att barn far illa. Vuxenpsykiatri och missbrukarvården nämns som exempel på verksamheter inom hälso- och sjukvården som inte träffar barn över huvud taget men som ändå kan ha anledning att vara särskilt uppmärksamma på barns förhållanden. Enligt regeringen måste det alltid finnas en medvetenhet om hur den vuxnes förhållanden, exempelvis den vuxnes psykiska ohälsa, kan påverka barnets situation och möjligheter att få sina behov tillgodosedda. Regeringen framhåller att det kan vara livsavgörande för ett barn att personalen i de olika verksamheterna inom hälso- och sjukvården uppmärksammar barn som far illa eller riskerar att fara illa. Personalen måste därför ha en beredskap och rutiner för att göra en anmälan till socialtjänsten. Regeringen erinrar om förslagen i propositionen för bättre samverkan och för att göra anmälningskyldigheten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen mer känd i olika verksamheter som möter barn som far illa.

Regeringen betonar vidare vikten av att det finns en barnkompetens inom hälso- och sjukvården. Med detta avses att personalen har en kunskap om barn och barns behov, barns sätt att uttrycka sig och en förmåga att kunna lyssna till barn. I syfte att stärka barnkompetensen inom hälso- och sjukvården har Socialstyrelsen haft regeringens uppdrag att föreslå åtgärder för att stärka barnkompetensen inom hälso- och sjukvården. Socialstyrelsens rapport, som lämnades till regeringen i oktober 2001 (dnr S2001/9763/ST), är

föremål för beredning inom Regeringskansliet. I det sammanhanget kommer regeringen också att överväga ytterligare förändringar i hälso- och sjukvårdslagstiftningen för att tydliggöra att även dessa verksamheter skall ha ett barnperspektiv.

När det gäller *förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen* betonas i propositionen att dessa verksamheter är naturliga delar av barnets vardag och att det framför allt är här som barn som far illa eller riskerar att fara illa bör bli upptäckta. Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen måste enligt regeringens uppfattning förfoga över all nödvändig kunskap för att upptäcka, stödja och hjälpa barn som far illa eller riskerar att fara illa. Personalen bör ha kompetens för att kunna avgöra när barn behöver annat professionellt stöd än det som den egna verksamheten kan ge. Regeringen betonar vikten av kompetensutveckling av personalen och av vägledande rutiner i arbetet med barn som far illa.

I propositionen understryks sambandet mellan väl fungerande skolor och elevernas välbefinnande. En skola med ett gott klimat kan till viss del kompensera för utsatthet i närmiljön. Det är också angeläget att det finns elevvårds- och skolhälsovårdspersonal i tillräcklig omfattning så att de blir tillgängliga för både elever och lärare. Regeringen nämner bl.a. att riksdagen nyligen har antagit regeringens proposition Hälsa, lärande och trygghet (prop. 2001/02:14). Utgångspunkten är att lärande och hälsa påverkas av samma generella faktorer. Enligt propositionen har all personal i skolan ett ansvar att utifrån vars och ens funktion och kompetens delta i arbetet med att skapa en skola för hälsa, lärande och trygghet. I det individuellt inriktade arbetet bör elevhälsan ha ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling. De mer generellt inriktade uppgifterna handlar om frågor som elevernas arbetsmiljö, arbetet mot mobbning och kränkande behandling, undervisning om droger och övrig livsstilsrelaterad ohälsa, jämställdhet samt sex- och samlevnadsundervisning. Regeringen anför att en översyn av arbetsmiljölagen (1977:1160) ur ett elevperspektiv kommer att genomföras, bl.a. i syfte att förtydliga elevernas inflytande över arbetsmiljön i skolan. Vidare har Skolverket fått ett uppdrag att genomföra de synsätt som redovisas i propositionen Hälsa, lärande och trygghet.

Regeringen anger *socialtjänsten* som samhällets yttersta skyddsnät. I propositionen betonas vikten av att personalen har god kompetens samt att arbetet är kunskapsbaserat och insatserna av god kvalitet. Det påpekas att Socialstyrelsen bl.a. har tagit fram ett kunskapsmaterial till stöd för socialtjänstens handläggning av ärenden som rör sexuella övergrepp. Socialstyrelsen har också regeringens uppdrag att genomföra ett nationellt program till stöd för kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten.

Till skillnad från andra huvudmän kan socialtjänsten aldrig ange resursbrist som skäl till att låta bli att agera. Enligt propositionen har kommunen att se till att socialtjänsten har tillräckliga resurser för att leva upp till lagstiftningens intentioner och krav. Kunskap och engagemang bör finnas inte bara hos tjänstemännen utan även hos de förtroendevalda som har till uppgift att

fatta beslut om såväl inriktning och omfattning av det barnavårdande arbetet som beslut i enskilda barnavårdsärenden.

Frågor om barn som kommer till Sverige genom människohandel är enligt propositionen föremål för behandling i en arbetsgrupp inom Socialdepartementet som har till uppgift att kartlägga kunskaper om barn som utsätts för sexuell exploatering i Sverige (S 2002:B). Arbetsgruppen skall redovisa sitt uppdrag den 31 maj 2004.

Under senare år har flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld eller hot om våld uppmärksammats särskilt. Regeringen har givit olika myndigheter uppdrag på området. Bland annat har länsstyrelserna i de tre storstads länen kartlagt behovet av akut skyddat boende. Enligt propositionen följer regeringen nära utvecklingen på området och avser att återkomma med initiativ som exempelvis kan underlätta inrättandet av skyddat boende.

När det gäller barn i familjer med knappa ekonomiska resurser har forskning visat att ju sämre familjeekonomi är, desto större är barnets utsatthet. Detta samband talar enligt regeringen för att det är särskilt viktigt att följa barns levnadsförhållanden och uppväxtvillkor. Inom Regeringskansliet har det påbörjats ett arbete när det gäller kunskaper om barn som lever i familjer med knappa ekonomiska resurser. Inriktningen på det arbetet är att skaffa kunskaper om hur ekonomiska faktorer påverkar barn ur olika aspekter, bl.a. avseende insatser från den sociala barn- och ungdomsvården.

Motioner

I *motion A323 av Ulla Hoffmann m.fl. (v)* yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om stärkt skydd för barn som är offer för psykisk och fysisk misshandel eller sexualbrott (*yrkande 5*).

Förebyggande och andra insatser för utsatta barn i allmänhet berörs i följande motioner.

I *motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande om att ansvaret för barn ytterst vilar på föräldrarna (*yrkande 1*). För att kunna komma till rätta med barns utsatthet måste man börja med den familjesituation barnen lever i. Trygghet för barnen skapas inom familjen men påverkas mycket starkt av hur samhället prioriterar familjen och föräldraansvaret. Enligt motionärerna saknar propositionen helt såväl analys av som förslag till hur samhället kan stödja och underlätta föräldrars åtaganden. I motionen yrkas vidare att riksdagen beslutar att införa den tidigare 26 § barnavårdslagen i socialtjänstlagen (*yrkande 4*). Genom den tidigare gällande bestämmelsen kunde sociala myndigheter i samverkan med familjen och på ett tidigt stadium inrikta sitt arbete på att hjälpa och stötta. Åtgärder vidtogs sedan stegvis i samråd med familjen och först som en sista utväg kunde övervakning och omhändertagande bli aktuellt. Motionärerna menar att socialtjänstens åtgärder i dag ofta kommer överraskande och inte sällan för sent.

I *motion So507 av Ulrik Lindgren m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande om behovet av riktade insatser för att förebygga att barn och ungdomar far illa (*yrkande 4*). Motionärerna anser att generella insatser bör vara grunden för samhällets stöd till utsatta barn men att även riktade insatser av olika slag är nödvändiga. I motionen yrkas vidare att riksdagen begär att regeringen redovisar hur bl.a. familjerådslag fungerat (*yrkande 7 delvis*). Motionärerna anser att ett mer nätverksinriktat arbetssätt kan hjälpa många barn. Motionärerna begär även ett tillkännagivande om behovet av analys och förslag på insatser för barn i riskzon (*yrkande 8*). Enligt motionärerna är det orsakerna till barns ohälsa och utsatthet som vuxenvärlden måste ta ansvar för och inte i första hand symtomen.

I *motion Sf380 av Alf Svensson m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till hur familjer som så önskar skall få rätt till familjerådslag eller annan liknande arbetsmodell (*yrkande 10*).

I *motion So328 av Ingemar Vänerlöv (kd)* begärs ett tillkännagivande om vikten av att åtgärder sätts in tidigt för att komma till rätta med minderårigas brottslighet. Det är i första hand vårdnadshavarna som skall vaka över att deras barn inte hamnar på brottets bana, men om det inte fungerar måste samhället gripa in, anförs det.

I *motion So223 av Gunilla Tjernberg (kd)* begärs ett tillkännagivande om behovet av att personal som arbetar inom förskola och skola får den utbildning som krävs för att tidigt se och kunna tolka barns situation.

I *motion So250 av Maud Olofsson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om ungdomars utsatthet (*yrkande 3*). Enligt motionärerna har samhället ett stort ansvar för att hjälpa och skydda utsatta barn samt i görligaste mån stärka deras befintliga uppväxtmiljöer. Motionärerna vill ha ett samhälle som litar på familjerna samtidigt som det skall finnas ett starkt yttre stöd vid kriser. Många barn och ungdomar lever i dag i en tillvaro där allt högre krav från samhälle, skola, kamrater och föräldrar skapar problem. Otrygga uppväxtförhållanden bidrar ytterligare till problematiken. Motionärerna tar upp problem som stress, depressioner, mobbning och utseendefixering.

I *motion So391 av Elisebeht Markström m.fl. (s)* begärs ett tillkännagivande om lagstadgad skyldighet att visa utdrag ur belastningsregistret för den som yrkesmässigt jobbar med barn och unga. Motionärerna anser att socialtjänstlagen och annan aktuell lagstiftning bör kompletteras med en liknande regel som den som gäller för skolan. Lagändringarna bör medge att även redan anställd personal på anmodan från arbetsgivaren har att uppvisa utdrag ur belastningsregistret.

Några motioner rör bl.a. stöd till misshandlade och sexuellt utnyttjade barn.

I *motion Ju320 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* yrkas att riksdagen beslutar att andra meningen i 8 a § socialtjänstlagen (1980:620) (numera 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453)) skall lyda: "Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor, barn och ungdomar som är eller har varit utsatta

för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation” (yrkande 3).

I motion Ju361 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande om att barn som utsatts för sexualbrott tillsammans med vårdnadshavaren under en lång tid skall erbjudas psykologhjälp och vård (yrkande 5). Motionärerna begär även ett tillkännagivande om resurser för verksamheter där utsatta kan få hjälp att bearbeta sina traumatiska upplevelser (yrkande 7).

I motion So360 av Annelie Enochson (kd) begärs ett tillkännagivande om att en nationell kartläggning bör göras av kommunernas tillämpning av artiklarna 19 och 34 i FN:s barnkonvention (yrkande 4). Artiklarna handlar om samhällets ansvar för att skydda barn mot sexuella övergrepp, fysiskt och psykiskt våld, vanvård m.m. Vidare begärs ett tillkännagivande om att en utredning bör tillsättas med syfte att beskriva förutsättningar och möjligheter att ta itu med sexuella övergrepp (upptäcka, anmäla, möta och stödja barnet) bland samtliga yrkesgrupper som har anmälningsskyldighet vid misstanke om sexuella övergrepp (yrkande 5). Slutligen begärs ett tillkännagivande om att barnkonventionens krav på förebyggande arbete mot sexuella övergrepp bör implementeras i svensk lag (yrkande 6).

Flera motioner tar upp frågor om barn till missbrukare och intagna i kriminalvårdsanstalt samt barn med psykiskt sjuka eller utvecklingsstörda föräldrar.

I motion So509 av Alf Svensson m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande om en lagändring om information och stöd till barn med psykiskt sjuka föräldrar (yrkande 20). Motionärerna anser att en bestämmelse bör införas i hälso- och sjukvårdslagen om att sjukvården skall uppmärksamma barns behov av information och stöd när föräldrarna har allvarliga sjukdomstillstånd.

I motion So507 av Ulrik Lindgren m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande om att etablera samarbete över gränserna inom hälso- och sjukvården och med kommunernas socialtjänst (yrkande 5). Motionärerna anför att när det gäller barn till psykiskt sjuka föräldrar får socialtjänsten ofta del i ansvaret för dessa barn i ett sent skede när stora problem redan blivit befästa och svårare att åtgärda.

I motion So247 av Tuve Skånberg (kd) begärs ett tillkännagivande om behovet av kraftfulla insatser för att stödja familjer med alkoholproblem (yrkande 2).

I motion So450 av Gudrun Schyman m.fl. (v) yrkas att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning för att se över situationen för barn till psykiskt funktionshindrade och utforma förslag till åtgärder (yrkande 4).

I motion So250 av Maud Olofsson m.fl. (c) yrkas att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ytterligare åtgärder för att ge barn till missbrukare, intagna inom kriminalvården och psykiskt sjuka ett bättre stöd (yrkande 5). Dessa barn far ofta illa och det är enligt motionärerna av yttersta vikt att de sociala myndigheterna på ett tidigt stadium får kontakt med barnen och erbjuder dem hjälp. Vuxenpsykiatrimottagningarna bör regelbundet ta reda på

om en patient har barn under 18 år samt kontakta socialtjänsten om så är fallet.

I *motion So341 av Margareta Andersson och Lena Ek (c)* begärs ett tillkännagivande om ett uppdrag till Socialstyrelsen att skärpa tillsynen av den psykiatriska vården angående barn till psykiskt sjuka (*yrkande 1*). Enligt motionärerna brister vuxenpsykiatri när det gäller att anmäla till socialtjänsten att det finns barn i en familj där en förälder är intagen för psykiatrisk vård. I motionen begärs även ett tillkännagivande om att satsa större resurser för barn till föräldrar med problem (*yrkande 2*). Enligt motionärerna bör samhället inom sina ramar för missbrukarvård och kriminalvård avsätta särskilda resurser för att stödja de intagnas familjer, särskilt barnen.

I *motion So515 av Maria Wetterstrand m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om barn till sjuka föräldrar (*yrkande 4*). Motionärerna anser att barnen behöver få kunskap om sina föräldrars sjukdom eller missbruk för att kunna hantera sin livssituation bättre. Metoder bör utvecklas inom sjukvården för att kunna hantera barnens behov. Det begärs även ett tillkännagivande om socialtjänstens ansvar (*yrkande 5*). Motionärerna framhåller socialtjänstens ansvar för att barn och ungdomar med utvecklingsstörda föräldrar får det skydd och stöd de behöver.

Barn i ekonomiskt utsatta familjer tas upp i flera motioner.

I *motion So291 av Yvonne Ångström m.fl. (fp)* begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör presentera en plan för hur barnfattigdomen i Sverige skall halveras under innevarande mandatperiod. Motionärerna pekar på att flera andra länder har antagit mål och planer för att reducera barnfattigdomen.

I *motion So339 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd)* begärs ett tillkännagivande om kommunala projekt och utvecklingsinsatser för att stödja ensamstående föräldrar med anledning av kommunernas skyldigheter att efterleva barnkonventionen (*yrkande 2*). Ensamföräldrarnas ansträngda ekonomi med psykisk press och känsla av otillräcklighet riskerar att påverka barnen, anför motionärerna.

I *motion So399 av Ingrid Burman m.fl. (v)* begärs ett tillkännagivande om att Barnombudsmannen bör få i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av barnens fritidssituation (*yrkande 4*). Motionärerna anför att barn från fattiga familjer i dag knappast har råd att delta i kultur- och musikskolornas verksamhet. Enligt motionärerna måste kommunerna ta ett utökat ansvar när det gäller barns och ungdomars fritid.

I *motion So274 av Helena Zakariasén och Ann-Kristine Johansson (s)* begärs ett tillkännagivande om att ta fram en nationell strategi för att motverka barns utsatthet. Motionärerna pekar på att med fattigdom följer fysisk och psykisk ohälsa. Barnen kan inte göra samma saker som barn till föräldrar med normala inkomster kan, t.ex. gå i musikskolan, följa med till simhallen eller åka på skolutflykten.

I motion So377 av Kerstin Andersson och Carina Adolfsson Elgestam (s) begärs ett tillkännagivande om behovet av att, med en studie som utgångspunkt, utarbeta en strategi för hur man stöder barn till ensamföräldrar.

I motion So454 av Anita Jönsson och Kerstin Engle (s) begärs ett tillkännagivande om att kravet på kommunernas redovisning för hur man lever upp till barnkonventionen uppmärksammas (*yrkande 1*). Vidare begärs ett tillkännagivande om en översyn av hur barnperspektivet kan förstärkas vid allt beslutsfattande i kommuner, landsting och riksdag samt hos myndigheter (*yrkande 2*). Exempelvis måste förskolan och skolan blir bättre och tydligare med att i vardagen se de skillnader som finns i barnens hem- och familjeförhållanden och därefter utforma sin verksamhet.

Några motioner handlar om barn med invandrarbakgrund.

I motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om att förbättra situationen för barn med invandrarbakgrund (*yrkande 2 delvis*). Motionärerna syftar bl.a. på barn som utsätts för sexuell exploatering i Sverige och barn som utsätts för hedersrelaterat våld.

I motion So41 av Maria Hassan (s) begärs ett tillkännagivande om betydelsen av utbildningar för invandrarföräldrar. Enligt motionären krävs det satsningar på utbildning i frågor om barnkunskap och barnens rättigheter, svensk familjelagstiftning och svenska myndigheters arbetsätt.

I motion So232 av Carina Hägg (s) begärs ett tillkännagivande om behovet av en undersökning i alla kommuner av hur många flickor som lever under s.k. hedersförtryck.

Barn i slutna samfund berörs i en motion.

I motion So307 av Carina Hägg (s) begärs ett tillkännagivande om behovet av att uppmärksamma villkoren för barn i slutna samfund. Enligt motionären kan det vara svårt för utomstående att upptäcka om ett barn inom en slutna rörelse får illa.

Tidigare behandling och pågående arbete, m.m.

I det av riksdagen godkända *betänkandet 2001/02:SoU23* med anledning av *regeringens skrivelse 2001/02:166 Barnpolitiken – arbetet med strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter* behandlade utskottet senast motioner om utsatta barn (s. 56 f.). När det gällde arbetet för utsatta barn i allmänhet vidhöll utskottet sin tidigare redovisade inställning att det är viktigt att dessa barn tidigt uppmärksammas och erhåller stöd. Det är nödvändigt att de personalgrupper som kommer i kontakt med barn har kunskap om hur man upptäcker barn i riskzon och om anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen. Utskottet framhöll vidare åter att en fungerande samverkan mellan de personalgrupper som kommer i kontakt med barn som får illa är av största värde. Utskottet såg positivt på Socialstyrelsens arbete med kunskapsutveckling inom socialtjänsten. Utskottet kunde också konstatera att omfat-

tande åtgärder hade vidtagits och fortfarande pågick på det straffrättsliga området när det gällde att stärka skyddet för barn och ungdomar mot olika slags övergrepp. Utskottet noterade vidare de förslag som Kommittén mot barnmisshandel lagt samt hänvisade till den nu aktuella propositionen. Motionerna avstyrktes (res. v resp. kd).

I betänkandet behandlades även motioner rörande barnmisshandel, sexuella övergrepp mot barn samt barn till psykiskt sjuka och missbrukare m.m. Utskottet hänvisade bl.a. till den kommande propositionen, till den nyligen tillsatta arbetsgruppen för frågor om sexuell exploatering av barn samt till arbetet inom ramen för den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador. Även dessa motioner avstyrktes (res. v, kd, fp resp. mp).

Motioner om barnfamiljernas ekonomiska situation behandlades också. I denna del anförde utskottet följande (s. 14 f.; res. m, kd resp. c):

Många barnfamiljer har svårt att få vardagen att gå ihop ekonomiskt. Ensamföräldrarnas ekonomiska situation och dess konsekvenser för barnen är en fråga som enligt skrivelsen blivit alltmer angelägen för regeringen att belysa. I årets ekonomiska vårproposition betonar regeringen att det förutom en tillväxtfrämjande ekonomisk politik även krävs en aktiv rättvisepolitik för att minska klyftorna i samhället. Regeringen påtalar bl.a. vikten av att minska marginaleffekterna, vilka är högst bland ensamhushåll med ett eller flera barn och med låga inkomster. Familjeutredningens slutbetänkande, som rör dessa frågor, är under beredning inom Regeringskansliet. Utskottet kan vidare konstatera att ett antal förändringar har gjorts sedan 1999 för att förbättra barnfamiljernas ekonomiska situation, bl.a. höjningarna av barnbidraget och flerbarnstillägget samt införandet av maxtaxan inom barnomsorgen. När det gäller barn i familjer som uppbär ekonomiskt bistånd för sin försörjning kan utskottet konstatera att regeringen har ställt upp som mål att halvera antalet socialbidragstagare mellan åren 1999 och 2004, vilket mål riksdagen ställt sig bakom. Utgångspunkten i detta arbete är att skapa trygghet och rättvisa samtidigt som fattigdomsfällor och marginaleffekter görs så små som möjligt. Ytterst handlar det om att alla i arbetsför ålder skall ges möjligheter till en egen försörjning. Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet motionerna ...

Vidare avstyrktes ett yrkande om att återinföra 4 kap. 26 § barnavårdslagen i socialtjänstlagen (s. 39 f.). Utskottet framhöll åter att de åtgärder som var möjliga att vidta enligt det nämnda lagrummet hade kommit att sakna betydelse långt innan barnavårdslagen upphörde att gälla 1982 samt att de möjligheter till förebyggande åtgärder som LVU ger får anses tillräckliga (res. m).

Utskottet behandlade även motionsyrkanden om familjerådslag (s. 40 f.). Utskottet erinrade om att riksdagen hösten 2000 gjort ett tillkännagivande i frågan (bet. 2000/01:SoU7, rskr. 2000/01:135) samt konstaterade att regeringen i skrivelsen gjort sin redovisning på området. Utskottet delade regeringens bedömning att det inte är lämpligt att lagstifta om vissa specifika metoder för det sociala arbetet men att det är angeläget att socialtjänsten anpassar sitt arbete till den enskilda familjens behov. Utskottet konstaterade att det står kommunerna fritt att arbeta med familjerådslag eller andra liknande modeller som tar de närståendes resurser till vara. Något nytt tillkännagivande i frågan ansågs inte erforderligt. Motionerna avstyrktes.

I 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) anges att socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Den 1 juli 2002 infördes ett nytt brott i 4 kap. 1 a § brottsbalken benämnt människohandel för sexuella ändamål. Brottet tar sikte på sådan gränsöverskridande handel med människor som syftar till att dessa skall utsättas för vissa sexualbrott, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål. Den som begår i bestämmelsen reglerade gärningar mot ett barn skall dömas för brott oberoende av om något otillbörligt medel i form av t.ex. olaga tvång eller vilseledande har använts.

Regeringen har nyligen presenterat *propositionen 2002/03:70 Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer*. I propositionen föreslås ett antal lagändringar som i första hand syftar till att motverka våld mellan personer som är eller har varit närstående. Bland annat föreslås en ändring i lagen (1988:688) om besöksförbud som innebär att ett besöksförbud skall kunna avse den gemensamma bostaden om det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att den person förbudet avser kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Ett av skälen för förslaget anges vara behovet av att skydda de barn som växer upp i familjer där våld förekommer. Även om inte alla dessa barn själva utsätts för fysiskt våld så far det stora flertalet ändå mycket illa, anförs det. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 2003.

I *tilläggsbudgeten för år 2003* föreslår regeringen att 20 miljoner kronor avsätts för andra halvåret 2003 som ett första steg i en planerad flerårig satsning på flickor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld (utgiftsområde 8 Invandrare och flyktingar, anslag 10:2 Integrationsåtgärder). Länsstyrelserna i de tre storstadslänen får disponera 4,5 miljoner kronor vardera för planering och genomförande av skyddat boende medan övriga 18 länsstyrelser får 300 000 kr vardera för kartläggning av behovet av skyddat boende i respektive län. Medlen får också användas till personalutbildning och liknande åtgärder. Enligt regeringen är avsikten att skyddat boende i storstadslänen skall kunna inrättas strax efter halvårsskiftet 2003.

Enligt uppgift från Justitiedepartementet har regeringen för avsikt att i september 2003 presentera en proposition om Sveriges antagande av rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuell exploatering av barn och barnpornografi.

I *tilläggsbudgeten för år 2001* och i *budgetpropositionen för år 2002* anvisades sammanlagt 75 miljoner kronor för insatser för barn till missbrukare och barn i familjer där våld och övergrepp mellan vuxna förekommer. Resurserna skall enligt regeringsbeslut i första hand användas för att stödja ny eller befintlig verksamhet av permanent natur. Medlen fördelas av länsstyrelserna efter ansökan från kommuner. Socialstyrelsen skall senast den 30 juni 2003

till Socialdepartementet redovisa hur medlen har använts och vilka effekter som har erhållits av medlens användning.

Nationella Rådet för Kvinnofrid har uppmärksammat barn i familjer där det förekommer misshandel, bl.a. genom att ta fram en skrift, *Se till mig som liten är – när pappa slår mamma*.

Regeringen tillsatte i början av 2002 *Arbetsgruppen för kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige*. Arbetsgruppen har haft i uppgift att göra en nationell inventering av kunskaper om sexuell exploatering av barn, se över behovet av insatser för attitydpåverkan kring kommersiell sexuell exploatering av barn, identifiera aktörer och bygga nätverk för utbyte av kunskap och erfarenheter för samverkan, följa upp den svenska handlingsplanen mot kommersiell sexuell exploatering av barn samt att lämna förslag till framtida åtgärder för den svenska handlingsplanen.

Den 16 april 2003 beslutade regeringen att en *särskild utredare* skall följa det arbete som har bedrivits i den ovannämnda arbetsgruppen. Utredaren, som har i stort sett samma uppdrag som arbetsgruppen hade, skall redovisa sitt arbete senast den 31 maj 2004.

Inom *Regeringskansliet* kommer en arbetsgrupp att tillsättas för att kartlägga de ekonomiskt utsatta barnen i Sverige. Arbetsgruppen skall sammanställa och analysera den kunskap och forskning som finns på området. Syftet är att belysa de mekanismer som ligger bakom barnens ekonomiska utsatthet.

På regeringens uppdrag har *Socialstyrelsen* ställt samman skriftlig information som stöd för socialtjänsten i arbetet med att hjälpa och skydda flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar (*meddelandeblad 6/2002*).

Socialstyrelsen har 2002 även givit ut skriften *Barn i skuggan av våldet*. Där redovisas ett projekt vid en barn- och ungdomspsykiatrisk mottagning i Stockholm för barn som bevittnat familjevåld. Man har där arbetat fram en metod för gruppbehandling av förskolebarn vars mammor misshandlats. Rapporten vänder sig bl.a. till personal inom socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri och avser att inspirera andra att pröva liknande insatser.

Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att bedriva ett utvecklingsarbete till stöd för socialtjänsten i dess arbete med brottsofferfrågor. Bland annat skall barn i våldsutsatta familjer uppmärksammas. Uppdraget skall redovisas i samband med årsredovisningen för år 2004.

Barnombudsmannen föreslår i sin *årsrapport 2003, Vem bryr sig?*, att regeringen stimulerar kommunerna att stärka öppna förskolor och andra verksamheter i syfte att ge stöd till familjer med utländsk bakgrund. Vidare anser BO att sfi-utbildningen skall innehålla kursmoment om barns rättigheter i Sverige och om barnkonventionen. BO föreslår också att regeringen särskilt utreder stödet till bl.a. föräldrar med utländsk bakgrund, ensamstående föräldrar och föräldrar med funktionshinder.

När det gäller barn till frihetsberövade föräldrar föreslår BO att kriminalvården åläggs en skyldighet att skriva i den intagnes behandlingsjournal om

han eller hon har vårdnad om barn. BO har även olika förslag som syftar till att förbättra kontakten mellan de intagna och deras barn, bl.a. om besökslägenheter, gratis telefonsamtal och villkoren för permission.

I forskningsrapporten *Familjerådslag i Sverige – socialtjänstens fortsatta insatser till barn och föräldrar* (Stockholms FoU-enhet 2002:3) beskrivs samhällets insatser för barn och unga som varit föremål för familjerådslag. Barnen följdes under tre år efter det att familjerådslagen genomförts och jämfördes med en grupp barn och unga som varit föremål för traditionella barnvårdsutredningar. Resultaten visade bl.a. att familjerådslagsbarnen något oftare än de andra barnen hade blivit föremål för nya insatser under de tre uppföljningsåren. Sammanfattningsvis konstaterades att familjerådslagen bara infriat delar av de förväntningar som funnits men att det var för tidigt att döma ut modellen. Det påpekades bl.a. att familjerådslagsbarnen i högre utsträckning hade en allvarligare problematik redan från start.

Enligt *lagen (2000:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg* skall den som erbjuds en anställning inom nämnda verksamheter lämna ett högst ett år gammalt utdrag ur belastningsregistret till arbetsgivaren. Den som inte lämnar ett sådant utdrag får inte anställas.

Skolverket har i uppdrag att utvärdera ovannämnda lag. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 2 juni 2003.

Av 21 § *förordningen (1999:1134) om belastningsregister* följer att uppgift om brott som föranlett någon annan påföljd än penningböter skall lämnas ut om det begärs av en person som beslutar om anställning av personal inom psykiatrisk sjukvård, vård av utvecklingsstörda eller vård av barn och ungdom, i fråga om den som den enskilde avser att anställa eller anlita som uppdragstagare.

Utredningen om mottagande av och introduktion för flyktingar (dir. 2001:87) har i uppdrag att bl.a. överväga hur alla nyanlända invandrare, genom introduktionen eller på annat sätt, skall kunna få ökad kunskap om och förståelse för grundläggande normer i det svenska samhället och det svenska demokratiska systemet.

Parallellt med den nyssnämnda utredningen arbetar *Utredningen om utbildning i svenska för invandrare* (dir. 2002:105). Svenskundervisning för invandrare, sfi, skall förutom språkkunskaper även ge kunskaper om det svenska samhället, om lag och rätt och om centrala normer och värderingar. I utredarens uppdrag ingår bl.a. att pröva hur skolformen sfi kan förnyas och organiseras samt att föreslå hur behovet av samhällsinformation skall tillgodoses.

Båda utredningarna beräknas vara avslutade senast den 1 september 2003.

Utskottets ställningstagande

I propositionen presenterar regeringen en rad åtgärder med syfte att stärka skyddet för barn i utsatta situationer. Bland annat föreslås lagstiftningsåtgär-

der som dels utvidgar anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen till att även omfatta bl.a. kriminalvården, dels skapar ökad uppmärksamhet kring anmälningsskyldigheten inom olika verksamheter som kommer i kontakt med föräldrar och barn. Andra föreslagna lagändringar ålägger socialnämnden, hälso- och sjukvården och skolan att samverka med samhällsorgan och andra som berörs i frågor som rör barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa. En särskild straffskärpningsgrund föreslås i brottsbalken för sådana fall där brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Bestämmelsen omfattar även brott som inte riktats direkt mot ett barn men som förövats i närvaro av ett närstående barn. Utskottet ser mycket positivt på dessa förslag som direkt kommer att stärka skyddet för barn som far illa eller riskerar att fara illa.

Utskottet kan också konstatera att flera åtgärder föreslås i syfte att öka kunskaperna om barn i utsatta situationer, bl.a. genom forskning, kartläggningar och statistik samt genom inrättandet av ett nationellt riskbarncentrum och ett system för dödsfallsutredningar när barn avlidit på grund av avsiktligt våld. Dessa förslag ser utskottet som angelägna att genomföra i det fortsatta och mer långsiktiga arbetet för att förbättra situationen för barnen i fråga.

En rad motioner, alla utom en från den allmänna motionstiden 2002, betonar vikten av att på olika sätt uppmärksamma och stödja barn som far illa eller riskerar att fara illa. Utskottet vidhåller självfallet sin tidigare redovisade inställning när det gäller arbetet för utsatta barn, nämligen bl.a. att det är viktigt att dessa barn tidigt uppmärksammas samt att de erhåller stöd och hjälp. Såsom anförs i propositionen är barn allas ansvar. Föräldrarna, eller andra vårdnadshavare, har givetvis det primära ansvaret för att barn inte far illa. Utskottet instämmer därför med regeringen i att det är viktigt att familjen får det bistånd och det skydd den behöver för att kunna ta detta ansvar. I de fall detta inte är tillräckligt för att tillgodose barnets behov måste dock samhället träda in. Utskottet delar regeringens bedömning att insatser för att förebygga och upptäcka att barn far illa är av central betydelse i arbetet med att stärka skyddet för barn i utsatta situationer samt att det förebyggande arbetet därför bör ges hög prioritet. En fortsatt satsning på den generella välfärdspolitiken, kompletterat med vissa riktade insatser, bör utgöra grunden för detta arbete. Enligt regeringen är ett av de mest grundläggande villkoren för en god uppväxtmiljö att barn känner sig trygga i sin familj, i bostadsområdet, i förskolan och i skolan.

Utskottet delar regeringens bedömning att hälso- och sjukvården, förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen har mycket viktiga roller i det förebyggande arbetet. Även socialtjänstens insatser kan förebygga att barn i utsatta situationer far fortsatt illa. Liksom regeringen vill utskottet särskilt betona vikten av att insatserna är av god kvalitet och utförs av personal med erforderlig kompetens. Det är också angeläget att det finns fungerande rutiner i arbetet med barn i riskzon, bl.a. när det gäller att göra anmälan till socialtjänsten.

Sammantaget finner utskottet att vad som anförs i propositionen innebär förbättrade möjligheter dels att förebygga att barn far illa, dels att upptäcka och vidta adekvata åtgärder för barn i utsatta situationer. Utskottet kan konstatera att det även i övrigt pågår ett aktivt arbete i syfte att stärka skyddet för dessa barn, bl.a. när det gäller att minska våld inom familjen. Enligt utskottets mening får motionerna So42 (m) yrkande 1, So223 (kd), So250 (c) yrkande 3, So307 (s), So328 (kd), So360 (kd) yrkandena 4–6, So507 (kd) yrkandena 4 och 8, Ju320 (m) yrkande 3, Ju361 (kd) yrkandena 5 och 7 samt A323 (v) yrkande 5 därmed anses i huvudsak tillgodosedda. Utskottet återkommer nedan till konkreta lagförslag på olika områden.

I flera motioner berörs barn till missbrukare, barn till psykiskt sjuka eller utvecklingsstörda föräldrar och barn till intagna i kriminalvårdsanstalt. I propositionen anförs att personal inom exempelvis vuxenpsykiatri och missbrukarvården bör vara uppmärksamma på om den vuxnes förhållanden kan påverka barnets situation och möjligheter att få sina behov tillgodosedda. Vikten av att det finns en beredskap och rutiner för att göra en anmälan till socialtjänsten framhålls också. I propositionen aviserar regeringen att den kommer att överväga ytterligare förändringar i hälso- och sjukvårdslagstiftningen för att tydliggöra behovet av ett barnperspektiv inom verksamheterna. Utskottet vill även hänvisa till det arbete för att stödja barn i familjer där missbruk och våld förekommer som genomförts inom ramen för den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador. Mot bakgrund av det anförda får motionerna So247 (kd) yrkande 2, So250 (c) yrkande 5, So341 (c) yrkandena 1 och 2, So450 (v) yrkande 4, So507 (kd) yrkande 5, So509 (kd) yrkande 20 och So515 (mp) yrkandena 4 och 5 anses i huvudsak tillgodosedda. Utskottet återkommer till regeringens lagförslag om dels ökad samverkan mellan olika verksamheter, dels anmälningsskyldigheten till socialtjänsten, bl.a. att den även skall avse kriminalvården.

Forskning har visat att det föreligger ett samband mellan barns utsatthet och familjens ekonomiska situation. Utskottet kan inledningsvis konstatera att barnbidragen och flerbarnstilläggen har höjts under senare år. Även införandet av maxtaxan i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg har medfört positiva effekter för barnfamiljernas ekonomi. Utskottet delar regeringens bedömning att det är viktigt att följa barns levnadsförhållanden och uppväxtvillkor och ser därför positivt på att en arbetsgrupp bl.a. skall sammanställa och analysera den kunskap och forskning som finns på området. Syftet med kartläggningen av de ekonomiskt utsatta barnen i Sverige är ytterst att ta fram underlag för vidare överväganden kring hur dessa barns situation skall kunna förbättras. Barn i familjer med knappa ekonomiska resurser har även berörts i flera andra sammanhang, bl.a. av utredningarna Kommittén Valfärdsbokslut (SOU 2001:79) och Familjeutredningen (SOU 2001:24). I avvaktan på resultatet av pågående arbete på området avstyrker utskottet motionerna So274 (s), So291 (fp), So339 (kd) yrkande 2, So377 (s), So399 (v) yrkande 4 och So454 (s) yrkandena 1 och 2.

När det gäller flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld eller hot om våld kan utskottet konstatera att denna grupp har uppmärksamats särskilt under senare år. Regeringen har givit olika myndigheter uppdrag på området. Bland annat har Socialstyrelsen ställt samman skriftlig information som skall ge stöd i socialtjänstens arbete med dessa flickor. Regeringen har i tilläggsbudgeten för innevarande år (utgiftsområde 8) föreslagit att sammanlagt 20 miljoner kronor skall avsättas som ett första steg i en planerad flerårig satsning på flickor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Det bör också påpekas att två parallella utredningar för närvarande ser över hur behovet av information till invandrare om bl.a. grundläggande normer i det svenska samhället skall tillgodoses. Utskottet förutsätter att regeringen noga följer utvecklingen på området även utan något initiativ från riksdagens sida. Motionerna So41 (s), So42 (m) yrkande 2 delvis och So232 (s) får anses i huvudsak tillgodosedda.

Beträffande barn som utsätts för sexuell exploatering i Sverige kommer en nyligen förordnad utredare att fullfölja det arbete som hittills har bedrivits av den särskilda arbetsgruppen på området. Utskottet vill erinra om att ett särskilt människohandelsbrott nyligen har införts i brottsbalken. Vidare har regeringen för avsikt att inom en snar framtid överlämna en proposition till riksdagen om Sveriges antagande av rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Även motion So42 (m) yrkande 2 delvis får därmed anses i huvudsak tillgodosedd.

Utskottet har inte ändrat inställning när det gäller begäran i motion So42 (m) yrkande 4 om att återinföra 4 kap. 26 § barnavårdslagen i socialtjänstlagen. De åtgärder som var möjliga att vidta enligt det nämnda lagrummet hade kommit att sakna betydelse långt innan barnavårdslagen upphörde att gälla 1982. Enligt utskottets mening får vidare de möjligheter till förebyggande åtgärder som LVU ger anses tillräckliga. Motionen avstyrks.

Två motioner tar upp familjerådslag. Utskottet vidhåller sin uppfattning att det inte är lämpligt att lagstifta om vissa specifika metoder för det sociala arbetet men att det är angeläget att socialtjänsten anpassar sitt arbete till den enskilda familjens behov. Såsom tidigare konstaterats står det kommunerna fritt att arbeta med familjerådslag eller andra liknande modeller som tar de närståendes resurser till vara. Hösten 2000 gjorde riksdagen ett tillkännagivande till regeringen rörande familjerådslag. Regeringen har därefter återkommit med en redovisning på området. Utskottet anser inte att riksdagen bör göra något nytt uttalande i frågan. Motionerna So507 (kd) yrkande 7 delvis och Sf380 (kd) yrkande 10 avstyrks.

I motion So391 (s) begärs att skyldigheten att uppvisa utdrag ur belastningsregistret utvidgas till att även avse dels dem som redan arbetar med barn och unga, dels dem som erbjuds sådan anställning utanför skolans verksamhetsområde. Utskottet kan konstatera att den som beslutar om anställning av personal inom exempelvis vård av barn och ungdom har rätt att få ut uppgifter ur belastningsregistret rörande den som avses anställas eller anlitas som upp-

dragstagare. Vidare genomför Skolverket för närvarande en utvärdering av lagen (2000:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg. Utskottet anser att resultatet av översynen, vilken skall redovisas senast den 2 juni 2003, bör avvaktas. Mot bakgrund av vad som anförts avstyrks motionen.

Behovet av forskning, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om forskning om barn i utsatta situationer. Utskottet hänvisar till de i propositionen aviserade åtgärderna för att öka kunskaperna på området. Riksdagen bör vidare avslå ett yrkande om viss utvidgning av ett kommande uppdrag till Brottsförebyggande rådet.

Jämför reservationerna 11 (m), 12 (kd) och 13 (m).

Propositionen

Kommittén mot barnmisshandel konstaterade att det behövs mer forskning om barn som far illa. Regeringen anger i propositionen vissa angelägna forskningsområden, som t.ex. kvalificerade utvärderingar av insatsbehov och av kort- och långsiktiga behandlingsinsatser. Forskning behövs också om hur olika sociala faktorer inverkar på barns utsatthet samt om fysisk och psykisk försummelse av barn. Skillnader i livssituationen mellan pojkar och flickor skall uppmärksammas. Regeringen understryker vikten av tvärvetenskaplig forskning samt att forskningen tillämpar ett könsperspektiv.

Enligt regeringen behöver en närmare analys göras av den befintliga forskningen i Sverige för att kunna bedöma vilka åtgärder och metoder som bäst förebygger och avhjälper barns utsatthet. Regeringen avser därför att ge Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) i uppdrag att analysera den svenska forskningen om barn i utsatta situationer samt lämna förslag till eventuella åtgärder för att stärka forskningen.

Regeringen har också för avsikt att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda frågan om inrättandet av ett nationellt riskbarncentrum i syfte att förstärka och förbättra kvaliteten i framtida insatser. Kunskapsspridning och kunskapsanvändning bör också vara centrala uppdrag för en nationell samordningsfunktion, anfördes det.

I propositionen redogörs för tidigare gjorda studier av barns och vuxnas inställning till och erfarenhet av aga, den senaste av Kommittén mot barnmisshandel. Regeringen anser att det är viktigt att studier riktade till barn och ungdomar genomförs och upprepas med viss regelbundenhet. I sitt remissvar anför Brottsförebyggande rådet (BRÅ) att den officiella rättsstatistiken bör kompletteras med brottsofferundersökningar. Vartannat år genomförs t.ex. en skolundersökning med frågor om skolungdomars delaktighet i brott och utsatthet för grövre våld. Regeringen instämmer i BRÅ:s bedömning att frågor

om barns erfarenhet och inställning till kroppsbestraffning väl kan rymmas i detta uppdrag. Regeringen avser därmed att ge BRÅ i uppdrag att regelbundet kartlägga skolelevers erfarenheter av våld i hemmet, i skolan och på fritiden. I en sådan kartläggning kan t.ex. ingå frågor om elevers erfarenheter av att ha bevittnat våld, sexuella trakasserier eller psykisk misshandel. Att undersöka föräldrars erfarenheter av och attityder till våld mot egna barn ligger dock inte inom ramen för detta uppdrag. Kommitténs undersökningar tyder dock på stor samstämmighet mellan resultaten av studier riktade till vuxna respektive barn och ungdomar, anförts det i propositionen.

Motioner

I *motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande om forskning kring utsatthet bland barn (*yrkande 5*). Motionärerna anser att regeringens förslag för att öka kunskaperna på området framstår som splittrade och utan tydlig målsättning. Motionärerna anser vidare att en institution, t.ex. det föreslagna nationella riskbarncentrumet, bör få ansvaret att samla in och sammanställa relevant forskning kring våld mot barn. I motionen yrkas också att riksdagen beslutar att Brottsförebyggande rådet får ett vidgat uppdrag (*yrkande 6*). BRÅ:s kommande uppdrag att kartlägga skolelevers erfarenheter av våld i hemmet m.m. bör utvidgas till att även innefatta föräldrars erfarenheter och attityder till våld.

I *motion So360 av Annelie Enochson (kd)* begärs ett tillkännagivande om att forskning bör utvecklas för sexuellt utsatta brottsoffer med fokusering på socialt stöd, behandling och bearbetning av traumat (*yrkande 2*).

Justitieutskottets yttrande

Justitieutskottet delar regeringens bedömning att det inte ligger inom ramen för det uppdrag som regeringen avser att ge till BRÅ att undersöka föräldrars erfarenheter av och attityder till våld mot egna barn. Motion So42 (m) yrkande 6 bör därför avslås.

Socialutskottets ställningstagande

I propositionen aviseras en rad åtgärder som syftar till att öka kunskaperna om barn i utsatta situationer. Forskningen på området skall stärkas, skolelevers erfarenhet av våld skall kartläggas och statistik över avsiktligt våld mot barn skall redovisas regelbundet. Vidare skall förutsättningarna utredas för att inrätta ett nationellt riskbarncentrum i syfte att förstärka och förbättra kvaliteten i framtida insatser. Utskottet delar inte uppfattningen i motion So42 (m) yrkande 5 att regeringens förslag är splittrade och saknar tydlig målsättning. Utskottet förutsätter att resultaten av åtgärderna sammantaget kommer att ge ett viktigt underlag i det fortsatta arbetet för att förbättra situationen för barn som far illa eller riskerar att fara illa. Utskottet utgår även från att det i riskbarncentrumets uppgifter kommer att ingå att samla in och sammanställa

relevant forskning kring våld mot barn. Motionen avstyrks därmed. Motion So360 (kd) yrkande 2 om att utveckla forskning kring sexuella övergrepp mot barn får anses i huvudsak tillgodosedd. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att den närmare fördelningen av de statliga forskningsresurserna ankommer på forskningsfinansierande myndigheter och på universitet och högskolor.

I motion So42 (m) yrkande 6 begärs att det uppdrag som Brottsförebyggande rådet (BRÅ) skall få av regeringen även skall avse föräldrars erfarenheter och attityder till våld i allmänhet. BRÅ genomför vartannat år en skolundersökning med frågor om elevernas delaktighet i brott och utsatthet för grövre våld. Utskottet delar regeringens bedömning att det i detta uppdrag bör ingå att även undersöka samma barns erfarenhet av och inställning till våld i hemmet, i skolan och på fritiden. Att utvidga den undersökta personkretsen till att även omfatta föräldrarna kan emellertid inte anses ingå i det uppdrag som BRÅ redan har. I likhet med justitieutskottet anser socialutskottet att motionsyrkandet bör avslås.

Samverkan

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör, med vissa smärre språkliga ändringar, anta regeringens förslag till lagändringar varigenom införs en skyldighet för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen att samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande som är tillgodosett med lagförslagen. I avvaktan på en pågående utredning bör riksdagen vidare avslå ett motionsyrkande rörande sekretess vid samverkan. Utskottet avstyrker även motioner om särskilda familjevåldsenheter vid polismyndigheterna samt om familjecentraler. *Jämför reservationerna 14 (fp), 15 (m) och 16 (kd).*

Propositionen

Regeringen föreslår att nya lagbestämmelser om samverkan införs i socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område och i skollagen (1985:1100). Avsikten är att socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen skall samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. Socialtjänsten skall ha ett huvudansvar för att samverkan kommer till stånd. Skyldigheten att samverka skall gälla såväl offentligt bedriven hälso- och sjukvård, förskoleverksamhet, skola och barnomsorg som enskilt bedriven verksamhet. När det gäller polisverksamheten anser regeringen att den bestämmelse om samverkan som finns i 3 § polislagen

(1984:387) möjliggör behövlig samverkan och att det därför inte krävs någon ändring av polislagen.

Regeringen påpekar att samverkansfrågorna inte är nya utan att samverkan under många år har utretts och uppmuntrats i olika sammanhang. Samverkan har på många håll varit framgångsrik samtidigt som framgången har varierat över tid. Samverkan har fungerat väl där det funnits ett tydligt ställningstagande för samverkan från ledningsnivån. Enligt regeringen ger de goda erfarenheter som finns stöd för fortsatta satsningar på samverkan såväl på en övergripande som på individuell nivå.

Regeringen konstaterar att det hittills inte har formulerats någon uttalad strategi för hur samverkan skall ske. Samverkansfrågorna är av speciell betydelse för barn i utsatta situationer, och det behövs beslut som skapar förutsättningar för gemensamma uppdrag. Regeringen avser därför att ge Socialstyrelsen tillsammans med Rikspolisstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att ta fram en sådan övergripande strategi. Strategin bör kunna ligga till grund för lokala strategier för kommunernas arbete. Samråd i detta arbete bör också ske med Brottsförebyggande rådet.

Regeringen anser, liksom Kommittén mot barnmisshandel, att arbetsmetoder och insatser kan utvecklas utifrån befintliga sekretessbestämmelser. Enligt dessa kan samverkan ske om familjen samtycker till detta. Om föräldrarna inte medger att deras situation diskuteras i samverkan med andra berörda får utredningen bedrivas på sedvanligt sätt där nödvändig information om barnets förhållanden inhämtas för att kunna fatta beslut om lämpliga insatser. Dock kan samverkan enligt 14 kap. 2 § sjunde stycket sekretesslagen (1980:100) ske mellan myndigheter inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården utan samtycke när samarbete behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Sekretesslagens bestämmelser anses ofta utgöra ett hinder för samverkan i enskilda ärenden. Kommittén mot barnmisshandel påpekade att det är viktigt att föra diskussioner om hur sekretesslagens regler kan tillämpas i en fördjupad och mer strukturerad samverkan. Offentlighets- och sekretesskommittén (Ju 1999:06) arbetar med sekretessfrågor ur ett samverkansperspektiv. Regeringen anser att den samverkan som nu föreslås kan påbörjas inom gällande sekretessregler och att det är rimligt att avvakta Offentlighets- och sekretesskommitténs arbete innan förändringar i sekretessreglerna föreslås.

I propositionen nämns några goda exempel på samverkan, bl.a. de allt vanligare familjecentralerna. Familjecentralen är oftast en samordning mellan mödra- och barnvårdscentraler, socialtjänst och öppen förskola. Även andra intressenter som kyrka, familjerådgivning, sfi (svenska för invandrare) eller någon lokalt förankrad förening kan finnas med i samarbetet. Familjecentralen är tänkt som en mötesplats för de boende i området med syfte att stärka det sociala nätverket runt barn och föräldrar. Tanken är vidare att erbjuda ett lättillgängligt stöd med samhällets olika funktioner i gemensamma lokaler. Rapporter från olika familjecentraler vittnar om att det också i praktiken fungerar så att kontakten med socialsekreteraren eller BVC-psykologen un-

derlättas på familjecentralerna. Sekretessen som ofta åberopas som ett hinder för samarbete har på familjecentralerna inte varit något större problem, eftersom kontakt förmedlas i samförstånd med besökaren.

Enligt propositionen har Statens folkhälsoinstitut utvärderat verksamheterna med familjecentraler (Familjecentraler, 14/2000) och funnit att modellen är framgångsrik såväl ur ett brukarperspektiv som ur ett samverkansperspektiv. Regeringen anser att familjecentralerna är en angelägen verksamhet med stor framtida utvecklingspotential.

Motioner

I *motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande om samverkan mellan myndigheter (*yrkande 7*). Motionärerna framhåller inrättandet av familjevårdsenheter vid polismyndigheter som ett lyckat exempel på att samverkan mellan olika myndigheter kan bli ett naturligt inslag i arbetet kring utsatta barn. I dag har få polismyndigheter arbetssätt som motsvarar de professionella svårigheter som utredningar rörande våld mot barn medför.

I *motion So511 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* begärs ett tillkännagivande om utökad skyldighet för myndigheter att samverka i fall där barn far illa i sina hem (*yrkande 1*). Motionärerna anser att förslaget från Kommittén mot barnmisshandel bör genomföras. I motionen yrkas vidare att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring i socialtjänstlagen såvitt gäller sekretessen vid samverkan mellan socialtjänst och skola (*yrkande 3*). Enligt motionärerna bör socialtjänstlagen ändras så att sekretessen inte hindrar att skola och socialtjänst samverkar för att skydda utsatta barn och öka deras chanser att med skolans hjälp komma rätt i livet.

I *motion So304 av Torsten Lindström (kd)* begärs ett tillkännagivande om uppmuntran till att familjecentraler bildas. Genom berörda myndigheters försorg bör staten avsätta medel för att uppmuntra kommuners och landstings samverkan med familjecentraler, anføres det.

I *motion So397 av Maria Larsson (kd)* begärs ett tillkännagivande om att på nationell nivå stimulera huvudmännen till att bygga upp en permanent familjecentralverksamhet i varje kommun (*yrkande 1*). Motionären begär även ett tillkännagivande om att på nationell nivå organisera insamlande av statistik samt följa arbetet med familjecentralverksamhet (*yrkande 2*). Staten bör göra en nationell uppföljning av verksamheten så att forskningen kan tillgodogöra sig gjorda erfarenheter och så att statistiskt material kan samlas och spridas.

Pågående arbete

I *Offentlighets- och sekretesskommitténs* uppdrag (dir. 1998:32) ingår bl.a. att utreda förutsättningarna för att öka möjligheterna att lämna sekretessbelagda uppgifter mellan och inom myndigheter i syfte att förbättra förutsättningarna för deras samverkan. Uppdraget skall avslutas senast den 31 december 2003.

Justitieutskottets yttrande

Justitieutskottet behandlar motion So42 (m) yrkande 7, vari bl.a. betydelsen av särskilda familjevårdsenheter understryks.

Särskilda familjevårdsenheter har inrättats inom vissa polismyndigheter för att effektivisera och snabba upp utredningsförfarandet vid våld mellan närstående. Tanken är att polisens utredare skall arbeta längre tider på familjevårdsenheterna. Utredarna blir specialiserade på våld i nära relationer, och därigenom blir det lättare att utveckla arbetsmetoderna samtidigt som samarbetet med åklagare, socialtjänst och andra berörda förbättras. Justitieutskottet instämmer i att det kan finnas stora fördelar i ett sådant arbetssätt. Organisationen av arbetet på de enskilda polismyndigheterna är emellertid inte en fråga för riksdagen, varför motionsyrkandet avstyrks.

Socialutskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning att de goda erfarenheter av samverkan som finns utgör skäl att införa en lagstadgad skyldighet för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen att samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs i frågor som rör barn som får illa eller riskerar att fara illa. Utskottet instämmer också i att socialtjänsten bör ha huvudansvaret för att samverkan kommer till stånd. Utskottet tillstyrker därmed regeringens förslag till 5 kap. 1 a § socialtjänstlagen (2001:453), 2 f § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), 1 kap. 2 a § första stycket skollagen (1985:1100) samt 2 kap. 1 a § lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, dock med vissa smärre språkliga ändringar.

Motion So511 (fp) yrkande 1 är tillgodosedd med förslagen i propositionen.

Utskottet delar regeringens bedömning att samverkan enligt de bestämmelser som nu föreslås kan påbörjas inom ramen för gällande sekretesslagstiftning samt att Offentlighets- och sekretesskommitténs arbete bör avvaktas innan några förändringar i sekretessreglerna aktualiseras. Motion So511 (fp) yrkande 3 avstyrks därmed.

Liksom justitieutskottet anser socialutskottet att det kan finnas stora fördelar i att polisen inrättar särskilda familjevårdsenheter men att det inte är en fråga för riksdagen hur de enskilda polismyndigheterna organiserar sitt arbete. Motion So42 (m) yrkande 7 bör därför avslås.

Utvärderingar visar att de allt vanligare familjecentralerna är en framgångsrik samverkansmodell. Utskottet delar regeringens uppfattning att familjecentralerna är en angelägen verksamhet men utgår från att kommuner och lands- ting fortsätter att utveckla denna form av samverkan även utan något initiativ från riksdagens sida. Motionerna So304 (kd) och So397 (kd) yrkandena 1 och 2 avstyrks.

Skyldigheten att anmäla till socialtjänsten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör, med en viss justering, anta regeringens förslag till ändring i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), varigenom anmälningsskyldigheten enligt paragrafen utvidgas till att avse även myndigheter inom kriminalvården och rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket samt anställda inom dessa myndigheter. Utskottet ställer sig också bakom regeringens förslag att i en rad lagar som reglerar verksamhet där personal kommer i kontakt med föräldrar och barn erinra om anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen. Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande såsom tillgodosett genom föreslagna lagändringar. Ett motionsyrkande om vikten av att kriminalvården uppmärksammar socialtjänsten på att en intagen skall ha permission bör avslås på de grunder som justitieutskottet anför i sitt yttrande. Slutligen bör riksdagen avslå motioner om olika åtgärder i syfte att öka benägenheten att anmäla till socialtjänsten. Utskottet hänvisar till vad regeringen anför i propositionen om bl.a. en utvärdering av de föreslagna lagändringarna.

Jämför reservationerna 17 (m) och 18 (m, fp, kd).

Propositionen

I samband med de ändringar som genomfördes i socialtjänstlagen (1980:620) den 1 januari 1998 (prop. 1996/97:124) vidgades kretsen av anmälningsskyldiga till att omfatta alla som är verksamma inom en yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller inom annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvårdens eller på socialtjänstens område. Regeringen föreslår nu att anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen utvidgas till att även omfatta myndigheter inom kriminalvården och rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket samt anställda inom dessa myndigheter.

Enligt propositionen kan barn med frihetsberövade föräldrar ofta antas behöva någon form av stöd från socialnämndens sida, och det är därför nödvändigt att kriminalvården uppmärksammar socialtjänsten på dessa barn. Lika viktigt är att de som är anställda inom frivården och som fungerar som t.ex. övervakare uppmärksammar och anmäler sin kännedom om barn som far illa. Det kan enligt regeringen också finnas skäl för kriminalvården att uppmärksamma socialtjänsten på att en intagen i anstalt står inför frigivning. Anstaltspersonalen kan t.ex. bedöma att det finns risk för att en person som avtjänat straff för familjerelaterad våldsbrottslighet kommer att fortsätta utöva våld mot sin familj efter frigivningen och att barnen då riskerar att fara illa. Ytterligare en situation där det kan vara aktuellt att göra anmälan till socialnämnden är om anställda inom kriminalvården får kännedom om att barn vistas i missbruksmiljöer eller miljöer som av annan anledning är olämpliga eller

skadliga för barn. Att en intagen avtjänat ett långt fängelsestraff och inte träffat sina barn på lång tid kan också utgöra ett skäl för en anmälan.

I propositionen konstateras att endast en liten del av de fall där barn misstänks fara illa anmäls till socialtjänsten. Exempelvis visar uppföljningar av hur förskolepersonal i Stockholm följer anmälningsskyldigheten att endast en tredjedel av de fall där barn misstänks fara illa har anmälts till socialtjänsten. Trots den uppmärksamhet som anmälningsskyldigheten fått under senare år genom olika larmrapporter är det bara inom skolans område som det skett en viss ökning i benägenheten att anmäla. De erfarenheter som gjorts kring anmälningsskyldigheten under senare år tydliggör enligt regeringen behovet av ytterligare åtgärder för att öka benägenheten att anmäla till socialtjänsten att barn misstänks fara illa. Det påpekas i propositionen att många av de yrkesgrupper som möter barn i deras vardag inte känner till socialtjänstlagens bestämmelser, men väl den lagstiftning som reglerar den egna verksamheten. För att det inte skall råda något tvivel om gällande bestämmelser föreslås därför att en hänvisning till 14 kap. 1 § socialtjänstlagen skall införas i skollagen (1985:1100), hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, polislagen (1984:387), lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. samt i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning. Regeringen avser att införa samma hänvisning i förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder.

Kommittén mot barnmisshandel har även behandlat frågan om påföljd för den som låter bli att anmäla till socialtjänsten. Sanktionsmöjligheter kan innebära en press på de yrkesverksamma att anmäla och därmed bidra till en ökad anmälningsfrekvens. Samtidigt kan dock rädslan för en sanktion riskera att tvinga fram snabba anmälningar för säkerhets skull, vilket inte gagnar barnet. Den som låter bli att göra en anmälan riskerar i dag att dömas till ansvar för tjänstefel enligt brottsbalken eller att åläggas disciplinpåföljd enligt lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA). Det kan också finnas bestämmelser i kollektivavtal som gör det möjligt för arbetsgivaren att vidta disciplinåtgärder. Enligt propositionen framstår det som mindre ändamålsenligt att införa en straffsanktion utöver de sanktioner som redan i dag står till buds. Det krävs däremot utökad information och utbildning till samtliga berörda om gällande bestämmelser, tydligare rutiner på arbetsplatserna, utökat utnyttjande av möjligheten att med avidentifierade uppgifter konsultera socialtjänsten i tveksamma fall etc.

Enligt regeringen finns det dock skäl att länsstyrelserna och Socialstyrelsen inom sin tillsyn av socialtjänstens arbete noga följer upp och utvärderar hur de föreslagna lagändringarna påverkar benägenheten att anmäla till socialtjänsten. Regeringen kommer därefter att överväga en vidare utredning av möjligheten att införa något slags påföljd för den som låter bli att anmäla.

Motioner

I motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om anmälningsskyldighet i samband med permission från anstalt (yrkande 8). Motionärerna framhåller vikten av att kriminalvården uppmärksammar socialtjänsten när en våldsbenägen intagen skall ha permission och inte bara när den intagne står inför frigivning. I motionen begärs även ett tillkännagivande om uppföljning av den utökade anmälningsskyldigheten (yrkande 9). Motionärerna önskar bl.a. en analys av varför anmälningarna är så få.

I motion So43 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) begärs ett tillkännagivande om en utredning av frågan om påföljder vid åsidosatt anmälningsskyldighet (yrkande 2). Motionärerna delar uppfattningen hos Kommittén mot barnmisshandel att frågan om straffansvar för enskilt verksamma personer som låter bli att göra anmälan till socialnämnden bör utredas särskilt.

I motion So442 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) yrkas att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att anmälningsskyldigheten till socialtjänsten då barn far illa skrivs in även i skollagen och i hälso- och sjukvårdslagen (yrkande 10).

I motion So44 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande om behovet av kompetensutveckling för personal som arbetar inom socialtjänsten, skolan, barnomsorgen och hälso- och sjukvården (yrkande 1). Om anmälningsskyldigheten skall bli ett effektivt verktyg krävs enligt motionärerna utbildning av personal för att kunna identifiera problem och för att våga anmäla.

Bakgrund

Kommittén mot barnmisshandel föreslog i sitt slutbetänkande (SOU 2001:72, s. 183 f.) att frågan om straffansvar för enskilt verksamma personer som låter bli att göra anmälan enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen skulle utredas i särskild ordning. Kommittén kunde konstatera att bestämmelserna i 20 kap. 1 § brottsbalken om tjänstefel vid myndighetsutövning som regel endast träffar yrkesutövare i allmän tjänst samt att bestämmelserna i LOA huvudsakligen bara omfattar statsanställda. Kommittén ansåg att mycket talade för att en straffbestämmelse motsvarande bestämmelsen om tjänstefel borde införas avseende personer verksamma i enskild tjänst. En sådan bestämmelse skulle emellertid knappast kunna begränsas till att endast vara tillämplig vid underlåten anmälan enligt socialtjänstlagen. Frågan borde därför bli föremål för särskild utredning och prövning, menade kommittén.

Justitiekommitténs yttrande

Justitiekommittén delar uppfattningen i motion So42 (m) yrkande 8 att det är lika viktigt att underrättelse sker vid permissioner som vid frigivning. Justitiekommittén kan inte se att det finns några begränsningar i förslaget till ändring i

5 § lagen om kriminalvård i anstalt som skulle kunna medföra att socialnämnden inte fick en anmälan om en intagens permission i de fall det behövs. Utskottet utgår också från att kriminalvården, som har vana vid att hantera liknande anmälningar, kommer att upprätta väl fungerande rutiner för att uppfylla anmälningsskyldigheten. Justitieutskottet tillstyrker lagförslaget och avstyrker motionsyrkandet.

Socialutskottets ställningstagande

Utskottet ställer sig självklart bakom förslaget att utvidga anmälningsskyldigheten i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen till att även omfatta myndigheter inom kriminalvården och rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket samt anställda inom dessa myndigheter. Utskottet tillstyrker därmed regeringens förslag till 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), dock med den ändringen att ordet ”enskild” bör föras in mellan orden ”yrkesmässigt bedriven” och ”verksamhet inom” i paragrafens andra stycke.

Utskottet ser också positivt på förslaget att erinra om anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen i vissa andra lagar som reglerar verksamheter där personalen kommer i kontakt med föräldrar och barn. Liksom justitieutskottet delar socialutskottet uppfattningen i motion So42 (m) yrkande 8 att det är lika viktigt att kriminalvården uppmärksammar socialtjänsten på att en intagen skall ha permission som på att han eller hon står inför frigivning. Mot bakgrund av vad justitieutskottet i övrigt anfört bör dock motionsyrkandet avslås. Utskottet tillstyrker regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl., 2 f § andra stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), lag om ändring i polislagen (1984:387), lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125), 1 kap. 2 a § andra stycket skollagen (1985:1100), lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning samt 2 kap. 2 § lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. Motion So442 (fp) yrkande 10 är tillgodosedd genom de föreslagna ändringarna i hälso- och sjukvårdslagen och skollagen.

I motionerna So42 (m) yrkande 9, So43 (fp) yrkande 2 och So44 (kd) yrkande 1 begärs olika åtgärder i syfte att öka benägenheten att anmäla till socialtjänsten. Utskottet kan konstatera att regeringen i propositionen framhåller behovet av bl.a. utökad information och utbildning om anmälningsskyldigheten samt av tydligare rutiner på arbetsplatserna. Det framgår också att regeringen, efter en utvärdering av hur de föreslagna lagändringarna påverkar benägenheten att anmäla till socialtjänsten, kommer att överväga en vidare utredning av möjligheten att införa någon form av påföljd för den som underlåter att anmäla. Enligt utskottets mening får motionsyrkandena därmed anses i huvudsak tillgodosedda.

Dödsfallsutredningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om att införa ett system med dödsorsaksutredningar, bl.a. på den grunden att ett sådant system ifrågasätter den rättsmedicinska undersökningen. Socialutskottet och justitieutskottet ställer sig däremot bakom den planerade verksamheten med dödsfallsutredningar.

Jämför reservation 19 (m).

Propositionen

I propositionen konstateras att ca 12 barn i åldern 0–17 år dör av dödligt våld årligen i Sverige samt att våra kunskaper om barnamord och bestående skador efter fysisk misshandel är bristfälliga. Regeringen anser det angeläget att ta till vara de erfarenheter som kan göras genom att bättre analysera de fall där barn dör på grund av mord, dråp eller misshandel.

När ett barn dör görs en rättsmedicinsk undersökning. Syftet med undersökningen är enligt regeringen att upptäcka, bekräfta eller utesluta brott. Om brott misstänks görs en rättsmedicinsk obduktion. I sådana fall förekommer ett samarbete mellan berörda rättsläkare, polisen, kriminaltekniker och ibland även med läkare och åklagare. Genom detta samarbete mellan experter breddas underlaget för bedömningen av dödsorsaken och förutsättningarna för en riktig diagnos ökar. En säkrare diagnos innebär att brottsliga handlingar lättare kan både upptäckas och uteslutas.

Enligt propositionen finns i vissa länder system för att göra ingående analyser av vad som egentligen hänt när ett barn dött. Så kallade dödsfallsutredningar görs inte för att fastställa dödsorsaken utan för att utifrån ett helhetsperspektiv försöka förstå vad som inträffat och hur det kunde ske. Huvudsyftet är att urskilja mönster, såväl i familjen som i samhället, som kan antas ha varit av betydelse för dödsfallet. Dödsfallsutredningar genomförs oftast på lokal nivå av de verksamheter som varit inblandade i fallet med stöd av centralt utfärdade riktlinjer. Rapporterna sammanställs och analyseras på nationell nivå. Dödsfallsutredningar ger information om hur samhällets skydds nät fungerar för de barn som far mest illa, och utifrån detta kan slutsatser dras om vilka förändringar som behöver vidtas. Det kan handla om lagändringar, metodutveckling, bättre och tydligare samverkan, forskning och utbildning.

Regeringen anser att ett system med dödsfallsutredningar bör prövas. Målgruppen bör avgränsas till barn i åldrarna 0–17 år som avlidit på grund av mord, dråp eller misshandel, vilket i genomsnitt skulle innebära 10–12 utredningar per år. Det främsta syftet är att öka kunskaperna om våld mot barn så att riskfamiljer skall kunna identifieras och så att förebyggande åtgärder, utredningar, insatser och samarbete skall kunna förbättras. Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och analysera förutsättningarna för

att utforma ett sådant system för dödsfallsutredningar, bl.a. med avseende på sekretesshinder och organisation.

Motion

I *motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande om en haverikommission vid dödsfall bland barn (*yrkande 10*). Motionärerna föreslår att ett system med dödsorsaksutredningar införs. Dödsorsaksutredningar startar med en rättsmedicinsk undersökning för att diagnostisera dödsfallet, till skillnad från dödsfallsutredningar som enbart tar upp fall där dödsorsaken redan fastställts. Enligt motionärerna visar internationella studier att mörkertalet kan vara stort och att många dödsfall till följd av våld inte rubriceras som brott. En annan skillnad är att vid dödsorsaksutredningar kan ett eller flera team sändas till platsen för dödsfallet och samverka med lokala myndigheter medan enbart lokala team arbetar med dödsfallsutredningar. Intervallerna mellan utredningarna kan vara långa vilket enligt motionärerna talar för centrala dödsorsaksutredningar, som får en totalt sett högre kompetens och erfarenhet.

Justitieutskottets yttrande

Det förslag om dödsorsaksutredningar som läggs fram i motion So42 (m) yrkande 10 innebär såvitt justitieutskottet kan bedöma att utredningsförfarandet formaliseras redan innan dödsorsaken fastställts. I övrigt synes utredningen i stort ha samma inriktning och syfte som regeringen tänker sig.

Justitieutskottet finner ingen anledning att i detta ärende föreslå en ordning som innebär att den rättsmedicinska undersökningen ifrågasätts. Inte heller ser utskottet för närvarande någon orsak att på detta omfattande sätt utreda samtliga dödsfall bland barn, något som torde bli resultatet av motionsförslaget. Slutligen anser utskottet det självklart att sekretessfrågor måste klargöras, riktlinjer utfärdas och organisationen övervägas innan en försöksverksamhet kan starta. Justitieutskottet ser fram emot att regeringen tar de beslut som krävs för att få till stånd en verksamhet med dödsfallsutredningar och avstyrker motionsyrkandet.

Socialutskottets ställningstagande

Socialutskottet, som ställer sig positivt till att pröva ett system med dödsfallsutredningar, delar justitieutskottets bedömning även när det gäller yrkande 10 i motion So42 (m). Motionsyrkandet avstyrks således.

Barnmisshandel i straffrätten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag till ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken. Lagrummet avser fall där brottet

varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Riksdagen bör även godkänna de förtydligande uttalanden om bestämmelsens räckvidd som justitieutskottet gör i sitt yttrande i ärendet. I likhet med justitieutskottet anser socialutskottet att riksdagen bör avslå motioner om ett särskilt barnmisshandelsbrott och om skärpt påföljdspraxis vid barnmisshandel, bl.a. med hänvisning till vissa lagstiftningstekniska komplikationer och till den nya straffskärpningsgrunden. Riksdagen bör vidare avslå motioner om tolkningen av begreppet närstående person samt om en utvärdering av lagändringen.

Jämför reservationerna 20 (m), 21 (c), 22 (c) och 23 (kd).

Propositionen

Enligt regeringen saknas det skäl att särreglera misshandel som riktar sig mot barn. Regeringen hänvisar dels till förslaget till ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § brottsbalken, dels till redan gällande straffskärpningsbestämmelser. Bestämmelserna innebär att det faktum att ett brott direkt eller indirekt drabbar ett barn kommer att beaktas särskilt vid bestämningen av straffvärdet. Mot denna bakgrund delar regeringen Kommittén mot barnmisshandels bedömning att det inte nu finns skäl att särreglera misshandel av barn.

Regeringen anser dock att det finns skäl att fortsätta arbetet med nu aktuella frågor och därvid analysera om det finns möjligheter att ytterligare förstärka barns skydd mot våld i hemmet. Det får inte råda något tvivel om att barn som direkt eller indirekt drabbas av våld ges ett så fullgott rättsligt skydd som möjligt, anför det.

Regeringen föreslår att det i 29 kap. 2 § brottsbalken införs en ny straffskärpningsgrund avseende sådana fall där brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Bestämmelser om straffmätning, dvs. hur straffet för brott skall bestämmas inom den ram som straffskalan ger, finns i 29 kap. brottsbalken. Där sägs i 1 § att straffet, med beaktande av en enhetlig rättstillämpning, skall bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Vid bedömningen av straffvärdet skall särskilt beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen har inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. I 2 § anges i punktform olika omständigheter som vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt skall beaktas i försvärande riktning. Uppräkningen är endast exemplifierande och även andra omständigheter än de som nämns i bestämmelsen kan därför i enskilda fall tillmätas betydelse. När det gäller brott mot barn torde det enligt regeringen främst vara punkterna 2, 3 och 4 i 2 § som aktualiseras. Enligt punkt 2 skall som försvärande omständighet vid bedömning av straffvärdet särskilt beaktas om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet. Enligt punkt 3 skall särskilt beaktas om den tilltalade utnyttjat

någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig. Enligt förarbetena till punkt 3 tar denna bestämmelse bl.a. sikte på brott som förövats mot barn, handikappade eller äldre (prop. 1987/88:120 s. 83). Enligt punkt 4 skall som försvårande beaktas om den tilltalade grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende.

Högsta domstolen har i ett avgörande (NJA 2000 s. 612) beaktat att brottet riktats mot ett litet barn såväl vid gradindelningen (grov misshandel) som, såsom en försvårande omständighet, vid straffmätningen. I samma mål ansåg Högsta domstolen det vara av viss självständig betydelse att ett brott mot ett barn framstod som ett missbruk av det särskilda förtroende som barnets mor visat genom att anförtro barnet i den tilltalades vård.

Genom den nya bestämmelsen skapas enligt regeringen ett mer heltäckande straffrättsligt skydd än i dagens lagstiftning för barn i utsatta situationer. Straffskärpningsgrunden är inte begränsad till att gälla enbart de fall då brottet riktat sig direkt mot ett barn utan bör omfatta även sådana fall då brottet förövats i närvaro av ett närstående barn, t.ex. fall då ett barn tvingas bevittna att en förälder blir slagen av den andre föräldern. Enligt regeringen torde tillägget också bidra till att den särskilt stora utsatthet som barn befinner sig i då förövaren är närstående till barnet i större utsträckning uppmärksammas i brottsutredningar och i brottmålsprocessen i övrigt. Regeringen påpekar att den föreslagna straffskärpningsgrunden kommer att ha sitt främsta tillämpningsområde vid vålds- och sexualbrottslighet men att bestämmelsen kan vara relevant även vid andra typer av brottslighet. Som exempel nämns det fallet att en förälder hotar den andre föräldern eller inför barnet slår sönder det gemensamma hemmet.

När det gäller begreppet "närstående person" i lagtexten anges i specialmotiveringen (s. 111) att till närståendekretsen främst hör barnets mor eller far eller fosterföräldrar men att även samboförhållanden givetvis hör hit. Normalt sett har barn dock en nära och förtroendefull relation även till andra vuxna än de som mer direkt ingår i familjen, såsom t.ex. mor- och farföräldrar, mosttrar och fastrar. Enligt regeringen bör även dessa omfattas av bestämmelsen.

Motioner

I *motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* yrkas att riksdagen beslutar att skärpa straffet för barnmisshandel (*yrkande 11*). Motionärerna anser att grov misshandel av barn bör rendera minst två års fängelse.

I *motion So44 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs tillkännagivanden dels om en utvärdering av den särskilda straffskärpningsgrunden i brottsbalken (*yrkande 2*), dels om en översyn av barnrättsperspektivet i brottsbalken (*yrkande 3*). Motionärerna anser att en utvärdering bör göras av domstolarnas praxis och barnrättsperspektiv efter införandet av den särskilda straffskärpningsgrunden.

I motion So45 av Kenneth Johansson m.fl. (c) begärs ett tillkännagivande om att kriminaliseringen av misshandel som riktar sig mot barn bör särregleras (*yrkande 1*). Motionärerna anser att en sådan särreglering är nödvändig för att öka skyddet av barnen. Motionärerna yrkar vidare att riksdagen skall begära att regeringen återkommer med en analys av vilka konsekvenser en särreglerad kriminalisering av barnmisshandel kan få (*yrkande 2*). Slutligen begärs i motionen ett tillkännagivande om att utvidga begreppet närstående person (*yrkande 3*). Motionärerna påpekar att barn kan ha mycket stor tillit även till andra vuxna personer i sin vardagliga närhet än släktingar, t.ex. idrottsledare eller lärare.

Justitiekottets yttrande

Justitiekottet behandlar inledningsvis begäran i motion So45 (c) yrkandena 1 och 2 om att utreda ett särskilt barnmisshandelsbrott samt önskemålet i motion So42 (m) yrkande 11 om en skärpt påföljdspraxis vid barnmisshandel med ett straffminimum på fängelse två år. Utskottet känner sympati för motionärernas önskemål. Misshandel av barn hör till de allra grövsta brotten och det finns rättspolitiska skäl som talar för att dessa brott borde ha en särskild brottsrubricering. Enligt justitiekottet finns det emellertid en rad komplikationer av lagstiftningsteknisk natur. Exempelvis måste tas ställning till om en särreglering skall omfatta alla personer under 18 år eller enbart barn under en viss lägre ålder. En annan fråga är hur lagstiftaren vid en särreglering skall förhålla sig till fall där offer och gärningsman är relativt jämnåriga. Det finns risk att gränsdragningsproblem skapas. Lagstiftaren måste också fråga sig om det är lämpligt att införa ytterligare brott där vad gärningsmannen känt till eller bort misstänka om offrets ålder är avgörande vid bedömningen av gärningen (jämför sexuellt utnyttjande av underårig i 6 kap. 4 § brottsbalken och 6 kap. 11 § samma balk). Det måste enligt justitiekottet även tas ställning till om andra brott som kränker barns integritet, t.ex. olaga hot, också bör särregleras. Justitiekottet anför att problemen således är många och att det knappast finns några enkla lösningar. Utskottet hänvisar dock till att regeringen avser att fortsätta arbetet med hithörande frågor i syfte att analysera om det finns möjligheter att ytterligare förstärka barns skydd mot våld i hemmet. Det behövs således inget sådant uttalande om utredningsarbete som efterfrågas i motion So45 yrkandena 1 och 2.

I avvaktan på resultatet av ytterligare analyser anser justitiekottet att den väg regeringen anvisar framstår som framkomlig. Genom införande av en ny straffskärpningsgrund som särskilt tar sikte på barns trygghet och tillit i förhållande till närstående vuxna betonas ytterligare det utomordentligt allvarliga i att vuxna familjemedlemmar förgriper sig på barn i familjen och ytterligare möjligheter till straffskärpning öppnar sig.

Justitiekottet betonar dock att vad som nu sagts inte innebär att yrkandet i motion So42 yrkande 11 om ett straffminimum på två år tillgodosetts. Här för skulle krävas ett särskilt barnmisshandelsbrott eller, i och för sig, att straffminimum för grov misshandel höjdes till fängelse två år. Den frågan är

inte aktuell i detta ärende. När det gäller straffmätningen i det enskilda fallet måste alltså som hittills samtliga omständigheter beaktas inom ramen för det straffbud som skall tillämpas, naturligtvis med beaktande av reglerna i 29 och 30 kap. brottsbalken. Justitieutskottet anser att motionsyrkandet bör avslås.

Justitieutskottet behandlar även förslaget i motion So45 (c) yrkande 3 att begreppet närstående person skall ges en vidare tolkning än regeringen föreslagit. Motionärernas tanke är att det finns fler för barnet viktiga personer, t.ex. lärare, i barnets närhet och att ett övergrepp från någon av dem skulle kunna vara minst lika allvarligt för barnet som om övergreppet skedde inom familjen. Justitieutskottet delar inte denna uppfattning. Utskottet vill göra gällande att relationen inom familjen, också i den utvidgade bemärkelse som begreppet används här, har en annan karaktär, inte minst beroende på relationerna mellan familjens vuxna. Relationerna inom familjen kan därför i princip inte likställas med relationerna till andra i och för sig viktiga personer för barnet. Om närståendekretsen görs för vid kan det också i praktiken bli omöjligt att använda straffskärpningsbestämmelsen på avsett sätt. Risk finns i stället att bestämmelsen kommer att verka i straffskärpande riktning så snart ett barn bevittnat ett brott oavsett förhållandena i övrigt. Enligt justitieutskottet är detta inte avsikten. Utskottet anser att motionsyrkandet bör avslås.

I sitt yttrande påpekar justitieutskottet att det av motiveringen till den föreslagna straffskärpningsbestämmelsen framgår att den i första hand tar sikte på situationer där en till barnet närstående person förgriper sig på antingen en annan sådan person eller på barnet självt. Justitieutskottet konstaterar emellertid att bestämmelsen enligt sin ordalydelse har en längre räckvidd än så. Den täcker också situationer där antingen gärningsmannen eller offret är en till barnet närstående person medan den andra personen inte tillhör denna krets under förutsättning att brottet är ägnat att skada barnets trygghet och tillit till den närstående personen. Dessa fall har inte närmare övervägts i propositionen. Enligt justitieutskottets mening kan man dock inte bortse från att barnets trygghet och tillit till den närstående i särskilda fall kan ta skada av att barnet ser den närstående t.ex. misshandla en tredje person eller barnet ser honom eller henne bli misshandlad av en tredje person.

Vidare anser justitieutskottet att det bör framhållas att den nya bestämmelsen inte begränsar sig till straffmätningen vid våldsbrott, även om den kommer att ha sitt främsta tillämpningsområde när det gäller sådana brott och sexualbrott. Bestämmelsen kan också, som regeringen påpekar, vara tillämplig vid t.ex. olaga hot och vissa fall av skadegörelse. Däremot är det enligt justitieutskottets mening svårare att tänka sig att bestämmelsen skulle komma till användning vid rena förmögenhetsbrott, även om det inte helt kan uteslutas att också sådana brott skulle kunna vara ägnade att skada barnets trygghet och tillit till en närstående person. Om en viss gärning skall anses ha varit ägnad att skada barnets trygghet och tillit på det sätt som krävs för tillämpning av bestämmelsen är en fråga som, som regeringen anför, måste bedömas utifrån samtliga omständigheter.

Enligt utskottets mening bör riksdagen beredas tillfälle att godkänna vad utskottet anfört om straffskärpningsbestämmelsens räckvidd.

Vid en sammantagen bedömning och med de förtydligande uttalanden som gjorts i det föregående tillstyrker justitieutskottet regeringens förslag till ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken.

När det slutligen gäller motion So44 (kd) yrkandena 2 och 3, som går ut på att den nya regleringen bör utvärderas, anför justitieutskottet att det i princip har samma uppfattning. Utskottet konstaterar att alla väsentliga förändringar på straffrättens område brukar utvärderas efter några år. Utskottet har ingen anledning att tro att så inte skulle bli fallet i detta ärende, i synnerhet som regeringen, som framgått ovan, avser att fortsätta att arbeta med frågan om skydd för barn mot våld i hemmet. Något uttalande från riksdagen behövs inte. Justitieutskottet anser att motionsyrkandet bör avslås.

Socialutskottets ställningstagande

Socialutskottet delar justitieutskottets uppfattning att riksdagen dels bör anta regeringens förslag till ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken, dels godkänna de förtydligande uttalanden om bestämmelsens räckvidd som justitieutskottet gör i sitt yttrande i ärendet (s. 143–144).

Såvitt avser motionerna So45 (c) yrkandena 1 och 2 om ett särskilt barnmisshandelsbrott samt So42 (m) yrkande 11 om skärpt påföljdspraxis vid barnmisshandel har socialutskottet heller ingen annan uppfattning än justitieutskottet. Misshandel av barn hör till de allra grövsta brotten och det finns därför all anledning att känna sympati för motionärernas önskemål. Även socialutskottet anser dock, med hänvisning till de skäl som justitieutskottet anfört, att motionsyrkandena bör avslås.

Liksom justitieutskottet anser socialutskottet att det skulle föra för långt att ge begreppet närstående person en sådan utvidgad tolkning som förordas i motion So45 (c) yrkande 3. Yrkandet avstyrks därför.

I likhet med justitieutskottet förutsätter socialutskottet att en utvärdering kommer att ske av den nya straffskärpningsgrunden även utan något uttalande från riksdagens sida. Motion So44 (kd) yrkandena 2 och 3 avstyrks därför.

Särskild prövning när barnet varit placerat i tre år

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör, med en smärre språklig ändring, anta regeringens förslag till vissa ändringar i socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Ändringarna innebär att socialnämnden, när ett barn varit placerat i samma familjehem i tre år, skall överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden om barnet till familjehemsföräldrarna.

Motioner, vari på skilda sätt framförs kritik mot lagförslagen, bör avslås.

Jämför reservationerna 24 (m, kd) och 25 (fp).

Propositionen

Regeringen föreslår nya bestämmelser i socialtjänstlagen och LVU med innebörden att när ett barn varit placerat i samma familjehem i tre år skall socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

Lagstiftningens intentioner är sedan länge att barn skall återförenas med sina föräldrar när syftet med vården uppnåtts. Socialtjänsten har ett uttalat ansvar att hjälpa föräldrarna att komma till rätta med de svårigheter som lett fram till att barnet placerats utanför hemmet. Det förekommer dock att det inte är möjligt att trots omfattande och långvariga insatser åstadkomma en återförening. Barn som placeras i familjehem blir ibland kvar i vården under lång tid. Det är inte ovanligt att barn lever i ovisshet om var de hör hemma och om hur länge de får bo kvar i ett familjehem. Enligt regeringen är det angeläget att dessa barns situation uppmärksammas och att deras uppväxt så långt det är möjligt tryggas.

En förälder som brister i omsorgen om ett barn på ett sådant sätt att det medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling kan, enligt 6 kap. 7 § föräldrabalken, fräntas vårdnaden om barnet. I 6 kap. 8 § föreskrivs att vårdnaden i vissa fall skall kunna flyttas till familjehemsföräldrar hos vilka ett barn stadigvarande vårdats och fostrats om det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. Särskilda regler finns om hur en ny vårdnadshavare skall tillsättas om barnets ursprungliga vårdnadshavare avlider.

Av propositionen Vårdnad och umgänge m.m. (prop. 1981/82:168) framgår att överflyttning på grund av förälders olämplighet endast undantagsvis torde aktualiseras om barnet inte dessförinnan beretts vård enligt LVU. Det är först när en återförening trots långvariga och omfattande insatser inte kan komma till stånd som det kan bli fråga om att ändra vårdnaden med stöd av bestämmelserna i 6 kap. 7 §. När det gäller bestämmelsen i 6 kap. 8 § klargörs i propositionen att bestämmelsens främsta syfte är att förhindra att barn som har rotat sig i ett familjehem blir uppryckta från en miljö där de funnit sig till rätta och känner en större samhörighet och känslomässig förankring än i det egna hemmet. Barnets inställning är av stor vikt vid dessa beslut.

Av en undersökning som gjorts av Socialstyrelsen 2000 framgår att i de få fall som möjligheten att överflytta vårdnaden används är det snarare ett sätt att bekräfta en rådande situation. Barnen har varit placerade under lång tid och uppfattar familjehemsföräldrarna som föräldrar. Familjehemsföräldrarna vill bli vårdnadshavare och föräldrarna ger sitt samtycke. Det förefaller som om överflyttning av vårdnaden inte initieras i de fall där huvudsyftet är barnets behov av trygghet i ett längre tidsperspektiv. För 98 % av barnen som varit placerade i minst fem år har vårdnaden inte flyttats. Skäl som anges till att ansökningarna om överflyttning av vårdnaden förekommer i så liten ut-

sträckning är rädsla för att kontakten mellan barnet och föräldrarna skall upphöra helt, att man inte vill döma ut föräldern som vårdnadshavare och därför avstår samt att man saknar kunskap om hur man skall arbeta med överflyttningar av vårdnaden.

De skäl som redovisats är enligt regeringens uppfattning inte tillräckligt starka ur ett barnperspektiv. Genom en överflyttning av vårdnaden skapas bättre möjligheter för kontinuitet och trygghet i vården. Att ett övervägande görs när barnet varit placerat i tre år i samma hem kan anses rimligt mot bakgrund av att de flesta barn som blir kvar länge i vården placerats i åldern noll till tre år. Tre år är då en lång tid satt i relation till barnets ålder och mognad. Regeringen framhåller att det inte kan uteslutas att det kan behövas längre tid än tre år innan barnet rotat sig och det kan anses vara till barnets bästa att vårdnaden överflyttas till familjehemmet. Det är dock angeläget att en prövning sker regelbundet. Socialtjänsten bör, vilket påpekas av JO, noga väga skäl för och emot och noga motivera och dokumentera det ställningstagande man kommer fram till. Av vikt är att alltid beakta hur barnets umgänge med de biologiska föräldrarna har sett ut och hur det fungerat. I enskilda fall kan det genom praktiska hinder, t.ex. vistelse i fängelse, uppstå en situation som innebär långa familjehemsvistelser utan att grundanknytningen till den biologiska föräldern bryts. Sådana omständigheter bör beaktas. Regeringen vill dock särskilt betona att det är det enskilda barnets bästa som skall vara avgörande vid dessa ställningstaganden.

Motioner

I *motion So43 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändringar av socialtjänstlagen (*yrkande 4 delvis*). Motionärerna anser att en treårsgräns inte bör gälla i alla fall utan att överväganden om överflyttning av vårdnaden skall göras löpande under ärendets gång. Motionärerna påpekar att det redan i ett tidigt skede kan vara uppenbart att en överflyttning av vårdnaden skulle gagna barnet.

I *motion So44 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande om särskild prövning när barnet varit placerat i tre år (*yrkande 4*). Motionärerna anför att barnets bästa måste vara det grundläggande perspektivet i frågan om överflyttning av vårdnaden. Frågan är dock långt mer komplicerad än vad som framställs i propositionen. Barn har rätt till en familj för livet och det bästa är om barnet kan återförenas med sin ursprungsfamilj. Samhället bör också tydligt stödja föräldrarna i deras återtagande av sin föräldraroll. Motionärerna anser att regeringens förslag till 6 kap. 8 § andra stycket socialtjänstlagen bör ändras på så sätt att ordet ”skall” ersätts med ”bör”.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det är angeläget att uppmärksamma de barn som blir kvar i familjehemsvård under en lång tid och som lever i osäkerhet om var de egentligen hör hemma. Utskottet ställer sig därför bakom

regeringens förslag om en lagstadgad skyldighet för socialnämnden att i varje enskilt fall efter en viss tid överväga om en överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrarna bör ske. Utskottet vill framhålla att lagstiftningens intentioner är att barn skall återförenas med sina föräldrar när syftet med vården uppnåtts. Det bör påpekas att det främsta syftet med möjligheten att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrar är att förhindra att barn som har rotat sig i ett familjehem blir uppryckta från en miljö där de funnit sig till rätta och där de känner en större samhörighet och känslomässig förankring än i det tidigare hemmet. För att vårdnaden skall kunna flyttas över krävs att barnet har fått en så stark bindning till familjehemmet att det uppfattar det som sitt eget hem. Utskottet instämmer med regeringen att det är rimligt att skyldigheten att göra ett övervägande rörande vårdnaden inträder när ett barn varit placerat i samma familjehem i tre år. Utskottet vill betona att den föreslagna bestämmelsen inte hindrar att socialnämnden ansöker om överflyttning av vårdnaden efter en kortare period än tre år. Såsom påpekas i propositionen kan det också ta längre tid innan barnet rotat sig och det kan anses vara till barnets bästa att vårdnaden överflyttas. Liksom regeringen anser utskottet det angeläget att socialtjänsten överväger frågan regelbundet samt därvid beaktar hur barnets umgänge med de biologiska föräldrarna har fungerat. Utskottet vill slutligen framhålla att avgörande vid socialtjänstens ställningstagande är det enskilda barnets bästa. Utskottet tillstyrker med det anförda regeringens förslag till 13 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, dock med den ändringen i fjärde stycket att orden "ett barn" bör ersättas av "den unge". Utskottet tillstyrker även regeringens förslag till 6 kap. 8 § socialtjänstlagen (2001:453). Motionerna So43 (fp) yrkande 4 delvis och So44 (kd) yrkande 4 avstyrks.

En nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en rad motioner om olika frågor rörande social barn- och ungdomsvård. Mot bakgrund av den aviserade nationella handlingsplanen på området och övriga pågående och kommande åtgärder får motionerna anses i huvudsak tillgodosedda.

Jämför reservationerna 26 (m), 27 (fp) och 28 (kd).

Propositionen

I propositionen redogörs för utvecklingen inom barn- och ungdomsvården. Bland annat nämns att antalet barn som vårdas utanför det egna hemmet ökar, liksom andelen placeringar i institutionsvård i förhållande till familjehemsplaceringarna. Orsakerna till dessa förändringar i institutionsvårdens sammansättning och andel av den totala dygnsvården kan inte med säkerhet förklaras. Det råder även oklarheter när det gäller relationerna mellan utbud och

efterfrågan av de olika vårdinsatserna. Här liksom för andra insatser inom den sociala barnvården, som köps upp under mer eller mindre marknadsmässiga villkor, finns inga systematiska kunskaper om hur det förhåller sig med kommunernas kompetens för upphandling eller efter vilka principer upphandling görs.

Det påpekas vidare att det på senare tid har framförts kritik mot på vilket sätt länsstyrelserna bedriver sin tillsyn av vården vid hem för vård eller boende (HVB). Även länsstyrelserna själva har framfört tveksamheter huruvida deras rutiner och verktyg är adekvata för att kunna bedriva en effektiv tillsyn.

I propositionen redovisas även den granskning som Riksdagens revisorer har gjort av i vilken utsträckning socialtjänstlagstiftningens mål och regler efterlevs när det gäller familjehemsvården (rapport 2001/02:16). Revisorerna föreslog bl.a. att regeringen tar fram en strategi för familjevårdens fortsatta utveckling. Vidare nämns att Riksrevisionsverket (RRV) lämnat rapporten Ingen plats för ungdomar – Konsekvenser av platsbristen vid de särskilda ungdomshemmen inom Statens institutionsstyrelse (SiS) (RRV 2002:13). I rapporten presenteras förslag som syftar till att lösa platsbristen inom SiS. RRV ser bl.a. behov av olika åtgärder i syfte att minska inflödet till SiS.

Regeringen anför att den sociala barn- och ungdomsvården under senare decennier har genomgått stora förändringar. Det rör sig om en verksamhet med mycket komplexa samband och det finns i dag en begränsad kunskap om vad dessa förändringar fått för konsekvenser för de barn och ungdomar som är i behov av vård. Det finns också vissa tecken som tyder på att den sociala barn- och ungdomsvården inte utvecklas i enlighet med de mål som riksdagen fastställt. Den sociala barn- och ungdomsvården tycks, enligt Kommittén Valfärdsbokslut (SOU 2001:79), inte ha påverkats av 1990-talets nedskärningar.

Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att en utredning bör få i uppgift att, utifrån en samlad analys av förhållandena i den sociala barn- och ungdomsvården, presentera ett förslag till en nationell handlingsplan för att bättre kunna utnyttja befintliga resurser. Viktiga frågor att utreda och analysera är enligt regeringen barn- och ungdomsvårdens inriktning och arbetsmetoder, organisation och ansvarsfördelning, kvalitet, kunskapsuppbyggnad, kompetens samt rättssäkerhet.

Enligt regeringen finns det all anledning att ta ökningen när det gäller omhändertaganden av barn och ungdomar på särskilt allvar eftersom de innebär stora ingrepp i barns, ungas och deras familjers liv. Den centrala frågan är om dygnsvårdsplaceringarna har en bestående påverkan på ungdomars beteende. En stor del av placeringarna går inte att genomföra som avsett utan avslutas alltför ofta mot socialtjänstens vilja. För att få klarhet i vad som påverkar den sociala barnvården i de enskilda kommunerna krävs närmare studier av såväl bakgrundsfaktorer (invånarnas sammansättning, specifika ungdomsproblem etc.) som institutionella förhållanden (kommunal organisering, policy, socialarbetarkulturer, specifika metoder i socialt arbete osv.). Enligt regering-

en är detta frågor som kommer att hanteras i den samlade analysen av den sociala barn- och ungdomsvården.

I propositionen framhålls vikten av att tillsynen över verksamheter som vårdar barn och ungdomar utvecklas och förstärks. När det särskilt gäller tillsynen av hem för vård eller boende (HVB) påpekas att regeringen har givit Socialstyrelsen i uppdrag att förbättra möjligheterna att bedriva en effektiv tillsyn över dessa hem på ett likartat sätt i hela landet. Regeringen anser att frågan om tillsynens framtida roll och funktion inom barn- och ungdomsvården bör utgöra en del av den ovannämnda utredningens uppdrag.

I propositionen påpekas att Socialstyrelsen sedan några år tillbaka genomför projektet Barns Behov i Centrum (BBiC) i avsikt att förbättra utredningarna och förberedelserna inför placeringar liksom genomförandet och uppföljningen av placeringar. Det långsiktiga målet är att utveckla ett enhetligt system för att utreda, bedöma och följa upp insatser inom den sociala barnvården. Syftet är att stärka barnets ställning i enlighet med barnkonventionen och socialtjänstlagen. Vidare avses att skapa struktur och systematik i arbetet med att identifiera, dokumentera och utvärdera barns behov av insatser, verka för samförstånd genom att bygga ett team kring barnet (föräldrar, familjehemsföräldrar och professionella) där alla är klara över sina skyldigheter och åtaganden samt att öka kvaliteten och rättssäkerheten. När projektet slutförts år 2004 är det, enligt regeringens uppfattning, angeläget att resultaten sprids till samtliga kommuner i landet.

Motioner

I motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om den nationella handlingsplanen för den sociala barn- och ungdomsvården (*yrkande 13*). Bland regeringens förslag finns forskning och samverkan i syfte att förbättra barn- och ungdomsvården. Motionärerna ifrågasätter därför vad en nationell handlingsplan kan tillföra. Motionärerna anser att floran av utredningar och initiativ som regeringen beskriver bör realiseras i lagstiftning innan riksdagen skall ta ställning till ytterligare en handlingsplan.

I motion So511 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) begärs ett tillkännagivande om en utredning angående förbättrade villkor för kontaktfamiljer och familjehem (*yrkande 5*). Motionärerna framhåller att handledningen för familjerna är bristfällig och ersättningen dålig i förhållande till hur svår och slitsam uppgiften kan vara. Regeringen bör tillsätta en utredning för att utarbeta förslag till hur situationen kan förbättras, anför det.

I motion So263 av Liselott Hagberg (fp) begärs ett tillkännagivande om att ansvaret för tillsynen av familjehem överförs från placerande kommuner till de kommuner där familjehemmen är belägna. Motionären pekar på att det inte är ovanligt att barn vårdas på långt avstånd från hemkommunen. I sådana fall är risken större än annars att ansvarig socialnämnd brister i ansvaret gällande familjehemmens rätt till råd, stöd och hjälp.

I *motion So507 av Ulrik Lindgren m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen begär att regeringen redovisar hur bl.a. släktingplaceringar fungerat (*yrkande 7 delvis*). Enligt motionärerna efterlevs inte bestämmelsen om att socialtjänsten skall överväga placering av barn hos släktingar i tillräcklig omfattning.

I *motion Ju366 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen begär att regeringen låter utvärdera hur kommunernas bristande resurser har påverkat omhändertagandet av unga med sociala problem (*yrkande 6*). Motionärerna pekar på att statistik från Statens institutionsstyrelses institutioner visar att verksamheten ger goda resultat för de unga som man har möjlighet att följa under en längre tid.

I *motion So473 av Inger Davidson (kd)* yrkas att riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med en redogörelse för hur uppföljning och utvärdering av vården vid § 12-hem samt den vård som följer efter en sådan vistelse fungerar (*yrkande 1*). Vidare begärs ett tillkännagivande om en utvärdering av den behandling som ges vid s.k. HVB (*yrkande 2*). Motionären påpekar att nya rapporter visat att uppföljningen och utvärderingen av vården är dålig samt att kunskaperna om effekterna av behandling är mycket begränsad. Slutligen begärs även ett tillkännagivande om vikten av välutbildad behandlingspersonal (*yrkande 3*).

I *motion L317 av Gunilla Wahlén (v)* yrkas att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att ta fram förslag som syftar till att ge barn som växer upp i familjehem en stödperson enligt vad i motionen anförts (*yrkande 1*). Stödpersonen skall kunna följa barnet under hela dess uppväxt.

I *motion So240 av Birgitta Sellén och Sofia Larsen (c)* begärs ett tillkännagivande om att det behövs både metodutveckling och individuella vårdplaner samt en bättre uppföljning av dokumentationen för dem som döms till vård inom socialtjänsten (*yrkande 1*). Det begärs också ett tillkännagivande om att det behövs en bättre och utökad samverkan mellan sociala myndigheter, Statens institutionsstyrelse, barn- och ungdomspsykiatri och domstolarna för att göra och följa upp vårdplanerna (*yrkande 2*). Slutligen begär motionärerna ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur tillsynen fungerar inom tvångsvården (*yrkande 3*).

Tidigare behandling och pågående arbete m.m.

Riksdagen har nyligen gjort ett tillkännagivande till regeringen rörande familjehemsvård (*bet. 2002/03:SoU10, rskr. 2002/03:123–124*). Tillkännagivandet går ut på att den kommande utredningen om den sociala barn- och ungdomsvården bör vara så heltäckande som möjligt och därför också uttryckligen bör omfatta de olika brister inom familjehemsvården som revisorerna påtalat i sin rapport 2001/02:16. Utskottet delade revisorernas uppfattning att det bör utarbetas en strategi för familjehemsvårdens långsiktiga utveckling. Vidare bör det göras en kartläggning av den pågående utvecklingen på området samt en satsning som underlättar kommunernas rekrytering av nya familjehem. Utredningen skall också belysa vissa frågor rörande bl.a. dokumentation och

uppföljning, utredning och utbildning av familjehem, forskning om vårdens effekter samt tillsyn av familjehemsvården.

Riksdagen har även gjort ett tillkännagivande till regeringen angående Statens institutionsstyrelse (*bet. 2002/03:SoU13, rskr. 2002/03:171*). Riksdagen biföll därmed i huvudsak ett förslag från Riksdagens revisorer (2002/03:RR9). Enligt tillkännagivandet bör SiS övergripande ansvar för behandlingen vid institutionerna förtydligas. SiS bör vidare ges i uppdrag att fortsätta utveckla sina insatser när det gäller implementering av metoder som har vetenskapligt stöd vid institutionerna. Tillkännagivandet rörde även uppställandet av mål för verksamheten, arbetet med resultatuppföljning samt frågor om tillsyn.

Riksrevisionsverket har i en egeninitierad revision granskat den platsbrist som funnits sedan år 1999 vid de särskilda ungdomshemmen inom SiS. Granskningen redovisas i den i propositionen nämnda rapporten RRV 2002:13. RRV fann att platsbristen får allvarliga konsekvenser för både ungdomar och personal, inte bara under väntetiden i kommunerna utan även under vårdtiden på ungdomshemmen. RRV:s huvudförslag är att den uppkomna situationen inom ungdomsvården bör lösas genom att minska inflödet till SiS. Utöver detta föreslås också vissa åtgärder som har till syfte att effektivisera SiS samt föreslås en mindre utökning av platsantalet vid de särskilda ungdomshemmen.

RRV anför att det i stor utsträckning saknas kunskap om effekterna av kommunernas och institutionernas behandlingsarbete. Den vård som ungdomarna ges i dag saknar ofta grund i vetenskap och beprövad erfarenhet. RRV föreslår att Socialstyrelsen och SiS stärker det pågående arbetet med att utveckla, följa upp och utvärdera behandlingsinsatser inom ungdomsvården. Detta kan enligt RRV ses som ett led i ansträngningarna att genom mera effektiva vårdinsatser minska behovet av institutionsvistelser inom SiS.

Den 1 januari 1999 trädde förändringar i påföljdssystemet för unga i kraft. Förändringarna innebär bl.a. att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten har gjorts tydligare, att överlämnandepåföljden kan förenas med ungdomstjänst samt att en ny påföljd, slutna ungdomsvård, har införts med syftet att ersätta fängelsestraffen för ungdomar i åldersgruppen 15–17 år.

Brottsförebyggande rådet, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse har haft regeringens uppdrag att följa upp och utvärdera 1999 års påföljdsreform för unga lagöverträdare. Uppdraget redovisades hösten 2002. Fyra delrapporter sammanfattas i rapporten *Unga lagöverträdare*. När det gäller överlämnande till vård inom socialtjänsten pekar myndigheterna bl.a. på behovet av tydliga och välgrundade vårdplaner från socialtjänsten samt av uppföljning och utvärdering av insatserna.

Regeringen har tillsatt en *särskild utredare* som skall följa upp och vidareutveckla 1999 års påföljdsreform såvitt avser unga lagöverträdare (dir. 2002:95). Utredaren skall göra en översyn av påföljdssystemet och undersöka i vilka former och på vilket sätt det allmänna skall ingripa när unga begår brott. De grundläggande principer som redovisades i samband med 1999 års förändringar skall enligt direktiven alltså vara vägledande. Det innebär att påföljdssystemet för unga lagöverträdare skall bygga på principen att barn

och ungdomar som har begått brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten. En huvuduppgift skall vara att undersöka möjligheterna att utveckla och förstärka innehållet i påföljderna samt att skapa nya alternativ. Avsikten är främst att se till att påföljdssystemet för unga har ett pedagogiskt och tydligt innehåll. Uppdraget skall redovisas senast vid utgången av september 2004.

Socialstyrelsen har haft i uppdrag av regeringen att följa upp de ändringar i socialtjänstlagen som rör barn och ungdomar och som trädde i kraft den 1 januari 1998 respektive den 1 juli 1999. Uppdraget slutrapporterades 2001 i rapporten *Barnen, socialtjänsten och lagen – Uppföljning av ändringar i socialtjänstlagen*. Rapporten omfattar bl.a. den utvidgade anmälningsskyldigheten till socialtjänsten, bestämmelsen om barnets bästa samt socialnämndens skyldighet att överväga familjehemsplaceringar av barn hos släktingar eller andra närstående. När det gäller släktingplaceringarna anförs det i rapporten att tillgänglig statistik inte visar några tecken på att lagändringarna skulle ha lett till en ökning av antalet släktingplaceringar i landet. Flera förhållanden kan bidra till att socialtjänsten inte alltid överväger släktingplaceringar. För det första är inte alla social- och familjehemssekreterare medvetna om att detta är en skyldighet. För det andra har några en negativ inställning till släktingplaceringar, ofta baserad på teorin om det sociala arvet. För det tredje ingår det inte alltid i socialsekreterarnas rutiner att kartlägga nätverket och utreda möjligheten till släktingplacering, även om de har en positiv inställning till sådana placeringar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser positivt på att en nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården skall arbetas fram. Liksom regeringen anser utskottet att det föreligger behov av att utreda frågor om bl.a. vårdens inriktning och arbetsmetoder, organisation och arbetsfördelning, kvalitet, kunskapsuppbyggnad, kompetens och rättssäkerhet. Utskottet delar inte uppfattningen i motion So42 (m) yrkande 13 om att resultatet av dels redan pågående, dels i propositionen aviserade åtgärder bör avvaktas utan anser att en nationell handlingsplan på området kommer att utgöra ett viktigt komplement till övriga insatser. Utskottet vill i sammanhanget erinra om riksdagens nyligen gjorda tillkännagivanden om familjehemsvården och om Statens institutionsstyrelsens verksamhet (betänkandena 2002/03:SoU10 respektive SoU13). Ett enigt utskott ansåg i det förstnämnda betänkandet att den kommande utredningen om den sociala barn- och ungdomsvården bör vara så heltäckande som möjligt. Utskottet konstaterar också att en utredning för närvarande ser över påföljdssystemet för unga lagöverträdare, bl.a. påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Utredningen skall redovisa sitt uppdrag hösten 2004. Även Socialstyrelsens projekt Barns Behov i Centrum bör nämnas i sammanhanget. Utskottet utgår från att flertalet av de frågor som tas upp i motionerna under detta avsnitt kommer att belysas i den aviserade nationella handlingsplanen

för den sociala barn- och ungdomsvården eller omfattas av övriga pågående eller kommande åtgärder på området. Motionerna So42 (m) yrkande 13, So240 (c) yrkandena 1–3, So263 (fp), So473 (kd) yrkandena 1–3, So507 (kd) yrkande 7 delvis, So511 (fp) yrkande 5, Ju366 (kd) yrkande 6 och L317 (v) yrkande 1 får anses i huvudsak tillgodosedda och avstyrks därmed.

Kvalitet och kompetens

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om en särskild myndighet för tillsyn av socialtjänsten. I avvaktan på resultatet av en översyn av socionomutbildningen bör ett yrkande om att förbättra utbildningen avslås. Riksdagen bör även avslå motioner om att införa ett system med legitimering av socionomer, bl.a. på den grunden att det i stället främst krävs bättre utbildning för att höja kvaliteten i socionomernas insatser.

Jämför reservationerna 29 (m) och 30 (m, mp).

Motioner

I motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om att en särskild myndighet bör inrättas för tillsyn av socialtjänsten (yrkande 3). Motionärerna anser att länsstyrelsernas och Socialstyrelsens tillsynsverksamheter bör bilda en ny fristående myndighet som handhar tillsynen såväl inom sjukvården som inom socialtjänsten. En sådan myndighet skulle både kunna avhjälpa problemet med Socialstyrelsens i dag dubbla roller och gränsdragningsproblemet mellan Socialstyrelsens och länsstyrelsernas tillsynsområden.

I motion So43 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) begärs ett tillkännagivande om förbättrad socionomutbildning i syfte att förbättra situationen för utsatta barn (yrkande 1). Högskoleverket har i en utvärdering av landets socionomutbildningar funnit att utbildningarna brister i verklighetsanknytning och att kraven på studenterna och deras resultat är för låga. Motionärerna anser att det är angeläget att höja kvaliteten i utbildningen samt att det bör utredas om utbildningstiden skall förlängas.

I tre motioner anförs att det bör införas ett system med legitimering av socionomer.

I motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om legitimering av socionomer (yrkande 14). Motionärerna framhåller detta som ett sätt att stärka kvaliteten och garantera medborgarna att de möter en utbildad socionom som socialsekreterare. Ett system med legitimering av socionomer innebär även ökade möjligheter för ansvarsutkrävande och ökad rättssäkerhet genom att en direkt olämplig socionom kan förhindras att utöva sitt yrke.

Även i *motion So350 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om legitimering av socionomer (*yrkande 2*). Det skulle enligt motionärerna säkerställa att den som arbetar med mycket svåra ärenden har en grundläggande utbildning och erfarenhet.

I *motion So270 av Ulla Wester (s)* begärs ett tillkännagivande om att införa statlig reglering (legitimation) av socionomyrket. Både klientgruppen och socionomerna skulle vinna på en statushöjning av yrket, framförs det bl.a.

Tidigare behandling m.m.

Socialutskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat motionskrav från Moderata samlingspartiet om en ny fristående statlig myndighet med uppgift att utöva tillsyn över hela socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens område. Senast i det av riksdagen godkända *betänkandet 2002/03:SoU9* om äldrepolitiken avstyrktes ett sådant yrkande (s. 32 f., res. m).

Utskottet har också vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om legitimation av socionomer, senast i det av riksdagen godkända *betänkandet 2001/02:SoU11 Socialtjänstfrågor* (s. 36 f.). Utskottet hänvisade till Socialstyrelsens arbete med att genomföra den strategi för kunskapsutveckling inom socialtjänsten som finns redovisad i proposition 2000/01:80 med förslag till ny socialtjänstlag. Även inom ramen för Socialstyrelsens och länsstyrelsernas tillsynsarbete vidtogs åtgärder för att stärka rättssäkerheten och utveckla kvaliteten i socialtjänsten. Utskottet ansåg att utfallet av det pågående arbetet på området borde avvaktas och avstyrkte motionerna (res. mp).

I *budgetpropositionen för 2003* (utg.omr. 9 s. 118 f.) anförs bl.a. att socialtjänstens insatser i betydligt högre utsträckning än i dag bör vara baserade på kunskap och beprövad erfarenhet. Ytterst är det en fråga om rättvisa och rättssäkerhet för de mest utsatta i vårt samhälle. Enligt regeringen måste kunskapen om verksamma metoder och effekterna av dessa utvecklas. *Socialstyrelsen* har därför fått i uppdrag att ge nationellt stöd till kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten. Sammanlagt 50 miljoner kronor har avsatts för detta ändamål för åren 2001–2003. Socialstyrelsen har under 2002 påbörjat ett antal delprojekt inom ramen för detta stöd. Det handlar bl.a. om stöd till forskning, försök med systematisk koppling mellan socialtjänsten, lärosäten och forskning, utveckling av organisation och ledarskap samt utveckling av instrument för att bedöma brukarnas behov och insatsernas effekt. Socialstyrelsens utvecklingsprojekt *Barns Behov* i Centrum ingår som en del i programmet.

Högskoleverket har utvärderat socionomprogrammet (rapport 2000:6 R). I rapporten kritiserar utbildningen bl.a. för bristande verklighetsanknytning. Mot bakgrund av rapporten fick Högskoleverket våren 2002 regeringens uppdrag att i samverkan med *Socialstyrelsen* göra en översyn av socionombildningen och det sociala omsorgsprogrammet. I uppdraget ingår att undersöka vilka krav arbetsmarknaden ställer på de utexaminerade studenterna och hur väl utbildningarna svarar mot dessa kompetenskrav. Frågor om utbild-

ningarnas längd och huruvida båda utbildningarna bör slås ihop skall också ses över. Uppdraget skall redovisas den 1 oktober 2003.

Högskoleverket har regeringens uppdrag att stimulera lärosätena till att finna former för att integrera barnkonventionen i undervisningen. I mars 2003 avlämnade verket, såsom en del av uppdraget, antologin FN:s barnkonvention angår högskolan (rapport 2003:6 R). Antologin innehåller artiklar om barnkonventionens användning inom några högskoleutbildningar. Bland annat betonas vikten av att ge mer utrymme åt barnfrågorna inom socionomutbildningen samt föreslås en modell som tankeverktyg och inspiration. Uppdraget skall redovisas senast den 15 juni 2003.

1994 års behörighetskommitté konstaterade i sitt slutbetänkande *Ny behörighetsreglering på hälso- och sjukvårdens område m.m.* (SOU 1996:138) sammanfattningsvis att personal inom socialtjänsten på ett annat sätt än inom hälso- och sjukvården är beroende av vad som beslutats av politiskt tillsatta nämndledamöter. Någon motsvarighet till hälso- och sjukvårdspersonalens särskilda ansvar för medicinska åtgärder bedömdes inte finnas inom socialtjänsten. Kommitténs uppfattning var därför att man inte bör skapa ett legitimationsförfarande för yrken inom socialtjänsten.

Statsrådet Morgan Johansson besvarade den 20 februari 2003 en fråga i riksdagen om legitimation för socionomer (fråga 2002/03:476). Statsrådet anförde följande:

I dag saknas nationellt övergripande beskrivningar av grundläggande och specialiserad kompetens för olika typer av arbetsuppgifter inom socialtjänsten. Det är mot denna bakgrund som regeringens uppdrag (reg.besl. 2001-04-11, nr 9) till Socialstyrelsen om nationellt stöd till kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten ska ses.

En del av uppdraget handlar om kompetensbeskrivningar för socialtjänstpersonal. Syftet är att sammanställa enhetliga och väl grundade kompetenskrav som stöd dels för lokalt kompetensutvecklingsarbete och dels för utbildningsplanerare. Utgångspunkten för Socialstyrelsens arbete är de krav på kunskaper, färdigheter och förhållningssätt brukare och klienter har rätt att ställa på den professionella yrkesutövaren. Det är ett sätt att uttolka vad som menas med lämplig utbildning och erfarenhet enligt socialtjänstlagen och precisera vad som menas med adekvat kompetens enligt de allmänna råd som finns om kvalitetssystem.

I framtiden kan resultat från detta projekt utgöra en grund för diskussioner kring ansvarsfrågor och system för att handskas med dessa frågor på ett för alla medborgare betryggande sätt.

I projektet ingår också att medverka i den översyn av socionomutbildningen och sociala omsorgsutbildningen som just har påbörjats. Högskoleverket har fått regeringens uppdrag (reg.besl. 2002-05-30, nr 11) att i nära samarbete med Socialstyrelsen se över om målbeskrivningarna för respektive examen behöver ändras med hänsyn till ändrade kompetenskrav inom verksamhetsområdena, om båda examina ska vara kvar eller sammanföras till en examen samt utbildningarnas längd.

Jag vill i dag avvakta resultaten från detta arbete innan jag gör några ytterligare överväganden.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte ändrat inställning när det gäller begäran om en särskild statlig tillsynsmyndighet. So42 (m) yrkande 3 avstyrks därför.

Såsom framgår ovan pågår för närvarande en översyn av socionomutbildningen. Uppdraget, som skall redovisas senast den 1 oktober 2003, omfattar bl.a. de frågor som tas upp i motion So43 (fp) yrkande 1. Enligt utskottets mening bör resultatet av översynen avvaktas.

Utskottet delar uppfattningen i motionerna So42 (m) yrkande 14, So270 (s) och So350 (mp) yrkande 2 att det är angeläget med en hög kvalitet i socialtjänstens insatser, inte minst i ärenden där barn far illa eller riskerar att fara illa. Utskottet kan däremot inte ställa sig bakom kraven i motionerna på att införa ett system med legitimering av socionomer. Enligt utskottets mening medför ett sådant system i sig inte någon höjning av kvaliteten i socionomernas insatser. För att åstadkomma detta krävs i stället främst en bättre grundutbildning samt satsningar på kompetensutveckling. Utskottet kan konstatera att det pågår ett aktivt arbete på området. Socialstyrelsen har i uppdrag att genomföra en strategi för kunskapsutveckling inom socialtjänsten. Även Högskoleverket har uppdrag på området, dels att se över socionomutbildningen och det sociala omsorgsprogrammet, dels när det gäller integreringen av barnkonventionen i högskoleundervisningen. Utskottet vill också erinra om det tidigare nämnda nationella riskbarncentrumet som planeras för att förstärka och förbättra kvaliteten i framtida insatser för barn i utsatta situationer. Utskottet anser att resultatet av detta arbete bör avvaktas. Vissa motionärer har även framfört argumentet att ett system med legitimering av socionomer skulle öka möjligheten att utkräva ansvar. Utskottet vill i det sammanhanget hänvisa till bestämmelserna om tjänstefel i brottsbalken och om disciplinpåföljd i lagen (1994:260) om offentlig anställning samt till de möjligheter till sanktioner som kan finnas i kollektivavtal. Sammanfattningsvis anser utskottet att motionerna bör avslås.

Socialtjänstens handläggning av ärenden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om att möjliggöra för socialtjänsten att utreda barns situation utan vårdnadshavarnas kännedom. Utskottet anser att det av rättssäkerhetsskäl inte bör göras avsteg från principen att familjen alltid skall underrättas om att en utredning pågår samt redogör för de möjligheter som finns att skydda det enskilda barnet. Riksdagen bör även avslå motioner om att socialnämnden bör vara skyldig att polisanmäla sexuella och andra övergrepp mot barn. Utskottet utgår från att socialnämnderna som regel gör polisanmälan vid misstanke om sådana brott.

Jämför reservationerna 31 (m, fp) och 32 (kd).

Motioner

I flera motioner efterlyses bl.a. en möjlighet för socialtjänsten att utreda barns och ungdomars situation utan vårdnadshavarnas kännedom.

I *motion Ub557 av Viviann Gerdin m.fl. (c, m, fp)* begärs ett tillkännagivande om att ändra socialtjänstlagen så att det i undantagsfall blir möjligt att utreda barn och ungdomar under 18 år under sekretess (*yrkande 5*). Enligt motionärernas mening bör det bli möjligt för socialtjänsten att under sekretess, via dispens från länsrätten, i extrema fall agera för en minderårig utan vårdnadshavarens kännedom.

I *motion Ju279 av Hillevi Engström (m)* begärs ett tillkännagivande om behovet av en översyn av socialtjänstlagen avseende sekretess kring uppgifter om att utredning inletts (*yrkande 1*). Enligt motionären bör socialtjänsten kunna underlåta att informera i vissa särskilda fall där det finns risk för att en hjälpsökande ung person kan komma att skadas psykiskt eller fysiskt av anhöriga.

I *motion Sf226 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs ett tillkännagivande om att det bör bli möjligt för socialtjänsten att i extrema fall agera för en minderårig utan vårdnadshavarens kännedom (*yrkande 15*).

I *motion So43 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändringar av socialtjänstlagen (*yrkande 4 delvis*). I normalfallet skall en underrättelse till berörda föräldrar om att en barnavårdsutredning påbörjats i normalfallet ske skyndsamt. Detta anges dock inte i lagtexten. Motionärerna anser att 11 kap. 2 § sista stycket socialtjänstlagen bör kompletteras med en bestämmelse om att en underrättelse enligt lagrummet skall ske utan dröjsmål. Enligt motionärernas mening bör det samtidigt finnas möjlighet att i undantagsfall utreda ett barns situation utan att informera vårdnadshavarna om detta. Socialtjänsten bör om barnet kan antas vara utsatt för ett allvarligt hot från vårdnadshavare kunna utreda under sekretess. Motionärerna föreslår att socialnämnden skall ges möjlighet att hos länsrätten ansöka om dispens och låta länsrätten pröva hotbilden mot barnet.

Samma synpunkter när det gäller möjligheten att utreda ett barns situation utan vårdnadshavarnas kännedom framförs i *motionerna So511 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* (*yrkande 2*) samt *Ju234 av Johan Pehrson m.fl. (fp)* (*yrkande 12*).

I två motioner begärs att socialnämnderna skall vara skyldiga att göra polisanmälan vid misstanke om sexuella och andra övergrepp mot barn.

I *motion Ju361 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen begär att regeringen ser över socialtjänstlagen så att socialtjänstens personal blir skyldig att göra en polisanmälan vid misstanke om övergrepp mot barn (*yrkande 3*).

I *motion So360 av Annelie Enochson (kd)* begärs ett tillkännagivande om att sociala myndigheters skyldigheter att polisanmäla sexualbrott mot barn skall skärpas (*yrkande 1*).

Gällande bestämmelser m.m.

Enligt 11 kap. 2 § tredje stycket socialtjänstlagen skall den som berörs av en utredning om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd underrättas om att en utredning inleds.

Enligt proposition 1996/97:124, vari lagändringen föreslogs i den då gällande socialtjänstlagen (1980:620), hade kritik riktats mot socialtjänsten för att bedriva utredningsarbete bakom ryggen på den enskilde (s. 110). Regeringen uttalade att det inte får råda något tvivel om att en utredning pågår. Familjen skall alltid informeras om nämndens beslut och avsikter i fråga om utredningens bedrivande. Ett tydligare utredningsförfarande skapar bättre förutsättningar för ett ökat förtroende för socialtjänstens arbete hos allmänhet och hos andra myndigheter, anfördes det.

Kommittén mot barnmisshandel föreslog i sitt slutbetänkande (s. 221 f.) att frågan om vilka möjligheter som bör finnas att tala med barn utan vårdnadshavarens vetskap när en anmälan kommer in till socialnämnden bör utredas.

Statsrådet Morgan Johansson besvarade den 29 april 2003 en *interpellation* i riksdagen (interpellation 2002/03:251) om huruvida socialtjänstlagen bör ses över för att undersöka möjligheten att bedriva utredning utan att informera vårdnadshavare. Statsrådet hänvisade bl.a. till Socialstyrelsens riktlinjer avseende insatser för flickor som lever under hot och tvång i familjer med strängt patriarkala värderingar. Enligt Socialstyrelsen finns det i dag utrymme för socialtjänsten att ha rådgivande samtal med flickor utan att informera vårdnadshavarna. Samtalen syftar till att ge ett bättre underlag för att kunna bedöma hotbilden för den enskilda flickan. Om socialtjänsten misstänker att flickan kan fara illa om vårdnadshavaren informeras om att en utredning startas, och det därmed föreligger ett behov av skydd för flickan, skall socialtjänsten göra ett omedelbart omhändertagande med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och därefter göra utredningen. Statsrådet ansåg att ett system där länsrätten ger socialtjänsten dispens att utreda utan vårdnadshavarnas kännedom riskerar att allvarligt äventyra rätts säkerheten eftersom länsrätten skulle ha ett lika bristfälligt beslutsunderlag som socialtjänsten. Statsrådet hänvisade vidare till den särskilda satsningen om 20 miljoner kronor för år 2003 för att inrätta skyddat boende och öka kompetensen och medvetenheten i kommunerna. Enligt statsrådet beror bristerna i socialtjänstens arbete med flickor som utsätts för hedersrelaterat hot och våld inte på sociallagstiftningen utan på dess tillämpning. Statsrådet anförde att socialtjänstlagen i dag ger tillräckliga möjligheter till skydd och stöd för dessa flickor och att någon översyn av lagen inte bör göras.

Enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) gäller som huvudregel sekretess inom socialtjänsten för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men.

Av 14 kap. 2 § femte stycket sekretesslagen (1980:100) framgår att sekretess enligt bl.a. 7 kap. 4 § inte hindrar att uppgift som angår misstanke om

brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet. De nämnda kapitlen i brottsbalken innehåller bestämmelser om bl.a. mord, dråp, misshandel, människorov, olaga frihetsberövande och olika sexualbrott. Begränsning av sekretessen gäller även för övriga brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år.

12 kap. 10 § *socialtjänstlagen* reglerar i vilka fall socialnämnden utan hinder av sekretess kan polisanmäla brott. Bland annat hänvisas till bestämmelsen i 14 kap. 2 § femte stycket sekretesslagen. Någon lagstadgad skyldighet att göra anmälan om begångna brott finns inte. Däremot kan den som underlåter att i tid anmäla eller eljest avslöja vissa allvarliga brott som är ”å färde” dömas för *underlåtenhet* enligt 23 kap. 6 § *brottsbalken*. Bland annat föreligger skyldighet att avslöja mord, dråp, grov misshandel, människorov, olaga frihetsberövande, våldtäkt och grovt sexuellt utnyttjande av underårig.

Bestämmelsen i 14 kap. 2 § sekretesslagen om möjligheten att trots sekretesskyddet polisanmäla vissa brott mot barn infördes på begäran av *socialutskottet* i samband med riksdagsbehandlingen av förslaget till sekretesslag (prop. 1979/1980:2, bet. 1979/80:KU37, 1979/80:SoU1y). Utskottet konstaterade i yttrandet att den föreslagna sekretessen inom bl.a. socialtjänsten i viss utsträckning kunde hindra polisanmälan om brott mot underårig. Förslaget i 7 kap. 4 § sekretesslagen om att uppgiftslämnande till annan myndighet hindras av att närstående lider men kunde enligt utskottet innebära att möjligheterna att ta till vara barnets intressen försämras jämfört med då gällande bestämmelser.

Utskottet resonerade kring möjligheten att konstruera en generell anmälningsplikt beträffande brott förövade mot barn. Detta tedde sig dock enligt utskottets mening förenat med betydande svårigheter. Utskottet konstaterade att det på bl.a. socialvårdens område finns starka skäl som talar mot att införa en sådan anmälningskyldighet. Utskottet ansåg det därför tveksamt om det var möjligt eller lämpligt att i lag eller förordning formulera en sådan anmälningsplikt för det sociala området.

På förslag från socialutskottet utarbetade konstitutionsutskottet en ändring i den föreslagna sekretesslagen med den innebörden att möjligheterna att polisanmäla brott mot barn inte begränsades jämfört med då gällande rätt.

Utskottets ställningstagande

I flera motioner anförs att socialtjänsten i vissa fall bör ges möjlighet att bedriva en utredning i fråga om ingripande till ett barns skydd eller stöd utan att informera vårdnadshavarna härom. Utskottet kan konstatera att bestämmelsen i *socialtjänstlagen* om att socialtjänsten skall underrätta den som berörs om att en sådan utredning inleds tillkom just efter kritik mot att socialtjänsten bedrev utredningsarbete bakom ryggen på enskilda. Enligt utskottets mening bör det av rättssäkerhetsskäl inte göras några avsteg från principen att familjen alltid skall informeras om att en utredning pågår. Samtidigt är det naturligtvis vik-

tigt att det enskilda barnet skyddas. Utskottet kan konstatera att socialtjänsten har möjlighet att genom rådgivande samtal tala med barnet i fråga utan att blanda in vårdnadshavarna och därigenom skaffa underlag för om en formell utredning bör inledas. För det fall barnet skulle riskera att fara illa om vårdnadshavaren underrättas om att en utredning påbörjas, finns möjlighet att omhänderta barnet med stöd av LVU eller, i fråga om äldre flickor, erbjuda skyddat boende redan innan utredningen inleds. Såsom tidigare nämnts har en flerårig satsning, bl.a. i form av skyddat boende, nyligen inletts för flickor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.

När det gäller begäran i motion So43 (fp) om att komplettera socialtjänstlagen med en bestämmelse om att underrättelsen till den som utredningen berör skall ske utan dröjsmål, anser utskottet att någon sådan lagändring inte är erforderlig.

Sammanfattningsvis anser utskottet att motionerna So43 (fp) yrkande 4 delvis, So511 (fp) yrkande 2, Ju234 (fp) yrkande 12, Ju279 (m) yrkande 1, Sf226 (fp) yrkande 15 och Ub557 (c, m, fp) yrkande 5 bör avslås.

Utskottet vidhåller sin uppfattning att det finns starka skäl mot att införa en generell anmälningsplikt på socialtjänstens område beträffande brott förövade mot barn. Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom kraven i motionerna So360 (kd) yrkande 1 och Ju361 (kd) yrkande 3 om en begränsad anmälningskyldighet, nämligen vid misstanke om sexuella och andra övergrepp mot barn. Utskottet kan dock konstatera att sekretess inte hindrar att socialnämnden polisanmäler övergrepp mot barn och utgår från att socialnämnderna vid misstanke om sådana brott som regel gör anmälan till polisen. Motionerna avstyrks.

Processrättsliga frågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om att barn som bevittnar våld skall kunna betraktas som målsägande i brottmålsprocessen, bl.a. mot bakgrund av att det skulle innebära ett brott mot uppbyggnaden av det rättsliga systemet. Riksdagen bör även avslå en motion om att följa upp lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn. En motion om att ändra socialtjänstlagen i syfte att möjliggöra husrannsakan i visst fall bör avslås på den grunden att denna möjlighet redan föreligger vid misstanke om brott mot alkohollagen.

Jämför reservationerna 33 (m, fp, kd, c), 34 (m), 35 (m) och 36 (m).

Motioner

I motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med lagförslag om att barn som bevittnar övergrepp inom familjen skall vara målsägande i rättsprocessen (yrkande 12). Motionärerna hävdar att barn som bevittnar våld inom familjen är att anse

som brottsoffer. I motionen yrkas vidare att riksdagen skall besluta om påföljd vid brott mot besöksförbud enligt 27 § socialtjänstlagen (numera 5 kap. 2 § socialtjänstlagen) (*yrkande 15*). Motionärerna syftar på fall där vuxna, trots att de ålagts förbud häremot, bjuder ungdomar på sprit i sin bostad. I dag kan polisen inte ingripa och göra en husrannsakan vid misstanke om brott mot förbudet eftersom brottet enbart kan ge böter. Motionärerna anser att fängelse i förslagsvis högst ett år bör ingå i straffskalan. Motionärerna begär även ett tillkännagivande om en utvärdering av lagen om särskild företrädare för barn (*yrkande 16*). Det begärs vidare ett tillkännagivande om domstolarnas handläggning av barnärenden (*yrkande 17*). Motionärerna beklagar att frågan om domstolarnas hantering av barn i brottmålsprocessen inte belystes av Kommittén mot barnmisshandel. Motionärerna begär också en utvärdering av 2001 års ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL).

I *motion So43 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* begärs ett tillkännagivande om en utredning av frågan om barns ställning som brottsoffer (*yrkande 3*). Motionärerna anser att det bör utredas hur barn som bevittnat våld inom familjen även i juridisk mening skall kunna betraktas som brottsoffer.

Gällande bestämmelser, m.m.

Enligt 28 kap. 1 § *rättegångsbalken* krävs för att husrannsakan skall få ske att det förekommer anledning att brott förövats för vilket kan följa fängelse.

Enligt 5 kap. 2 § *socialtjänstlagen* får socialnämnden, när ett barns bästa kräver det, förbjuda eller begränsa möjligheterna för en person som har sitt hem inom kommunen att i hemmet ta emot andras barn. Av 16 kap. 6 § följer att den som överträder ett sådant förbud eller begränsning kan dömas till böter.

Av *proposition 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m.* (s. 166) framgår att syftet med bestämmelsen är att socialnämnden skall kunna ingripa när det behövs för att skydda barn från att vistas i olämpliga miljöer. Som exempel nämns i propositionen situationer när en person upplåter sitt hem till ungdomar och där bjuder på alkohol e.d. och där miljön är klart olämplig för barn att vistas i.

I 3 kap. 9 § *tredje stycket alkohollagen (1994:1738)* stadgas att spritdrycker, vin eller starköl inte får bjudas den som inte fyllt 20 år, om det med hänsyn till den bjudnes ålder och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt. Detsamma gäller i fråga om öl beträffande den som inte fyllt 18 år.

Av 10 kap. 6 § *samma lag* följer att den som bryter mot 3 kap. 9 § kan dömas för olovligt anskaffande av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

Justitiekottets yttrande

När det gäller motionerna So42 (m) yrkande 12 och So43 (fp) yrkande 3 konstaterar justitiekottet att motionärerna efterfrågar en ordning som innebär att ett barn som blir vittne till våld betraktas som målsägande i brottmålsprocessen.

Utskottet anmärker att begreppet brottsoffer är okänt i den straffprocessuella lagstiftningen. Den som har blivit utsatt för brott är målsägande. Det sagda hindrar inte att en person som inte är målsägande ändå kan drabbas av verkningarna av ett brott och alltså i denna bemärkelse vara ett offer för brott.

Justitiekottet konstaterar kortfattat att ett barn som bevitnat icke dödligt våld inom familjen, men som själv inte blivit utsatt för någon brottslig handling, inte enligt rättegångsbalken är att anse som en målsägande som kan inträda i brottmålsprocessen. Barnet kan dock ha rätt till skadestånd på civilrättsliga grunder enligt skadeståndslagen. Enligt rättegångsbalken kan emellertid ett brottmål rörande t.ex. misshandel mot barnets mor inte sammanläggas med ett tvistemål rörande barnets skadeståndstalan mot samma man som är åtalad i brottmålet. Enligt utskottet skulle det i och för sig kunna vara en fördel för barnet om dess skadeståndstalan i här aktuella situationer kunde prövas i brottmålsrättegången. Bland annat skulle processkostnaderna bli lägre om åklagaren förde barnets talan. Detta måste dock vägas mot det brott mot uppbyggnaden av det rättsliga systemet som det skulle innebära om rätten att föra talan i brottmålsprocessen utvidgades på det sätt motionärerna förespråkar. Justitiekottet anför att det inte är berett att nu ta ställning till en sådan ordning utan att motionsyrkandena bör avslås.

Såvitt avser motion So42 (m) yrkande 17 redogör justitiekottet bl.a. för vissa bestämmelser i rättegångsbalken och lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) när det gäller handläggningen av brottmål där ett barn uppträder i processen, antingen som tilltalad eller som målsägande eller vittne.

Den ändring i LUL som gjordes 2001 innebär att mål mot den som inte fyllt 21 år i princip skall handläggas av lagfarna domare och nämndemän som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. I paragrafens ursprungliga lydelse skulle den lagfarne domaren med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare i stället vara särskilt lämpad för uppgiften. Bestämmelsen var och är avsedd att leda till specialisering bland domarna. Justitiekottet kan inte se någon anledning att redan nu ta initiativ till en ny översyn av LUL.

Justitiekottet nämner vidare barnets rätt till bl.a. målsägandebiträde och stödperson och att en särskild företrädare kan utses i vissa fall. Det påpekas att det normalt inte blir aktuellt att höra ett barn som målsägande eller vittne i domstolen. Barnet hörs i stället under förundersökningen, och en videoinspelning av förhöret spelas upp i rätten. Ibland kan det dock inte undvikas att ett barn måste komma till domstolen. Justitiekottet redogör i det sammanhanget för de utbildningsinsatser som Domstolsverket och Riksåklagaren genomför för domare respektive åklagare.

Justitieutskottet konstaterar slutligen att olika regelsystem således syftar till att hålla barn utanför domstolarna och att en rad olika åtgärder vidtas i detta syfte. I de fall detta ändå inte är möjligt gör berörda myndigheter stora insatser på utbildningssidan för att öka kunskapen om barns behov och för att underlätta bedömningen av de uppgifter barnet lämnar. Det finns också möjlighet till särskilda stödinsatser för barnet inom ramen för processen. Med den avvägning som görs i rättssystemet som innebär att barnets behov av att slippa framträda i en brottmålsrättegång i största möjliga utsträckning prioriteras kan justitieutskottet inte förorda en utredning om domstolarnas hantering av barn i brottmålsprocessen. Utskottet anser att motion So42 yrkande 17 bör avstyrkas.

Angående motion So42 (m) yrkande 16 anför justitieutskottet att lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn trädde i kraft den 1 januari 2000. Lagen innebär att en särskild företrädare skall kunna förordnas för ett barn när en vårdnadshavare eller någon som vårdnadshavaren står i ett nära förhållande till misstänks för brott mot barnet. Om barnet har två vårdnadshavare som inte är gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden skall det vara möjligt att i stället förordna att en av dem ensam skall företräda barnet. Syftet med regleringen är att förbättra möjligheterna att utreda brott när barn utsatts för övergrepp. Den särskilda företrädarens uppgifter är begränsade till att i vårdnadshavarens ställe ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång.

Justitieutskottet anför att frågan om en begränsad uppföljning av lagen om särskild företrädare för barn nyligen har tagits upp i utskottets arbetsgrupp för uppföljning och utvärdering. Avsikten är att ta reda på i vilken utsträckning den nya regleringen kommit till användning för att därefter göra en bedömning av om det är meningsfullt att inleda en utvärdering. Justitieutskottet, som noterar att den nya lagen varit i kraft i drygt tre år, anser att syftet med motionen i denna del är tillgodosett genom arbetsgruppens planering. Motionsyrkandet bör avslås.

Socialutskottets ställningstagande

När det först gäller frågan om ett barn som blir vittne till våld skall kunna betraktas som målsägande i brottmålsprocessen delar socialutskottet justitieutskottets bedömning. Motionerna So42 (m) yrkande 12 och So43 (fp) yrkande 3 avstyrks.

Yrkande 17 i motion So42 (m) rör domstolarnas hantering av barn i brottmålsprocessen. Mot bakgrund av vad justitieutskottet i denna del anför i sitt yttrande finner även socialutskottet att motionsyrkandet bör avslås.

I motion So42 (m) yrkande 16 begärs en uppföljning av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn. Socialutskottet gör inte heller i detta avseende någon annan bedömning än justitieutskottet. Yrkandet avstyrks därmed.

I motion So42 (m) yrkande 15 anføres att fängelse bör ingå i straffskalan när det gäller brott mot 5 kap. 2 § socialtjänstlagen. Därmed skulle polisen kunna

ingripa genom husrannsakan i fall där vuxna, i strid mot förbud enligt nämnda paragraf, bjuder ungdomar på sprit i sin bostad. Socialutskottet konstaterar att husrannsakan i dessa situationer i stället kan ske på den grunden att det föreligger misstanke om brott mot alkohollagen, för vilket kan följa fängelse. Utskottet finner därmed inte någon anledning att bifalla motionsyrkandet.

Kriminalvårdsfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner rörande kriminalvårdens behandling av intagna under straffverkställigheten i syfte att förebygga våld mot barn. Socialutskottet delar justitieutskottets bedömning att det, mot bakgrund av pågående arbete inom kriminalvården, saknas behov av ytterligare uttalanden från riksdagen.

Jämför reservation 37 (m, kd).

Motioner

I motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om behandling för att motverka återfall (*yrkande 18*). När en förälder döms för barnmisshandel måste nödvändiga insatser vidtas för att ge förövaren möjlighet att inse det brott han eller hon begått och ges hjälp att förändra sitt beteende med målet att kunna vara en bra förälder.

I motion So44 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande om behovet av ett handlingsprogram för personer dömda för våld mot barn (*yrkande 8*). Motionärerna anser att Kriminalvårdsstyrelsen bör ges i uppdrag att identifiera och uppmärksamma dessa personer samt att utarbeta ett handlingsprogram som tar sikte på denna grupps behov.

Justitieutskottets yttrande

Kriminalvårdens uppgift är att verkställa fängelsestraff och icke frihetsberövande påföljder. Statsmakternas uttalade ambition är att verkställighetstiden skall tas till vara för olika rehabiliterande insatser, bl.a. sådana som tar sikte på att förebygga nya brott av liknande slag som den intagne dömts för. Justitieutskottet nämner t.ex. kriminalvårdens nationella behandlingsprogram som tar sikte på sexualbrottsdömda samt arbetet med att ta fram ett program om våld i nära relationer. Programmet skall vara forskningsbaserat och utvärderingsbart och kunna bedrivas både i anstalt och inom frivården. Vidare påpekas att ett femtontal kriminalvårdsmyndigheter samarbetar med socialtjänsten och frivilligorganisationer m.fl. i syfte att förbättra rehabiliteringsinsatserna samt att det på samtliga kriminalvårdsanstalter finns en särskild föräldrautbildning.

Justitieutskottet konstaterar att inget av de angivna programmen direkt tar sikte på brott mot barn även om det förefaller i högsta grad rimligt att frågor

om våld mot barn kommer upp i samtliga fall. Utskottet måste också konstatera att programverksamheten ännu inte har den omfattning som skulle vara önskvärd. Detta sammanhänger bl.a. med att det ställs stora krav såväl på programinnehåll som på den personal som leder verksamheten. Ytterligare komplikationer när det gäller att se till att en intagen placeras i rätt behandlingsprogram är den höga beläggningsgraden som försvårar omflyttningar mellan anstalterna. Detta bidrar också till att det inte är meningsfullt med en alltför snäv inriktning på programmen.

Enligt justitieutskottets mening görs ett ambitiöst arbete inom kriminalvården när det gäller behandlingsprogram med inriktning att förebygga miss-handel, helt i enlighet med vad utskottet vid ett antal tidigare tillfällen uttalat. Utskottet anser det självklart att det i sådana sammanhang också diskuteras våld mot barn. Mot den bakgrunden kan utskottet inte se att det nu finns behov av ytterligare uttalanden från riksdagen. Snarare gäller det här att på olika sätt uppmuntra samverkan inom kriminalvården och mellan kriminalvården och andra myndigheter och frivilligorganisationer för att komma till rätta med de svårigheter som finns. Justitieutskottet föreslår att motionerna So42 (m) yrkande 18 och So44 (kd) yrkande 8 avslås.

Socialutskottets ställningstagande

Socialutskottet finner inte skäl att göra någon annan bedömning än justitieutskottet när det gäller frågan om kriminalvårdens behandling av intagna under straffverkställigheten. Motionerna So42 (m) yrkande 18 och So44 (kd) yrkande 8 avstyrks.

Barn i asylprocessen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om barn i asylprocessen och om mottagandet av bl.a. ensamkommande flyktingbarn. Socialutskottet hänvisar bl.a. till den bedömning som socialförsäkringsutskottet nyligen gjort samt till pågående arbete på området.

Jämför reservationerna 38 (fp), 39 (kd), 40 (m), 41 (fp) och 42 (kd).

Propositionen

När det gäller ansvaret för flyktingbarn som far illa nämns i propositionen (s. 41) att denna fråga, liksom frågan om ansvaret för de barn som kommer till Sverige utan vårdnadshavare, har uppmärksammats under senare tid. Socialstyrelsen och Migrationsverket har haft regeringens uppdrag att lämna förslag till åtgärder för att förbättra mottagandet av dessa barn. En rapport med en rad förslag har lämnats, och den bereds nu vidare inom Regeringskansliet. Migrationsverket har även haft i uppdrag att ytterligare analysera kostnaderna

för de förslag som redan lämnats. Uppdraget har redovisats och bereds nu inom Regeringskansliet.

Motioner

I *motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om att förbättra situationen för barn med invandrarbakgrund (*yrkande 2 delvis*). Motionärerna syftar bl.a. på flyktingbarn.

I *motion So43 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring av utlänningslagens bestämmelser avseende asylsökande barns situation (*yrkande 5*). Motionärerna anser att portalparagrafen i utlänningslagen med den centrala formuleringen om barns bästa har visat sig ha ringa betydelse. Lagen bör kompletteras så att större hänsyn tas till asylsökande barns situation vid beviljandet av asyl, anføres det. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om omhändertagandet av asylsökande barn (*yrkande 6*). Enligt motionärerna måste barn som kommer till Sverige utan vårdnadshavare få ett bättre omhändertagande redan från ankomsten. Motionärerna anser att socialtjänsten skall ha detta ansvar.

I *motion So44 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande om att barnets bästa oreserverat skall sättas främst i utlänningsärenden (*yrkande 5*). Grundförutsättningen måste alltid vara att barn i olika situationer behandlas med respekt för sina behov och rättigheter. I motionen begärs även ett tillkännagivande om barnets rätt att höras i asylutredningar (*yrkande 6*). Motionärerna anser, liksom Rädda Barnen i en nyligen presenterad undersökning, att myndigheter som huvudregel, utifrån barnets egna förutsättningar, skall höra varje barn om dess asylskäl. I de fall barnet inte hörs personligen skall myndigheten höra barnets vårdnadshavare om barnets egna asylskäl. Vidare begärs ett tillkännagivande om snabba åtgärder för att förhindra att ensamkommande barn försvinner (*yrkande 7*). Enligt motionärerna har i princip ingenting hänt sedan Migrationsverkets och Socialstyrelsens rapport rörande ensamkommande barn presenterades i juni 2002. Motionärerna anser att Migrationsverkets personal snarast måste få klara skriftliga direktiv och befogenheter för sitt arbete. En företrädare för ensamma asylsökande barn bör utses inom 24 timmar efter ankomsten. Vidare bör vissa av barnen snabbt kunna placeras i familjehem. Motionärerna anser att regeringen omedelbart bör återkomma till riksdagen med förslag till förändringar.

Tidigare behandling

I det ovan nämnda *betänkandet 2001/02:SoU23* behandlade utskottet även motioner om barns rättigheter i asylprocessen (s. 41 f.). Utskottet konstaterade att det vid bedömningen av frågor om tillstånd enligt utlänningslagen skall klarläggas vad barn som berörs av ett beslut i ärendet har att anföra (11 kap. 1 a § utlänningslagen [1989:529]). Socialutskottet instämde med socialförsäkringsutskottet (bet. 2001/02:SfU8) att det är av stor vikt att denna be-

stämme får genomslag så att de asylsökande barnen verkligen får komma till tals i processen och så att berörda myndigheter kan klarlägga vad barnet har att anföra i ärendet. En förutsättning härför är att de som hör barn har tillräcklig kompetens. Utskottet konstaterade att Migrationsverket hade beslutat att genomföra en utbildning om bl.a. barnkonventionen och dess betydelse i utlänningsrätten, om samtalsmetodik och om hur barn påverkas av en utredningssituation. Vidare har Utlänningsnämnden en särskild handläggare som bevakar tillämpningen av barnkonventionen och den särskilda bestämmelsen om barnets bästa i utlänningslagen. Socialutskottet ställde sig bakom socialförsäkringsutskottets uttalande att det är särskilt viktigt att barnkonventionen står i blickpunkten för myndigheternas agerande när det gäller asylsökande barn eftersom dessa på olika sätt kan ha varit utsatta för svåra trauman och andra umbäranden. Mot bakgrund av det pågående arbetet i syfte att sätta barn och deras särskilda behov i fokus i asylprocessen avstyrkte utskottet motionerna (res. v och kd, s.y. c).

När det gällde ensamkommande barn konstaterades att Migrationsverket och Socialstyrelsen hade fått i uppdrag att gemensamt och i samråd med Integrationsverket och Barnombudsmannen förbättra mottagandet av denna grupp barn. I likhet med socialförsäkringsutskottet (bet. 2001/02:SfU8) förutsatte socialutskottet att myndigheterna därvid analyserar innebörden av begreppet vistelsekommun i socialtjänstlagen i förevarande situationer. Socialutskottet delade också socialförsäkringsutskottets uppfattning att det är viktigt att mottagandet av ensamkommande barn snarast förbättras. Mot bakgrund av det anförda avstyrktes de aktuella motionerna (res. m resp. kd, s.y. v).

Socialförsäkringsutskottet har i det av riksdagen nyligen godkända *betänkandet 2002/03:SfU8 Migration och asytpolitik* bl.a. behandlat motionsyrkanden om barnkompetens i asylprocessen m.m.

I betänkandet redogjordes för en rapport som *Migrationsverket* presenterat i början av 2001, Barn i utlänningsärenden. I rapporten lämnas förslag till åtgärder mot de problem som uppmärksammats i Barnombudsmannens rapport Barnets bästa i asylärenden. Som ett direkt resultat av rapporten har Migrationsverket beslutat att genomföra en utbildning om bl.a. barnkonventionen och dess betydelse i utlänningsrätten, samtalsmetodik och hur barnet påverkas av en utredningssituation.

Socialförsäkringsutskottet nämnde även *Rädda Barnens* rapport Barns egna asylskäl, som presenterades i början av 2003. I studien har undersökts i vilken utsträckning ansvariga myndigheter hör barn i asylsökande familjer, om de tar reda på om barnen har egna asylskäl, eller humanitära skäl, att få uppehållstillstånd och vilken hänsyn som har tagits till barnens egna asylskäl. Enligt rapporten finns det stora brister i hanteringen. Bland annat har endast en tredjedel av barnen i familj som åberopat egna asylskäl eller humanitära skäl fått en noggrann bedömning av skälen i Migrationsverkets eller Utlänningsnämndens beslut. I rapporten föreslås att Migrationsverket i princip skall höra varje barn. Om ett barn inte hörs personligen måste Migrationsverket

höra barnets vårdnadshavare extra noga om barnets egna asylskäl. Vidare måste Migrationsverket och Utlänningsnämnden beakta barns egna grunder för asyl och göra en noggrann bedömning av barns skäl i sina beslut. Slutligen skall asylutredningar av barn ske i barnanpassad miljö.

Socialförsäkringsutskottet redogjorde vidare för den *offentliga utfrågning* som utskottet genomförde i mars 2003. Migrationsverket anförde där att det finns visst fog för den kritik som framförs i Rädda Barnens rapport men att de ärenden som gått igenom är ett år gamla. Sedan dess har verket genomfört ett omfattande utbildningsprogram kring barnkonventionen för all personal. Generaldirektören angav att det alltid är föräldrarna som har det yttersta ansvaret men att barnen som huvudprincip alltid bör få komma till tals. Barnombudsmannen angav vid utfrågningen att myndigheten samarbetat med Migrationsverket när det gäller bl.a. utbildningsfrågor. Syftet har varit att vidga kunskaperna om barnkonventionen och att barnen alltid måste ses som individer i asylprocessen.

Utlänningsnämnden har en särskilt utsedd handläggare som bevakar tillämpningen av barnkonventionen och den särskilda bestämmelsen om barnets bästa i utlänningslagen. Enligt Utlänningsnämnden bör barnperspektivet uppmärksammas i varje ärende som rör ett barn.

Socialförsäkringsutskottet anförde i sitt *ställningstagande* att barnkonventionens innehåll alltid bör stå i blickpunkten för myndigheternas agerande i olika situationer. Det får anses särskilt betydelsefullt i asylprocessen, då de barn som kommer hit som asylsökande på olika sätt kan ha varit utsatta för svåra trauman och andra umbäranden. Utskottet kunde konstatera att det pågår ett väl utvecklat arbete som syftar till att sätta barn och deras särskilda behov i fokus i asylprocessen och avstyrkte aktuella motioner.

I det ovannämnda *betänkandet 2002/03:SfU8* behandlades även ett antal motioner om de ensamkommande utländska barnens situation.

Socialförsäkringsutskottet nämnde att utskottet den 12 mars 2002 hållit en *sluten utfrågning* med Migrationsverket, Svenska Kommunförbundet, Socialstyrelsen och Rädda Barnen. Rädda Barnen förordade vid utfrågningen en ansvarsfördelning där det också i praktiken är socialtjänsten som ansvarar för omhändertagandet av barnen och Migrationsverket endast ansvarar för asylutredningen. Rädda Barnen påtalade också behovet av ett ökat samarbete mellan Migrationsverket och kommunerna. Socialstyrelsen anförde att enligt socialtjänstlagen ligger det yttersta ansvaret för barnen på kommunerna. Det är emellertid viktigt att barnets bästa tillgodoses fullt ut i det praktiska utförandet.

I betänkandet påpekades vidare att riksdagen våren 2002 gjort ett *tillkännagivande till regeringen* om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen vad gäller ansvar för ensamkommande barn beträffande asylfrågan, boendet och hälsan (bet. 2001/02:SfU15, rskr. 2001/02:287).

Socialförsäkringsutskottet erinrade även om att en *särskild utredare* tillkallats i april 2002 (dir. 2002:55) med uppgift att utvärdera 1995 års förmyndarskapsreform. I ett tilläggsdirektiv (dir. 2003:23) till utredningen anges att

utredningen med förtur skall behandla frågan om det rättsliga skyddet för ensamkommande barn. Utredningen skall senast den 30 juni 2003 redovisa denna del. I *utredningen rörande översyn av mottagande av och introduktion för flyktingar* (dir. 2001:87) ingår bl.a. att särskilt uppmärksamma situationen för barn som kommer till Sverige utan vårdnadshavare. Utredningen kan inom ramen för sitt direktiv komma att föreslå ytterligare åtgärder.

Migrationsverket och Socialstyrelsen redovisade i juni 2002 ett uppdrag att gemensamt och i samråd med Integrationsverket och Barnombudsmannen förbättra mottagandet av de ensamkommande barnen. I rapporten föreslås bl.a. att Migrationsverket skall träffa överenskommelser med ett mindre antal kommuner om mottagande av ensamkommande barn. Statlig ersättning utgår till den kommun som har ansvaret med full täckning för kostnader för alla ensamkommande barn, asylsökande såväl som inte asylsökande. Dessutom föreslås införandet av ett nytt institut, företrädare för ensamkommande barn, med större ansvar och befogenheter än dagens gode män. I övrigt redovisas förslag om förbättrat samarbete mellan berörda myndigheter, förbättrad statistik samt förbättrad information till landsting, kommuner och berörda myndigheter. I redovisningen anges bl.a. vikten av att ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter tydliggörs.

Med anledning av redovisningen gav regeringen *Migrationsverket* i uppdrag att, i samarbete med Svenska Kommunförbundet, undersöka förutsättningarna för att träffa överenskommelser med kommuner om att ta emot ensamkommande barn. I november 2002 redovisade Migrationsverket regeringsuppdraget. Av redovisningen framgår att förhandlingar pågår mellan verket och Kommunförbundet om att teckna avtal med ett 15-tal kommuner. Kommunförbundet har tillfrågat ett antal kommuner, vilka samtliga ligger i geografisk närhet till barnpsykiatrisk klinik och har tidigare erfarenhet av kontakt med ensamkommande barn. Redovisningen pekar på vikten av att bygga nätverk i syfte att få till stånd en god samverkan mellan berörda myndigheter. De kostnadsberäkningar som redovisats analyseras för närvarande inom Regeringskansliet.

I sin bedömning utgick *socialförsäkringsutskottet* från att de problem som bl.a. Rädda Barnen påtalat vid utskottets utfrågning år 2002 skyndsamt rättas till. Utskottet förutsatte att regeringen så snart som möjligt återkommer enligt riksdagens tidigare beslut om ansvar för ensamkommande barn beträffande asylfrågan, boendet och hälsan och avstyrkte ifrågavarande motioner.

Regeringen föreslår i tilläggsbudgeten i *2003 års vårproposition* (prop. 2002/03:100) att anslag 12:2 Mottagande av asylsökande under utgiftsområde 8 Invandrare och flyktingar ökas med 122 miljoner kronor. Enligt propositionen behöver asylsökande barn som kommit till Sverige utan legal vårdnadshavare skydd och hjälp. Socialnämnden har det yttersta ansvaret för dem som vistas i kommunen. Kommunerna skall därför utreda dessa barns behov av insatser och fatta beslut om var de skall bo. Boende kan ske i familjehem, hem för vård eller boende eller i Migrationsverkets gruppboende. Enligt regeringen bör kommunerna lämnas ersättning för vissa utredningskostnader m.m.

avseende asylsökande barn som kommit till Sverige utan legal vårdnadshavare. Den statliga ersättningen avses gälla under en övergångstid. Regeringen avser att under denna tid och efter samråd med Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet, pröva och fastställa de närmare grunderna för statlig ersättning till kommunerna avseende asylsökande barn m.fl. som kommit till Sverige utan legal vårdnadshavare. Regeringen föreslår att riksdagen godkänner att ifrågavarande anslag används även för det angivna ändamålet.

Statsrådet Jan O Karlsson besvarade den 27 mars 2003 en *fråga* i riksdagen om asylsökande barn som försvinner. Statsrådet hänvisade bl.a. till att Migrationsverket för närvarande gör en grundlig utredning av orsakerna till att asylsökande barn försvinner från verkets anläggningar eller från släktingar. Migrationsverket avser att ta reda på vad som hänt de barn som försvann under år 2002 och förväntas redovisa arbetet under våren 2003. Statsrådet uppgav att han noga följer frågan om varför barn försvinner och vad som kan göras för att förhindra detta samt att han är beredd att vidta de åtgärder som kan föranledas av Migrationsverkets utredning.

Barnombudsmannen föreslår i sin *rapport 2003* bl.a. att Migrationsverket i samverkan med Svenska Kommunförbundet snarast sluter avtal med ett antal kommuner som innebär att ansvaret för barnens vård, boende och trygghet skall ligga hos kommunernas socialtjänst. Vidare föreslår BO att en ny lag om företrädskap för ensamkommande barn arbetas fram snarast möjligt. BO anser vidare att fler familjehem med beredskap att ta hand om flyktingbarn bör rekryteras och utbildas.

Utskottets ställningstagande

Socialutskottet delar socialförsäkringsutskottets uppfattning att det är viktigt att barnkonventionens innehåll står i blickpunkten för myndigheternas agerande i olika situationer, inte minst när det gäller asylsökande barn. Såsom konstaterats av socialförsäkringsutskottet pågår ett väl utvecklat arbete som syftar till att sätta barn och deras särskilda behov i fokus i asylprocessen. Motionerna So43 (fp) yrkande 5 och So44 (kd) yrkandena 5 och 6 avstyrks därmed.

När det gäller de asylsökande barnens situation konstaterar utskottet inledningsvis att dessa barn i princip har rätt till samma hälso- och sjukvård som barn som är bosatta i Sverige samt rätt till barnomsorg och skolgång. Socialtjänsten har samma ansvar för asylsökande barn som för andra barn. De lagstiftningsåtgärder och andra insatser som föreslås i den nu aktuella propositionen omfattar även denna grupp barn. Utskottet kan vidare konstatera att regeringen nyligen föreslagit att kommunerna under en övergångsperiod bör kunna få ersättning för vissa utredningskostnader m.m. avseende ensamkommande asylsökande barn. Regeringens avsikt är att efter samråd med kommunförbunden fastställa närmare grunder för statlig ersättning till kommunerna avseende asylsökande barn m.fl. som kommit till Sverige utan legal vårdnadshavare. När det gäller asylsökande barn som försvinner från Migrations-

verkets anläggningar eller från släktingar kan konstateras att Migrationsverket för närvarande utreder orsakerna till försvinnandena. Liksom socialförsäkringsutskottet förutsätter socialutskottet att regeringen så snart som möjligt återkommer enligt riksdagens tidigare beslut om ansvar för ensamkommande barn beträffande asylfrågan, boendet och hälsan. Med det anförda avstyrks motionerna So42 (m) yrkande 2 delvis, So43 (fp) yrkande 6 och So44 (kd) yrkande 7.

Ekonomiska konsekvenser av förslagen i propositionen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om att regeringen bör återkomma med en mer realistisk ekonomisk konsekvensanalys av de föreslagna åtgärderna. Utskottet anser att förslagen bör kunna genomföras inom ramen för berörda myndigheters redan föreliggande ansvar. *Jämför reservation 43 (m, kd).*

Propositionen

Under avsnittet redovisas förslagen till lagändringar och de aviserade uppdragen till olika myndigheter. Regeringen bedömer att förslagen i propositionen inte föranleder nya kostnader och därmed skall hanteras inom de nuvarande ekonomiska ramarna.

Förslagen om kompletteringar i viss befintlig lagstiftning vad gäller skyldigheten att anmäla till socialnämnden om det finns misstanke att barn far illa samt vad gäller bestämmelser om barns bästa medför enligt regeringen inga ökade kostnader.

Regeringen kommenterar vidare förslaget att barnperspektivet skall geomsyra alla beslut inom ramen för LVU, ändringarna i socialtjänstförordningen i syfte att förtydliga rätten till en god vård för placerade barn samt reglerna avseende överflyttning av vårdnaden av barn i familjehem och barnets rätt till umgänge med föräldrarna under pågående vård. Det påpekas också att regeringen i propositionen understryker att unga som har psykiska problem har rätt att få stöd och hjälp inom ramen för samhällets psykiatriska ansvar. Enligt regeringen ligger förslagen inom ramen för myndigheternas redan befintliga skyldighet att ge barnen en god vård och torde inte medföra ökade kostnader.

Förslagen i avsnitt 7 rörande ansvarsfördelningen i socialtjänstären mellan kommunerna avser förtydliganden av gällande regelsystem och bedöms inte medföra några ökade kostnader. Förtydligandena bedöms snarare ge effektivitetsvinster och ytterst gynna vården av de barn och unga som kan beröras. Lagändringen som möjliggör att ärenden överflyttas från en socialnämnd till en annan även i fall där man inte kunnat träffa frivillig överenskommelse medför enligt regeringen inga ökade kostnader eftersom det hand-

lar om ett nollsummespel mellan berörda kommuner. Besvär till förvaltningsdomstol över ett beslut som en länsstyrelse fattat torde ske i yttersta undantagsfall och medför således endast försumbara kostnader.

Förslagen som syftar till att förstärka tillsynen av hem för vård eller boende (avsnitt 8) bedöms rymmas inom befintlig budget. Förslaget att länsstyrelsernas tillsyn skall utgå från en samlad strategi och en riskanalys bör enligt regeringen snarare ge effektivitetsvinster vad gäller såväl kostnaderna som resultatet av tillsynen. Det gäller även regeländringarna som rör den vård som Statens institutionsstyrelse bedriver.

Motioner

I *motion So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande om de ekonomiska konsekvenserna av regeringens förslag (*yrkande 19*). Motionärerna anför bl.a. att förslaget rörande samverkan knappast kan ske med dagens resurstilldelning. Regeringen bör återkomma till riksdagen med en realistisk ekonomisk konsekvensanalys av de föreslagna åtgärderna.

I *motion So44 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande om behovet av en mer utförlig konsekvensbeskrivning av kostnaderna för förslagen (*yrkande 9*). Enligt motionärerna är regeringens redovisning av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen inte tillfyllest. Det kan inte uteslutas att många kommuner behöver ökade resurser om de skall leva upp till de ökade krav som propositionen ställer. Regeringen måste återkomma till riksdagen med en tydligare och mer genomarbetad konsekvensbeskrivning gällande de ekonomiska konsekvenserna av förslagen. Därefter måste en reglering göras enligt finansieringsprincipen, anføres det.

Övrigt

I ärendet föreligger en promemoria från riksdagens utredningstjänst (dnr. 2003:672) angående de ekonomiska konsekvenserna till följd av propositionen.

Utskottets ställningstagande

Såvitt utskottet kan bedöma bör förslagen i propositionen kunna genomföras inom ramen för berörda myndigheters redan föreliggande ansvar för barn i utsatta situationer samt inom befintlig budget. Motionerna So42 (m) yrkande 19 och So44 (kd) yrkande 9 avstyrks därmed.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga i övrigt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör, med vissa justeringar, anta regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga i övrigt. Riksdagen bör även anta av utskottet framlagda lagförslag, vilka syftar till att fullfölja regeringens avsikt att göra lagen könsneutral.

Utskottets ställningstagande

Utskottet föreslår följande:

Ordet ”40,” bör utgå ur ingressen till lagförslaget eftersom regeringen inte föreslår någon ändring i den paragrafen.

I 1 § fjärde stycket saknas ordet ”andra” i lagrummets nuvarande lydelse. Ordet bör föras in mellan orden ”Vissa” och ”åtgärder”.

Utskottet tillstyrker i övrigt regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Regeringen har för avsikt att göra lagen könsneutral. Ändringar i detta syfte bör därför göras även i 15, 35 och 41 §§. Utskottets förslag till ändringar av dessa paragrafer framgår av *bilaga 4*.

Övriga lagförslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör, med vissa justeringar i förslagen till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) och lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, anta övriga av regeringen föreslagna lagändringar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker i övrigt regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken, lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), lag om ändring i skollagen (1985:1100) samt lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

I 16 kap. 4 § förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) saknas andra och tredje styckena i paragrafens nuvarande lydelse. Någon ändring i denna del är inte avsedd. Andra och tredje styckena i paragrafen bör därför kvarstå oförändrade. I övrigt tillstyrker utskottet förslaget.

I ingressen till förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall bör orden ”vård av” föras in mellan orden ”om” och ”missbrukare”. I övrigt tillstyrker utskottet förslaget.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar och lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Förebyggande och andra insatser för barn i utsatta situationer (punkt 1)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So42 yrkande 1 och 2002/03:Ju320 yrkande 3 samt avslår motionerna 2002/03:So223, 2002/03:So250 yrkande 3, 2002/03:So307, 2002/03:So328, 2002/03:So360 yrkandena 4–6, 2002/03:So507 yrkandena 4 och 8, 2002/03:Ju361 yrkandena 5 och 7 samt 2002/03:A323 yrkande 5.

Ställningstagande

Enligt vår mening saknas i propositionen ett tydligt ställningstagande från regeringen att det är föräldrarna som är ytterst ansvariga för sina barn. I arbetet med att komma till rätta med barns utsatthet måste man börja med den främsta orsaken till utsattheten, nämligen den familjesituation som barnen lever i. Samstämmiga forskningsresultat visar att en trång ekonomisk situation och liten möjlighet att styra sin vardag ger frustrerade föräldrar, en urholkad trygghet och ökad risk för utsatthet. Tryggheten inom familjen påverkas mycket starkt av hur samhället och staten prioriterar familjen och föräldraansvaret. Vi ställer oss kritiska mot att propositionen helt saknar såväl analys som förslag till hur samhället kan stödja och underlätta föräldrars åtaganden.

I syfte att uppmärksamma de barn som lever i familjer där det förekommer våld bör socialnämndens ansvar enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) utvidgas till att även avse barn och ungdomar som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet. Vi anser att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med ett sådant förslag.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

2. Förebyggande och andra insatser för barn i utsatta situationer (punkt 1)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So507 yrkandena 4 och 8 samt avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 1, 2002/03:So223, 2002/03:So250 yrkande 3, 2002/03:So307, 2002/03:So328, 2002/03:So360 yrkandena 4–6, 2002/03:Ju320 yrkande 3, 2002/03:Ju361 yrkandena 5 och 7 och 2002/03:A323 yrkande 5.

Ställningstagande

Generella och förebyggande insatser bör vara grunden för samhällets stöd till utsatta barn. Samtidigt är även riktade insatser nödvändiga. Socialtjänsten har här det övergripande ansvaret men även andra verksamheter svarar för insatser till särskilt utsatta barn och ungdomar. Utifrån de senaste årens rapporter om barns situation förefaller dock dessa insatser vara otillräckliga. Jag anser att det behövs en mer samlad genomgång och analys samt förslag på insatser för barn i riskzon. Det är orsakerna till och inte symptomen på barns ohälsa och utsatthet som vi i första hand måste ta ansvar för. I arbetet bör också ingå en genomgång av den kunskap och forskning som finns om störningar hos vuxna (t.ex. missbruk, kriminalitet och psykiska problem) och de riskindikatorer som finns i barndomen.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

3. Förebyggande och andra insatser för barn i utsatta situationer (punkt 1)

av Annika Qarllsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So250 yrkande 3 och avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 1, 2002/03:So223, 2002/03:So307, 2002/03:So328, 2002/03:So360 yrkandena 4–6, 2002/03:So507 yrkandena 4 och 8, 2002/03:Ju320 yrkande 3, 2002/03:Ju361 yrkandena 5 och 7 samt 2002/03:A323 yrkande 5

Ställningstagande

Jag vill framhålla samhällets ansvar för att hjälpa och skydda utsatta barn samt i görligaste mån stärka deras befintliga uppväxtmiljöer. I fall av vanvård måste de sociala myndigheterna kunna gripa in med kraft. Jag vill ha ett sam-

hälle som litar på familjerna samtidigt som det skall finnas ett starkt yttre stöd vid kriser. Många barn och ungdomar lever i dag i en tillvaro där allt högre krav från samhälle, skola, kamrater och föräldrar skapar problem. Otrygga uppväxtförhållanden bidrar ytterligare till problematiken. Hos barnen och ungdomarna kan detta till exempel ta sig uttryck i stress, depressioner, mobbning och utseendefixering. Jag menar att det måste skapas ungdomsfrid i samhället för att ge den uppväxande generationen en trygg och sund tillvaro.

Det finns problemområden som enligt min mening snarast bör uppmärksammas. Exempel på detta är en ökad andel psykosomatiska besvär, otrygghet, svaga föräldrarelationer och mobbning. Under 2001 gällde 18 % av de inkomna samtalen till BRIS mobbning, vilket är en kraftig ökning jämfört med tidigare år.

Utseendefixeringen leder till allt större problem i samhället och den kryper allt längre ner i åldrarna. Hos många unga leder utseendefixeringen inte bara till dålig självkänsla och andra psykiska besvär utan även till ätstörningar. Enligt min mening behövs det ytterligare resurser till forskningen om ätstörningar. Skolan har en nyckelroll för att arbeta med värderingar och ifrågasätta utseende- och modifixeringen.

Såväl mobbning som ätstörningar ger en tydlig bild av psykisk problematik. Allt fler ungdomar upplever också stress och depressioner. Alltför ofta besvaras ungdomarnas problematik med psykofarmaka och försäljningen har ökat lavinartat under de senaste åren. Jag anser det oerhört viktigt att psykofarmaka till ungdomar enbart används som komplement under terapibehandling. Dessa frågor måste lyftas fram.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

4. Barn till missbrukare, psykiskt sjuka m.fl. (punkt 2)

av Kerstin-Maria Stalin (mp), Ulrik Lindgren (kd) och Annika Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So250 yrkande 5, 2002/03:So507 yrkande 5 och 2002/03:So515 yrkandena 4 och 5 samt avslår motionerna 2002/03:So247 yrkande 2, 2002/03:So341 yrkandena 1 och 2, 2002/03:So450 yrkande 4 och 2002/03:So509 yrkande 20.

Ställningstagande

Vi vill framhålla vikten av att barn till psykiskt sjuka, utvecklingsstörda, missbrukare och intagna inom kriminalvården uppmärksammas och erhåller hjälp och stöd. Det är av yttersta vikt att de sociala myndigheterna på ett tidigt stadium får kontakt med barnen och erbjuder dem hjälp. I dag får socialtjänsten ofta del i ansvaret för dessa barn först när stora problem redan blivit befästa och svårare att åtgärda. Det är således viktigt att ett samarbete etableras

över gränserna mellan de olika verksamheterna. Vi vill också framhålla vikten av barnkompetens inom exempelvis vuxenpsykiatri. Enligt vår mening bör riksdagen hos regeringen begära förslag om ytterligare åtgärder för ifrågavarande kategorier barn.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

5. Barn i ekonomiskt utsatta familjer (punkt 3)

av Gabriel Romanus (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So291 och avslår motionerna 2002/03:So274, 2002/03:So339 yrkande 2, 2002/03:So377, 2002/03:So399 yrkande 4 och 2002/03:So454 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

År 2000 levde drygt 15 % av alla barn i Sverige i ekonomiskt utsatta familjer. Fattigdomen kan på sikt påverka barnens hälsa och skolgång. Den ekonomiska utsattheten ger emellertid också omedelbara konsekvenser, som att inte kunna vara med på skolutflykten eller friluftsdagar för att man inte har pengar eller den utrustning som krävs. Flera andra länder har antagit mål och planer för att reducera barnfattigdomen. Vi anser att regeringen för riksdagen snarast möjligt bör presentera en plan för hur barnfattigdomen i Sverige skall kunna halveras under innevarande mandatperiod.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

6. Barn i ekonomiskt utsatta familjer (punkt 3)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So399 yrkande 4 och avslår motionerna 2002/03:So274, 2002/03:So291, 2002/03:So339 yrkande 2, 2002/03:So377 och 2002/03:So454 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vi vill peka på problemet med att barn i ekonomiskt utsatta familjer i dag knappast har råd att delta i exempelvis kultur- och musikskolornas verksamhet. Det är också så att fritidsverksamheter som mest drar till sig flickor genomgående har sämre samhällsbidrag än de verksamheter som pojkar som regel är intresserade av. Vi anser att kommunerna måste ta ett utökat ansvar när det gäller barns och ungdomars fritid. Enligt vår mening bör vidare Barn-

ombudsmannen få i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av barnens fritidssituation.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

7. Hedersrelaterat våld m.m. (punkt 4)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 7. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 2 delvis och avslår motionerna 2002/03:So41 och 2002/03:So232.

Ställningstagande

Barn som utsätts för hedersrelaterat våld eller hot om våld befinner sig i en på flera sätt svår situation. Dels är de utsatta för våld eller hot om våld, dels är de klämda mellan två kulturer. Vi vill därför understryka vikten av att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med förslag om åtgärder för att förbättra situationen för denna grupp barn.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

8. Sexuell exploatering av barn (punkt 5)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 2 delvis.

Ställningstagande

En särskild utredare har nyligen tillsatts i syfte att fullfölja det arbete som har bedrivits i den tidigare arbetsgruppen för kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige. Vi vill framhålla även dessa barns särskilt utsatta situation. Det är därför mycket viktigt att regeringen snarast möjligt återkommer till riksdagen med förslag om åtgärder för att förbättra för barn som utsätts för sexuell exploatering i Sverige.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

9. 4 kap. 26 § barnavårdslagen (punkt 6)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 9. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 4.

Ställningstagande

Vi vill betona att respekten för en familjs egna möjligheter skall gälla också i de fall då ett barn råkat illa ut eller befinner sig i riskzonen för att göra det. Enligt 4 kap. 26 § barnavårdslagen, vilken upphörde att gälla 1982, kunde sociala myndigheter i samverkan med familjen och på ett tidigt stadium inrikta sitt arbete på att hjälpa och stötta, ofta i förebyggande syfte. Åtgärder vidtogs sedan stegvis i samråd med familjen och först som en sista utväg kunde övervakning och ett omhändertagande bli aktuellt. I dag kommer dessvärre socialnämndens åtgärder ofta överraskande och inte sällan för sent. Vi anser därför att denna paragraf bör återinföras i socialtjänstlagen och att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett sådant förslag.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

10. Familjerådslag (punkt 7)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 10. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So507 yrkande 7 delvis och 2002/03:Sf380 yrkande 10.

Ställningstagande

Jag anser att de familjer som så önskar bör ha rätt till familjerådslag eller annan arbetsmodell som i likhet med familjerådslag tar till vara de närståendes resurser. En anledning är att de flesta av de barn som blir föremål för ett familjerådslag placeras hos släktingar medan släktingplaceringar är ovanliga bland de barn som utreds på traditionellt sätt. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett sådant förslag.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

11. Forskning om barn i utsatta situationer (punkt 9)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 11. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 5 och avslår motion 2002/03:So360 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi anser i likhet med regeringen att kunskapsläget när det gäller utsatthet bland barn är eftersatt. Det gäller både våld mot barn och frågor som tangerar eller har beröring med detta område. Enligt vår uppfattning framstår emellertid regeringens förslag för att öka kunskaperna på området som splittrade och utan tydlig målsättning. Vi anser att det krävs en sammanhållen och fokuserad metodik i syfte att öka kunskaperna kring våld mot barn. Därför bör en institution, t.ex. det föreslagna nationella riskbarncentrumet, få till ansvar att samla in och sammanställa relevant forskning på området.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

12. Forskning om barn i utsatta situationer (punkt 9)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 12. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So360 yrkande 2 och avslår motion 2002/03:So42 yrkande 5.

Ställningstagande

Sedan 1970-talet bedrivs forskning om sexuella övergrepp på barn, om övergreppens omfattning och om deras konsekvenser. Olika behandlingsprogram har tagits fram efter erfarenheter från praxis, och man har börjat studera trauma, minne och bearbetningsprocess. I vilken utsträckning brottsoffren får hjälp är dock en fråga som i mycket liten omfattning har studerats internationellt och hittills inte alls har berörts inom svensk forskning. Jag anser att forskning bör utvecklas när det gäller sexuellt utsatta brottsoffer med fokusering på socialt stöd, behandling och bearbetning av traumat.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

13. Regeringsuppdrag till Brottsförebyggande rådet (punkt 10)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 13. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 6.

Ställningstagande

I propositionen anger regeringen att Brottsförebyggande rådet skall få i uppdrag att kartlägga skolelevers erfarenheter av våld i hemmet, i skolan och på fritiden. Vi anser att detta uppdrag bör utsträckas till att även innefatta föräldrars erfarenheter av och attityder till våld i allmänhet.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

14. Sekretess vid samverkan (punkt 12)

av Gabriel Romanus (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 14. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So511 yrkande 3.

Ställningstagande

Barn som far illa i hemmet, far ofta illa i skolan också. Vi anser att de stängda dörrarna mellan skolans elevvård och socialtjänsten måste öppnas. Socialtjänstlagen bör ändras så att socialvårdssekretessen inte hindrar att skola och socialtjänst samverkar för att skydda utsatta barn och öka deras chanser att med skolans hjälp komma rätt i livet. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till sådan ändring i socialtjänstlagen.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

15. Familjevåldsenheter (punkt 13)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 15. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 7.

Ställningstagande

Våld mot barn, framför allt när det handlar om familjevåld, tillhör de mest komplicerade utmaningarna inom polisens utredningsverksamhet. I dag är det få polismyndigheter som har inrättat arbetssätt som motsvarar de professionella svårigheter som barnutredningar medför. Vi ser denna brist främst i att endast 10 % av anmäld barnmisshandel föranleder åtal. Vid de polismyndigheter där familjevåldsenheter inrättats har samverkan mellan olika myndigheter blivit ett naturligt inslag i arbetet, särskilt med åklagarna. Det har bedrivits mycket utvecklingsarbete inom detta område, men implementeringen går alldeles för långsamt, och det krävs en stark politisk viljeyttring för att skynda på förbättringar inom området. Enligt vår mening bör regeringen få i uppdrag att påskynda inrättandet av familjevåldsenheter vid landets polismyndigheter.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

16. Familjecentraler (punkt 14)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 16. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So304 och 2002/03:So397 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

En familjecentral är en mötesplats för barnfamiljer där det på ett och samma ställe finns tillgång till olika tjänster som har betydelse för barnens och därmed deras familjers hälsa och välbefinnande. Denna form av samverkan ger familjerna bättre service och innebär på sikt en resursbesparing. Jag anser att det bör göras en nationell uppföljning av verksamheten med familjecentraler så att forskningen kan tillgodogöra sig de erfarenheter som görs och så att statistiskt material kan samlas och spridas. Regeringen bör också ta initiativ till att huvudmännen stimuleras att bygga upp och utveckla familjecentraler i varje kommun.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

17. Hänvisningar till anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen (punkt 16)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
2. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.,
3. lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) såvitt avser 2 f § andra stycket,
4. lag om ändring i polislagen (1984:387),
5. lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125),
6. lag om ändring i skollagen (1985:1100) såvitt avser 1 kap. 2 a § andra stycket,
7. lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning samt
8. lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område såvitt avser 2 kap. 2 §.

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 17. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 8 och avslår motion 2002/03:So442 yrkande 10.

Ställningstagande

Vi tillstyrker samtliga regeringens förslag rörande anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen. I propositionen understryker regeringen vikten av att kriminalvården uppmärksammar socialtjänsten när en våldsbenägen intagen i anstalt står inför frigivning. Vi vill emellertid påpeka att det är lika viktigt att de som varit utsatta för våld informeras om när den intagne har permission.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

18. Åtgärder för att öka benägenheten att anmäla till socialtjänsten (punkt 17)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m), Gabriel Romanus (fp), Magdalena Andersson (m), Ulrik Lindgren (kd) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 18. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So42 yrkande 9, 2002/03:So43 yrkande 2 och 2002/03:So44 yrkande 1.

Ställningstagande

Anmälningarna till socialtjänsten om att barn misstänks fara illa är få i dag, vilket betyder att många utsatta barn troligen inte får det stöd från samhällets sida som de behöver. Om anmälningsplikten skall bli ett effektivt verktyg krävs bättre kunskap hos den personal som arbetar med eller nära barn. Det behövs utbildning både för att kunna identifiera barn i riskzon och för att våga anmäla. Det är också nödvändigt att hitta metoder i det praktiska arbetet. Utan utarbetade rutiner och handlingsplaner är risken stor att misstankar om t.ex. misshandel inte kommer till socialtjänstens kännedom. Vi anser det angeläget att följa upp befintligt påföljdssystem samt att analysera varför anmälningarna är så få, vad som avhåller personal från att anmäla, vad som påverkar en ökad anmälningsbenägenhet m.m. Liksom Kommittén mot barnmisshandel anser vi att frågan om straffansvar för enskilt verksamma personer som låter bli att göra anmälan till socialnämnden bör utredas särskilt.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

19. Dödsfallsutredningar m.m. (punkt 18)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 19. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 10.

Ställningstagande

Vi anser att hela processen när det gäller dödsfall av barn behöver granskas. Det kan inte uteslutas att misstag görs redan i det inledande skedet innan dödsorsaken fastställts. Det är därför lämpligare att göra en dödsorsaksutredning eller att skapa en svensk modell där inslag av båda utredningsalternativen är sammanslagna. De länder som tillämpar dessa utredningsförfaranden vid barns död är betydligt större än Sverige både geografiskt och i befolkningsantal. I det förslag som regeringen fört fram menar vi att det finns ett tillräckligt beslutsunderlag för att genast inleda en försöksverksamhet. Regeringen bör få i uppdrag att utan vidare utredning sätta i gång försöksverksamheten.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

20. Särreglering av barnmisshandel m.m. (punkt 20)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 20. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 11 och avslår motion 2002/03:So45 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vi anser inte att en särreglering av brott mot barn bör göras i brottsbalken. Däremot är det angeläget att straffsatserna för grov misshandel används i sin fulla utsträckning. Enligt vårt förmenande bör misshandel av barn generellt ses som grov. För att signalera vikten av att denna typ av våldsbrott straffas hårdare än vad som sker i dag vill vi att minimistraffet för grov misshandel skall vara två års fängelse. En sådan åtgärd skulle skärpa påföljdspraxis generellt men också vad gäller exempelvis påföljdsval som samhällstjänst. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag till sådan reglering.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

21. Särreglering av barnmisshandel m.m. (punkt 20)

av Annika Qarllsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 21. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So45 yrkandena 1 och 2 och avslår motion 2002/03:So42 yrkande 11.

Ställningstagande

Jag anser att det bör införas ett särskilt brott, barnmisshandel. Jag är övertygad om att de lagtekniska svårigheterna går att bemästra. Regeringen bör få ett uppdrag som går ut på att låta utreda frågan och därefter återkomma till riksdagen med ett förslag. En sådan utredning bör ske under medverkan av parlamentariker.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

22. Begreppet närstående person (punkt 21)

av Annika Qarllsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 22. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So45 yrkande 3.

Ställningstagande

Jag anser att begreppet närstående i den nya straffskärpningsbestämmelsen har fått en alltför snäv utformning. Närståendekretsen bör omfatta inte bara familjen som den definieras i detta ärende utan även andra vuxna som barnet ser upp till och litar på och som har ett speciellt ansvar att inte svika barnets förtroende. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag till sådan reglering.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

23. En utvärdering av den nya straffskärpningsgrunden (punkt 22)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 23. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So44 yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Jag tillstyrker förslaget till ny straffskärpningsgrund. Den nya lagstiftningen är emellertid behäftad med en del tveksamheter som gör att det är lämpligt att redan nu fatta beslut om en utvärdering inom något år. Utvärderingen bör särskilt ta sikte på bamrättsperspektivet. Regeringen bör få i uppdrag att vidta erforderliga åtgärder för att en utvärdering skall komma till stånd.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

24. Överflyttning av vårdnaden av barn till familjehemsföräldrar (punkt 23)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m), Magdalena Andersson (m) och Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 13 §, med de ändringarna i fjärde stycket att orden ”ett barn” ersätts av ”den unge” och att ordet ”skall” ersätts med ”bör”, samt

2. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) såvitt avser 6 kap. 8 §, med den ändringen i andra stycket att ordet ”skall” ersätts med ”bör”.

Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So44 yrkande 4 och avslår motion 2002/03:So43 yrkande 4 delvis.

Ställningstagande

Enligt vår mening är frågan om överflyttning av vårdnaden av barn till fosterhemsföräldrar långt mer komplicerad än vad som framställs i propositionen. Barn har rätt till en familj för livet, och det bästa är om barnet kan återförenas med sin ursprungsfamilj. Samhället bör också tydligt stödja föräldrarna i återtagandet av sin föräldraroll. Dessutom spelar de biologiska föräldrarna en viktig roll även om barnet bor i ett familjehem. Vad som är bäst för barnet handlar även om att få bästa möjliga förhållande till de biologiska föräldrarna och andra till barnet närstående personer. Vi anser därför att regeringens förslag till 6 kap. 8 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453) och 13 § fjärde stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) bör ändras på så sätt att socialnämnden *bör* överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden. Vidare bör en smärre språklig ändring göras i ifrågavarande bestämmelse i LVU.

25. Överflyttning av vårdnaden av barn till familjehemsföräldrar (punkt 23)

av Gabriel Romanus (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 13 §, med den ändringen i fjärde stycket att orden ”ett barn” ersätts av ”den unge”, samt

2. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) såvitt avser 6 kap. 8 §.

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 25. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So43 yrkande 4 delvis och avslår motion 2002/03:So44 yrkande 4.

Ställningstagande

Regeringen föreslår att när ett barn varit placerat i samma familjehem under tre år skall socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Vi anser att tidpunkten för en sådan prövning bör vara beroende av situationen och barnets ålder.

Således skall inte en gräns om tre år gälla för alla. Tre år är en lång period i ett spädbarns liv, men kortare för en femtonåring. I vissa ärenden är det redan i ett tidigt skede av familjehemsplaceringen uppenbart att en överflyttning av vårdnaden skulle gagna barnet. Överväganden om överflyttning av vårdnaden skall därför göras löpande under ett ärendes gång och dokumenteras. Vi anser att regeringen bör utarbeta ett förslag i enlighet med vad som anförts och snarast återkomma till riksdagen. I avvaktan därpå tillstyrks regeringens förslag i aktuella delar, dock med en smärre språklig ändring i förslaget till ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Vad vi nu anført bör ges regeringen till känna.

26. Social barn- och ungdomsvård (punkt 24)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 26. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 13 och avslår motionerna 2002/03:So240 yrkandena 1–3, 2002/03:So263, 2002/03:So473 yrkandena 1–3, 2002/03:So507 yrkande 7 delvis, 2002/03:So511 yrkande 5, 2002/03:Ju366 yrkande 6 och 2002/03:L317 yrkande 1.

Ställningstagande

För närvarande finns det nio nationella handlingsplaner som regeringen initierat. Flera av handlingsplanerna berör angelägna samhällsfrågor men inkräktar på den kommunala självstyrelsen. Vi anser att de problem som lagstiftaren uppmärksammar primärt bör lösas genom lagstiftning. Bland regeringens förslag i propositionen förekommer forskning och samverkan i syfte att förbättra barn- och ungdomsvården. Enligt vår mening finns det därför anledning att ifrågasätta vad en nationell handlingsplan på området tillför. Vi anser att floran av utredningar och initiativ som regeringen beskriver bör realiseras i lagstiftning innan riksdagen skall ta ställning till ytterligare en handlingsplan.

Vad vi nu anført bör ges regeringen till känna.

27. Social barn- och ungdomsvård (punkt 24)

av Gabriel Romanus (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 27. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So263 och 2002/03:So511 yrkande 5 samt avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 13, 2002/03:So240 yrkandena 1–3, 2002/03:So473 yrkandena 1–3, 2002/03:

So507 yrkande 7 delvis, 2002/03:Ju366 yrkande 6 och 2002/03:L317 yrkande 1.

Ställningstagande

Många unga som tidigare placerades på institution placeras i dag i familjehem. Handledningen av de privatpersoner som tar på sig dessa uppdrag är ibland bristfällig, samtidigt som den arbetsbörda de tar på sig kan vara både svårbemästrad och påfrestande. Dessutom är ofta ersättningen dålig med hänsyn till hur svår och slitsam uppgiften kan vara. Vi anser att det i uppdraget till den kommande utredningen på området bör ingå att utarbeta förslag på hur villkoren för kontaktfamiljer och familjehem kan förbättras.

Ansvar för familjehemmet och vårdtagaren åvilar socialtjänsten i den placerande kommunen. Det är emellertid inte ovanligt att barn vårdas på långt avstånd från hemkommunen. I sådana fall är risken stor att ansvarig socialnämnd brister i sitt ansvar när det gäller att ge familjehemmen råd, stöd och den övriga hjälp de så väl behöver. I dessa fall finns det också en risk för att oseriösa hem kommer undan kontroll. Enligt vår uppfattning vore det därför naturligt att tillsynen över familjehemmen, i likhet med tillsynen över hem för vård eller boende, överfördes till de kommuner där familjehemmen är belägna.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

28. Social barn- och ungdomsvård (punkt 24)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 28. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So473 yrkandena 1–3, 2002/03:So507 yrkande 7 delvis och 2002/03:Ju366 yrkande 6 samt avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 13, 2002/03:So240 yrkandena 1–3, 2002/03:So263, 2002/03:So511 yrkande 5 och 2002/03:L317 yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt nya rapporter är uppföljningen och utvärderingen dålig både när det gäller § 12-hemmen och hemmen för vård eller boende, s.k. HVB. Kunskaperna om effekten av behandling i § 12-hem och andra behandlingsformer är fortfarande mycket begränsad. Detta är i första hand oacceptabelt för ungdomarna men också för att vård av detta slag är mycket kostsam. Regeringen bör därför snarast återkomma till riksdagen med en redogörelse för hur uppföljning och utvärdering av vården vid § 12-hem samt den vård som följer efter en sådan vistelse fungerar. Vidare bör en utvärdering göras av den behandling som ges vid s.k. HVB. Jag vill i sammanhanget framhålla vikten av

att personalen vid dessa hem är välutbildad och erfaren. Det är troligen den viktigaste faktorn för hur utfallet av vården blir.

Statistik från Statens institutionsstyrelses institutioner visar att verksamheten ger goda resultat för de unga som man har möjlighet att följa under en längre tid. Jag anser det därför angeläget att kommunernas och socialtjänstens bristande resurser inte påverkar hur länge den unge är placerad. En utvärdering av hur kommunernas bristande resurser har påverkat omhändertagande av unga med sociala problem bör göras.

Enligt min mening kan ett mer nätverksinriktat arbetssätt hjälpa många barn. Bestämmelsen i socialtjänstlagen om släktingplaceringar praktiseras dock inte i tillräcklig omfattning, trots en positiv inställning. Jag anser att lagen måste efterlevas, främst för barnens skull, men även för de anhöriga som förvägras inflytande över besluten. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med en redovisning om hur lagen efterlevs och med förslag till åtgärder.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

29. En särskild statlig tillsynsmyndighet (punkt 25)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 25 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 29. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 3.

Ställningstagande

Vi anser att länsstyrelsernas och Socialstyrelsens tillsynsverksamheter bör bilda en statlig oberoende tillsynsmyndighet som handhar tillsynen inom hela vård- och socialtjänstområdet. En sådan lösning skulle kunna avhjälpa problemen med Socialstyrelsens i dag dubbla roller och den otydliga gränsdragningen mellan Socialstyrelsens och länsstyrelsernas verksamheter. Vi vill betona att tillsyn skall ske på lika villkor, oavsett om verksamheten bedrivs i privat eller offentlig regi.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

30. Legitimation för socionomer (punkt 27)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m), Kerstin-Maria Stalin (mp) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 27 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 30. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So42 yrkande 14, 2002/03:So270 och 2002/03:So350 yrkande 2.

Ställningstagande

I dag råder det brist på socionomer i hela landet. Detta har inneburit att även personer utan adekvat utbildning erhåller anställning som socialsekreterare. En annan konsekvens är att helt nyutexaminerade socionomer tvingas utföra de svåraste arbetsuppgifterna utan stöd av erfarna kolleger. Ett system med legitimering av socionomer skulle stärka kvaliteten i det sociala arbetet, öka rättssäkerheten och förbättra möjligheterna att utkräva ansvar.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

31. Underrättelse enligt 11 kap. 2 § sista stycket socialtjänstlagen (2001:453) (punkt 28)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m), Gabriel Romanus (fp), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 31. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So43 yrkande 4 delvis, 2002/03:So511 yrkande 2, 2002/03:Ju234 yrkande 12, 2002/03:Ju279 yrkande 1, 2002/03:Sf226 yrkande 15 och 2002/03:Ub557 yrkande 5.

Ställningstagande

I ett ärende hos socialtjänsten om att ingripa till ett barns skydd eller stöd är vårdnadshavaren part och skall alltid informeras om nämndens beslut och avsikter i fråga om utredningens bedrivande. Det ligger i sakens natur att underrättelse till berörda föräldrar om en påbörjad barnavårdsutredning i normalfallet skall ske skyndsamt. Detta anges dock inte i lagtexten. Vi anser att 11 kap. 2 § sista stycket socialtjänstlagen (2001:453) bör kompletteras med en bestämmelse om att underrättelse enligt lagrummet skall ske utan dröjsmål.

Samtidigt bör det enligt vår mening finnas möjlighet att i undantagsfall utreda ett barns situation utan att informera vårdnadshavarna om detta. Det finns nämligen tecken på att många utsatta barn, särskilt flickor som lever under hot och tvång i familjer med strängt patriarkala värderingar, inte vågar vända sig till socialtjänsten av rädsla för att föräldrarna skall bli informerade. Detta är ett allvarligt problem som måste åtgärdas. En ordning som innebär att socialnämnden skall ansöka om dispens från underrättelseskyldigheten hos länsrätten bör övervägas. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag i enlighet med vad som anförts.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

32. Skyldighet för socialnämnden att polisanmäla övergrepp mot barn (punkt 29)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 32. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So360 yrkande 1 och 2002/03:Ju361 yrkande 3.

Ställningstagande

Socialtjänsten är den myndighet som oftast kommer i kontakt med barn som misstänks ha blivit utsatta för sexuella eller andra övergrepp. Socialtjänsten har genom en sekretessbrytande regel möjlighet – men ingen skyldighet – att göra en polisanmälan vid misstanke om övergrepp mot barn. Jag anser att lagstiftningen bör ändras så att personalen inom socialtjänsten blir skyldig att göra en polisanmälan vid misstanke om övergrepp mot barn. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett sådant förslag.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

33. Målsägande (punkt 30)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m), Gabriel Romanus (fp), Magdalena Andersson (m), Ulrik Lindgren (kd), Annika Qarlsson (c) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 30 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 33. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So42 yrkande 12 och 2002/03:So43 yrkande 3.

Ställningstagande

Frågan om barns brottsofferstatus är komplicerad och berör centrala begrepp i straffprocessen. Vi anser att regeringen bör arbeta fram förslag till hur barnets rättsliga ställning i familjevårdssituationer kan stärkas.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

34. Barn i brottmålsprocessen (punkt 31)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 31 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 34. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 17.

Ställningstagande

Domstolarnas insatser är avgörande för helhetsbedömningen av rättsväsendets bemötande av barn. Det har emellertid inte gjorts någon granskning av barns situation i brottmålsprocesser i domstol. Vi anser det angeläget att en sådan genomförs, särskilt med tanke på att 2002 års vårdnadsutredning har i uppdrag att genomlysna barns situation i vårdnadsprocesser i domstol.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

35. Uppföljning av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn (punkt 32)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 32 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 35. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 16.

Ställningstagande

Lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn syftade till att förbättra möjligheterna att utreda brott mot barn när vårdnadshavaren eller någon som denne står i ett nära förhållande till misstänks för brottet. Exempelvis har polisen nu möjlighet att tala med barnet och låta genomföra läkarundersökningar utan föräldrarnas samtycke. Socialnämndens befogenhet att kontakta barn som misstänks befinna sig i utsatta situationer är väsentligt mer beskurten. Bland annat Justitieombudsmannen har ansett att frågan om det under vissa förutsättningar skall vara möjligt för socialnämndens företrädare att samtala med en underårig utan vårdnadshavarens samtycke bör utredas närmare. Vi instämmer i denna uppfattning. Vi anser att en första utvärdering av lagen om särskild företrädare för barn bör genomföras och att det samtidigt utreds om en liknande lagstiftning kan införas på socialtjänstens område.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

36. Husrannsakan i vissa fall (punkt 33)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 33 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 36. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 15.

Ställningstagande

I dag ingår inte fängelse i straffskalan för brott mot ett förbud enligt 5 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) mot att i hemmet ta emot andras barn. I de fall misstanke samtidigt föreligger om ett sådant brott för vilket kan följa fängelse, t.ex. vissa brott mot alkohollagen, kan polisen ingripa genom husrannsakan. Enligt vår mening bör det dock vara möjligt att genomföra husrannsakan även i övriga fall där det kan misstänkas att ett förbud enligt 5 kap. 2 § socialtjänstlagen har överträtts. Vi anser därför att lagstiftningen bör ändras så att det för brott mot bestämmelsen i fråga kan följa fängelse. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med ett sådant förslag.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

37. Behandling av intagna under straffverkställigheten (punkt 34)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m), Magdalena Andersson (m) och Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 34 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 37. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So42 yrkande 18 och 2002/03:So44 yrkande 8.

Ställningstagande

Vi anser att kriminalvården måste satsa stort på att förebygga återfall i våldsbrott. När det gäller gärningar begångna mot barn finns det inte något program. Härför krävs större ekonomiska resurser än kriminalvården för närvarande disponerar. Dessutom behövs en översyn av regelverket med sikte på att deltagande i programverksamhet med behandlingssyfte skall vara obligatoriskt för den intagne. Regeringen bör få i uppdrag att återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

38. Barn i asylprocessen (punkt 35)

av Gabriel Romanus (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 35 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 38. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So43 yrkande 5 och avslår motion 2002/03:So44 yrkandena 5 och 6.

Ställningstagande

Asylsökande barn är som regel också utsatta barn. De bär ofta med sig traumatiska upplevelser som de inte får möjlighet att bearbeta. Vi anser att det i asylprocessen i dag tas för lite hänsyn till barnens situation. Portalparagrafen i utlänningslagen, med den centrala formuleringen om att barnets bästa skall styra flyktingpolitiken, har här visat sig ha ringa betydelse. Enligt vår mening bör utlänningslagen därför kompletteras så att större hänsyn tas till asylsökande barns situation vid beviljandet av asyl. Regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning om detta.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

39. Barn i asylprocessen (punkt 35)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 35 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 39. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So44 yrkandena 5 och 6 och avslår motion 2002/03:So43 yrkande 5.

Ställningstagande

Enligt min uppfattning skall barnets bästa oreserverat sättas främst i utlänningsärenden. Jag anser vidare att myndigheter som huvudregel, utifrån barnets egna förutsättningar, skall höra varje barn om dess asylskäl. Om det är olämpligt eller barnet inte vill bli hört skall detta respekteras och redovisas i ärendet. I de fall ett barn i en familj inte hörs personligen skall myndigheten noga höra barnets vårdnadshavare om barnets egna asylskäl.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

40. Mottagandet av flyktingbarn (punkt 36)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 36 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 40. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So42 yrkande 2 delvis samt avslår motionerna 2002/03:So43 yrkande 6 och 2002/03:So44 yrkande 7.

Ställningstagande

I den i ärendet aktuella propositionen anges att en rapport med förslag om åtgärder i syfte att förbättra mottagandet av flyktingbarn bereds inom Rege-

ringskansliet. Vi vill framhålla att barn som kommer till Sverige som flyktingar är väldigt utsatta. Vi kan på goda grunder anta att de när de kommer till Sverige redan varit med om traumatiska upplevelser. Det är därför mycket angeläget att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med förslag till åtgärder för att förbättra för dessa barn.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

41. Mottagandet av flyktingbarn (punkt 36)

av Gabriel Romanus (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 36 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 41. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So43 yrkande 6 och avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 2 delvis och 2002/03:So44 yrkande 7.

Ställningstagande

Barn som kommer till Sverige utan vårdnadshavare måste få ett bättre omhändertagande redan från ankomsten. Vi anser att socialtjänsten skall ha detta ansvar.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

42. Mottagandet av flyktingbarn (punkt 36)

av Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 36 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 42. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03: So44 yrkande 7 och avslår motionerna 2002/03:So42 yrkande 2 delvis och 2002/03:So43 yrkande 6.

Ställningstagande

Det har nu gått ungefär två år sedan bristerna i mottagandet av de ensamkommande barnen uppmärksammades, bl.a. att barn försvinner från förläggningar. Trots att det presenterats förslag till olika lösningar har i princip ingenting hänt. Jag anser att detta är oacceptabelt. En förändring måste snarast ske för att tillförsäkra barnen en trygg situation under vistelsen i Sverige. Barnombudsmannen har föreslagit att ensamma asylsökande barn skall få en företrädare utsedd inom 24 timmar efter det att barnet har anlänt och att denna person skall ha en form av vårdnadsansvar för barnet. Jag stöder Barnombudsmannens förslag men vill gå ännu längre. Vissa barn skulle snabbt kunna få en familjehemsplacering. Ett familjehem skulle till exempel knappast dröja

med att anmäla ett försvinnande. Att kortsiktiga åtgärder nu vidtas hindrar givetvis inte att mer långsiktiga insatser utreds parallellt. Regeringen bör omedelbart återkomma till riksdagen med förslag till förändringar.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

43. Ekonomiska konsekvenser (punkt 37)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Carl-Axel Johansson (m), Magdalena Andersson (m) och Ulrik Lindgren (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 37 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 43. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So42 yrkande 19 och 2002/03:So44 yrkande 9.

Ställningstagande

Regeringen gör bedömningen att de förslag som redovisas i propositionen inte kommer att föranleda några nya kostnader för berörda huvudmän. Vi anser emellertid att regeringens redovisning av de ekonomiska konsekvenserna inte är realistisk. Det kan inte uteslutas att många kommuner behöver ökade resurser om de skall kunna leva upp till de ökade krav som propositionen ställer. Vi har exempelvis svårt att se att en sådan omfattande samverkan som föreslås i propositionen kan ske med dagens resurstilldelning. Det bör påpekas att ca 75 % av landets kommuner i dag har problem med att finansiera den löpande verksamheten. Enligt vår mening bör regeringen återkomma till riksdagen med en tydligare och mer genomarbetad och realistisk beskrivning av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden.

1. Stödperson till barn i familjehem

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Vi anser att barn som placeras i familjehem bör få tillgång till en stödperson som han eller hon kan ha kontinuerlig kontakt med. Stödpersonen skall följa barnet under hela dess uppväxt, oavsett hur barnets övriga nätverk i form av familj, skola eller dagis förändras. Alla barn kan inte få en familj för livet, men de skulle kunna få en vän för livet. Vi anser det angeläget att den kommande utredningen med uppdrag att presentera en nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården ser över frågan om stödpersoner till barn i familjehem. Vi avser att noga följa denna fråga och förbehåller oss rätten att återkomma.

2. Asylsökande barns situation

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

I Sverige har vi i dag ett stort antal barn som är asylsökande, antingen tillsammans med föräldrar eller andra anhöriga eller ensamma. Många av dessa barn tar ett stort ansvar både för sig själva och sina närmaste. Asylsökande barn bär ofta på minnen av svåra övergrepp och smärtsamma händelser. Dessa barn behöver inte sällan insatser från såväl socialtjänsten som sjukvården, och i vissa fall kan barnens föräldrar vara i en sådan situation att de periodvis inte kan bära sitt föräldraansvar utan omgivningens aktiva stöd.

Det finns ett stort antal rapporter om asylsökande barns situation i Sverige och de brister i omhändertagandet som föreligger. Samverkan mellan olika myndigheter i syfte att tillvarata och se till barnets bästa är bristfällig. Detta kan exempelvis innebära att ett barn som i ena stunden bedömts ha behov av ett omhändertagande i nästa stund skall avvisas tillsammans med föräldrarna. Situationen har då ofta föregåtts av traumatiska separationer i samband med omhändertagandet. Asylprocessen är i sig en psykiskt mycket påfrestande process för ett barn och dess familj.

Vänsterpartiet anser att de brister som föreligger måste åtgärdas skyndsamt. Vi kan konstatera att detta bereds och utgår ifrån att asylsökande barns situation stärks och att bristerna snarast åtgärdas.

3. Barn i asylprocessen

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Regeringens uppmärksamhet på och kunskap om asylsökande barn och mottagandet av flyktingbarn (vare sig de kommer hit ensamma eller har föräldrar med sig) har ökat. Det kan emellertid inte nog påpekas att man måste ta särskild hänsyn till frågor om mottagandet av dessa barn samt om deras boende och hälsotillstånd. Asylsökande barn är ofta mycket utsatta barn, som i regel bär med sig traumatiska upplevelser. Även om föräldrarna finns med är det inte säkert att dessa förmår ge sina barn tröst, trygghet och bearbetning. Föräldrarna är ofta själva i psykiskt instabila tillstånd. Portalparagrafen om barnets bästa får inte endast bli tomma ord.

Jag kommer att noga följa utvecklingen på området och förbehåller mig rätten att återkomma.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

2002/03:53:

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
2. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).
3. lag om ändring i brottsbalken.
4. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.
5. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.
6. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.
7. lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).
8. lag om ändring i polislagen (1984:387).
9. lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125).
10. lag om ändring i skollagen (1985:1100).
11. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.
12. lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.
13. lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.
14. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Följdmotioner

2002/03:So41 av Maria Hassan (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om betydelsen av utbildningar för invandrarföräldrar.

2002/03:So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ansvaret för barn ytterst vilar på föräldrarna.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om att förbättra situationen för barn med invandrarbakgrund.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en särskild myndighet inrättas för tillsyn av socialtjänsten.
4. Riksdagen beslutar att införa den tidigare 26 § barnavårdslagen i socialtjänstlagen i enlighet med vad som anförs i motionen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om forskning kring utsatthet bland barn.
6. Riksdagen beslutar att Brottsförebyggande rådet får ett vidgat uppdrag i enlighet med vad som anförs i motionen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samverkan mellan myndigheter.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anmälningsskyldighet i samband med permission från anstalt.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om uppföljning av utökad anmälningsskyldighet.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en haverikommission vid dödsfall bland barn.
11. Riksdagen beslutar att skärpa straffet för barnmisshandel i enlighet med vad som anförs i motionen.
12. Riksdagen begär att regeringen återkommer med lagförslag om att barn som bevittnar övergrepp inom familjen skall vara målsägande i rättsprocessen i enlighet med vad som anförs i motionen.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den nationella handlingsplanen för den sociala barn- och ungdomsvården.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om legitimering av socionomer.
15. Riksdagen beslutar om påföljd vid brott mot besöksförbud enligt 27 § socialtjänstlagen i enlighet med vad som anförs i motionen.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av lagen om särskild företrädare för barn.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om domstolarnas handläggning av barnärenden.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behandling för att motverka återfall.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de ekonomiska konsekvenserna av regeringens förslag.

2002/03:So43 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om förbättrad socionombildning i syfte att förbättra situationen för utsatta barn.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om utredning av frågan om påföljder vid åsidosatt anmälningsskyldighet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om utredning av frågan om barns ställning som brottsoffer.
4. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändringar av socialtjänstlagen i enlighet med vad som anförs i motionen.
5. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring av utlänningslagens bestämmelser avseende asylsökande barns situation, i enlighet med vad som anförs i motionen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om omhändertagande av asylsökande barn.

2002/03:So44 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av kompetensutveckling för personal som arbetar i socialtjänst, skola, barnomsorg och hälso- och sjukvård.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av den särskilda straffskärpningsgrunden i brottsbalken.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av barnrättsperspektivet i brottsbalken.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om särskild prövning när barnet varit placerat i tre år.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa oreserverat skall sättas främst i utlänningsärenden.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barnets rätt att höras i asylutredningar.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om snabba åtgärder för att förhindra att ensamkommande barn försvinner.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ett handlingsprogram för personer dömda för våld mot barn.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en mer utförlig konsekvensbeskrivning av kostnaderna för förslagen.

2002/03:So45 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kriminaliseringen av misshandel som riktar sig mot barn bör särregleras.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med en analys av vilka konsekvenser en särreglerad kriminalisering av barnmisshandel kan få i enlighet med vad som i motionen anförs.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utvidga begreppet närstående person.

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:So223 av Gunilla Tjernberg (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att personal som arbetar inom förskola och skola får den utbildning som krävs för att tidigt se och kunna tolka barns situation.

2002/03:So232 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en undersökning i alla kommuner av hur många flickor som lever under s.k. hedersförtryck.

2002/03:So240 av Birgitta Sellén och Sofia Larsen (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det behövs både metodutveckling, individuella vårdplaner och en bättre uppföljning av dokumentationen för dem som döms till vård i socialtjänsten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det behövs en bättre och utökad samverkan mellan sociala myndigheter, Statens institutionsstyrelse, barn- och ungdomspsykiatri och domstolarna för att göra och följa upp vårdplanerna.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda hur tillsynen fungerar inom tvångsvården.

2002/03:So247 av Tuve Skånberg (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av kraftfulla insatser för att stödja familjer med alkoholproblem.

2002/03:So250 av Maud Olofsson m.fl. (c):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ungdomars utsatthet.

5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ytterligare åtgärder för att ge barn till missbrukare, intagna inom kriminalvården och psykiskt sjuka ett bättre stöd.

2002/03:So263 av Liselott Hagberg (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att ansvaret för tillsynen av familjehem överförs från placerande kommuner till de kommuner där familjehemmen är belägna.

2002/03:So270 av Ulla Wester (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa statlig reglering (legitimation) av socionomyrket.

2002/03:So274 av Helena Zakariasén och Ann-Kristine Johansson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att ta fram en nationell strategi för att motverka barns utsatthet.

2002/03:So291 av Yvonne Ångström m.fl. (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en plan för hur barnfattigdomen i Sverige skall halveras under innevarande mandatperiod.

2002/03:So304 av Torsten Lindström (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om uppmuntran till att familjecentraler bildas.

2002/03:So307 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att uppmärksamma villkoren för barn i slutna samfund.

2002/03:So328 av Ingemar Vänerlöv (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om vikten av att åtgärder sätts in tidigt för att komma till rätta med minderårigas brottslighet.

2002/03:So339 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunala projekt och utvecklingsinsatser för att stödja ensamstående föräldrar med anledning av kommunernas skyldigheter att efterleva barnkonventionen.

2002/03:So341 av Margareta Andersson och Lena Ek (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett uppdrag till Socialstyrelsen att skärpa tillsynen av den psykiatriska vården angående barn till psykiskt sjuka.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att satsa mer resurser för barn till föräldrar med problem.

2002/03:So350 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om legitimering av socionomer.

2002/03:So360 av Annelie Enochson (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att sociala myndigheters skyldigheter att polisanmäla sexualbrott mot barn skall skärpas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att forskning utvecklas för sexuellt utsatta brottsoffer med fokusering på socialt stöd, behandling och bearbetning av traumat.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en nationell kartläggning görs av kommunernas tillämpning av FN:s barnkonvention, artiklarna 19 och 34.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en utredning tillsätts med syfte att beskriva förutsättningar och möjligheter att ta itu med sexuella övergrepp (upptäcka, anmäla, möta och stödja barnet) bland samtliga yrkesgrupper som har anmälningsplikt vid misstanke om sexuella övergrepp.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnkonventionens krav på förebyggande arbete mot sexuella övergrepp implementeras i svensk lag.

2002/03:So377 av Kerstin Andersson och Carina Adolfsson Elgestam (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att, med en studie som utgångspunkt, utarbeta en strategi för hur man stöder barn till ensamföräldrar.

2002/03:So391 av Elisebeht Markström m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lagstadgad skyldighet att visa utdrag ur belastningsregistret för den som yrkesmässigt jobbar med barn och unga.

2002/03:So397 av Maria Larsson (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att på nationell nivå stimulera huvudmännen till att bygga upp en permanent familjecentralsverksamhet i varje kommun.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att på nationell nivå organisera insamlande av statistik samt följa arbetet med familjecentralsverksamhet.

2002/03:So399 av Ingrid Burman m.fl. (v):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Barnombudsmannen får i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av barnens fritidssituation.

2002/03:So442 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp):

10. Riksdagen begär att regeringen återkommer med lagförslag om att anmälningsplikten till socialtjänsten då barn far illa skrivs in även i skollagen och hälso- och sjukvårdslagen.

2002/03:So450 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

4. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning för att se över situationen för barn till psykiskt funktionshindrade och utforma förslag till åtgärder.

2002/03:So454 av Anita Jönsson och Kerstin Engle (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kravet på kommunernas redovisning för hur man lever upp till barnkonventionen uppmärksammas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av hur barnperspektivet kan förstärkas vid allt beslutsfattande i kommuner, landsting och riksdag samt hos myndigheter.

2002/03:So473 av Inger Davidson (kd):

1. Riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med en redogörelse till riksdagen för hur uppföljning och utvärdering av vården vid § 12-hem samt den vård som följer efter en sådan vistelse fungerar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av den behandling som ges vid s.k. HVB.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av välutbildad behandlingspersonal.

2002/03:So507 av Ulrik Lindgren m.fl. (kd):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av riktade insatser för att förebygga att barn och ungdomar far illa.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att etablera samarbete över gränserna inom hälso- och sjukvården och med kommunernas socialtjänst.
7. Riksdagen begär att regeringen låter redovisa för riksdagen hur familjerådslag och släktingsplaceringar fungerat.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av analys och förslag på insatser för barn i riskzon.

2002/03:So509 av Alf Svensson m.fl. (kd):

20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en lagändring om information och stöd till barn med psykiskt sjuka föräldrar.

2002/03:So511 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utökad skyldighet för myndigheter att samverka i fall där barn far illa i sina hem.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring i socialtjänstlagen såvitt gäller möjlighet till dispens från plikten att informera vårdnadshavare om utredning.
3. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring i socialtjänstlagen såvitt gäller sekretessen vid samverkan mellan socialtjänst och skola.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning angående förbättrade villkor för kontaktfamiljer och familjehem.

2002/03:So515 av Maria Wetterstrand m.fl. (mp):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barn till sjuka föräldrar.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om socialtjänstens ansvar.

2002/03:Ju234 av Johan Pehrson m.fl. (fp):

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om socialtjänstens möjlighet att utreda enligt sekretesslagen,

2002/03:Ju279 av Hillevi Engström (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av socialtjänstlagen avseende sekretess kring uppgifter om att utredning inletts.

2002/03:Ju320 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

3. Riksdagen beslutar att andra meningen i 8 a § socialtjänstlagen (1980:620) skall lyda: "Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor, barn och ungdomar som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation."

2002/03:Ju361 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

3. Riksdagen begär att regeringen ser över socialtjänstlagen så att socialtjänstens personal är skyldig att göra en polisanmälan vid misstanke om övergrepp mot barn.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barn som utsatts för sexualbrott tillsammans med vårdnadshavaren under en lång tid skall erbjudas psykologhjälp och vård.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om resurser för verksamheter där utsatta kan få hjälp att bearbeta sina traumatiska upplevelser.

2002/03:Ju366 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

6. Riksdagen begär att regeringen låter utvärdera hur kommunernas bristande resurser har påverkat omhändertagandet av unga med sociala problem.

2002/03:L317 av Gunilla Wahlén (v):

1. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppdraget att ta fram förslag som syftar till att ge barn som växer upp i familjehem en stödperson enligt vad i motionen anförs.

2002/03:Sf226 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det bör bli möjligt för socialtjänsten att i extrema fall agera för en minderårig utan vårdnadshavarens kännedom.

2002/03:Sf380 av Alf Svensson m.fl. (kd):

10. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till hur familjer som önskar skall få rätt till familjerådslag eller annan liknande arbetsmodell.

2002/03:Ub557 av Viviann Gerdin m.fl. (c, m, fp):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förändra socialtjänstlagen så att det i undantagsfall blir möjligt att utreda barn och ungdomar under 18 år under sekretess.

2002/03:A323 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

5. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om stärkt skydd för barn som är offer för psykisk och fysisk misshandel eller sexualbrott.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 1, 2, 11, 13, 14, 15 b, 15 c, 17, 19, 21, 22, 24, 31, 36, 40, 42 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453).

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

*Föreslagen lydelse*1 §¹

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans *eller hennes* vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). *Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.*

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom *eller henne* och, när den unge har fyllt 15 år, av honom *eller henne* själv.

Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Den unges inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

¹ Senaste lydelse 2001:466.

2 §

Vård skall beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Vård skall beslutas om det på grund av *fysisk eller psykisk* misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

11 §

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han *eller hon* skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom *eller henne*. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans *eller hennes* personliga förhållanden.

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

13 §

Socialnämnden skall noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

När ett barn har varit placerad i samma familjehem under tre år från

det att placeringen verkställdes, skall socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdsnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

14 §

Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar *eller andra som har vårdsnaden om honom* så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med *föräldrar eller andra som har vårdsnaden om honom* skall utövas, eller

2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar *och vårdnadshavare* så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med *vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal* skall utövas, eller

15 b §²

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den intagne får vårdas vid en så-

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården. *Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet, får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).*

Den intagne får vårdas vid en så-

² Senaste lydelse 2001:466

dan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i första stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

dan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i första stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. *En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.*

15 c §³

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas *avskild från de övriga vid hemmet*. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas *i avskildhet*. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Är den intagne under 15 år skall läkare skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren begär det skall åtgärden genast avbrytas.

17 §

Om det anses påkallat, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, *när han kommer till hemmet*, för kontroll av att *han* inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Om det anses påkallat, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, *vid ankomst till hemmet*, för kontroll av att *denne* inte bär på sig något som han *eller hon* inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom *eller henne*.

³ Senaste lydelse 2001:466

Kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

19 §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, skall egendomen omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans *eller hennes* offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

21 §

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom.

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom *eller henne*.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

22 §

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av *honom* själv, om han har fyllt 15 år, och av hans vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av *den unge* själv, om han *eller hon* har fyllt 15 år, och av hans *eller hennes* vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant beslut skall upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

24 §⁴

Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han *eller hon* skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

31 §

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, får socialnämnden besluta hur den unges umgänge *med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas*.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud får socialnämnden besluta hur den unges umgänge *skall utövas med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal*.

36 §⁵

Om den unge har fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Om den unge har fyllt 15 år, har han *eller hon* rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 39 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är utan särskilt förordnande den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

⁴ Senaste lydelse 2001:466

⁵ Senaste lydelse 1996:1648

Barn som är yngre än 15 år bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att *barnet* inte tar skada av att höras.

Barn som är yngre än 15 år bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att *han eller hon* inte tar skada av att höras.

Beslut av den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn får överklagas hos länsrätten, om beslutet innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 15 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök eller avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

42 §⁶

Beslut av den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn får överklagas hos länsrätten, om beslutet

1. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 15 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

2. gäller vård i *enskildhet enligt 15 b §, eller avskildhet enligt 15 c § eller*

3. avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

43 §

Polismyndigheten skall lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom.

3. den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom *eller henne*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

⁶ Senaste lydelse 2001:466

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)

dels att 6 kap. 6, 8 och 9 §§, 11 kap. 4 §, 14 kap. 1 §, 16 kap. 1 och 4 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 5 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 a §

Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 15 kap. denna lag och sekretesslagen (1980:100). Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

6 kap.

6 §

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne. *Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda barnet vård i ett visst familjehem.*

Socialnämnden får inte lämna medgivande utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda.

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande *eller beslut om vård* tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne.

Socialnämnden får inte lämna medgivande *eller fatta beslut om vård* utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. *Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.*

8 §

Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs.

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, skall socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

9 §

Ett medgivande enligt 6 § att ta emot ett barn för stadigvarande vård och fostran meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 6 § att ta emot ett barn för stadigvarande vård och fostran meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 6 § fullgör skyldigheterna enligt 7 §.

11 kap.

4 §

Socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning enligt 2 § och fatta beslut i ärendet även om barnet byter vistelsekommun. Detsamma gäller om en utredning inletts enligt 1 § och ärendet avser vård av missbrukare.

Socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning enligt 2 § och fatta beslut i ärendet även om barnet byter vistelsekommun. Detsamma gäller om en utredning inletts enligt 1 § och ärendet avser vård av missbrukare. *Den nya vistelsekommunen är skyldig att på begäran bistå med den utredning som socialnämnden kan behöva för att fatta beslut i ärendet.*

Första stycket gäller inte om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över utredningen av ärendet.

Första stycket gäller inte om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över utredningen av ärendet eller om ärendet annars flyttas över.

14 kap.1§¹

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller *misshandlas* i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman.

16 kap.

1 §

Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person kan flyttas över till en

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, *annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet*, socialtjänsten och *kriminalvården* är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som *berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven verksamhet* inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller *utsätts för fysisk eller psykisk miss-handel* i hemmet.

¹ Senaste lydelse 2002:378

annan socialnämnd, om denna annan socialnämnd.
nämnd samtycker till det.

Överflyttning skall ske om den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt.

Om berörda kommuner inte kan komma överens om överflyttning, får den kommun där frågan om överflyttning kommit upp ansöka om överflyttning av ärendet hos den länsstyrelse där den andra kommunen ligger.

Uppgifter som behövs för att en socialnämnd skall kunna ta över ett ärende skall lämnas ut av den socialnämnd från vilken överlämnandet sker.

4 §²

Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 7 kap. 1 §, omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 § eller föreläggande eller förbud enligt 13 kap. 6 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 7 kap. 1 §, omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 §, föreläggande eller förbud enligt 13 kap. 6 § samt överflyttning av ärende enligt 16 kap. 1 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

² Senaste lydelse 2002:437

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 12 §, 5 kap. 5 § och 29 kap. 2 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

12 §¹

Vållande till kroppsskada eller sjukdom får, om brottet inte är grovt, åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal och åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Angivelse från målsäganden krävs dock inte om brottet riktar sig mot någon som inte har fyllt arton år.

5 kap.

5 §²

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av annan än målsägande. Om målsäganden anger brottet till åtal och åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt, får dock åklagare åtala för

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av annan än målsägande. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får åklagaren väcka åtal om detta av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,
3. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller
4. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes homosexuella läggning.

Har förtal riktats mot avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, fader, moder eller syskon samt, om åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§, att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av vad som föreskrivs i första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har beordrigat därtill.

¹ Senaste lydelse 1991:679

² Senaste lydelse 1998:393

29 kap.2 §³

Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få betydligt allvarigare följder än det faktiskt fått,
 2. om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet,
 3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig,
 4. om den tilltalade grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,
 5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom allvarligt tvång, svek eller missbruk av dennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
 6. om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll, *eller*
 7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.
6. om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll,
 7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, *eller*
 8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

³ Senaste lydelse 2002:332

Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §²

Länsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages,
2. vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan länsrätt,
3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende,
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttent rätt, är länsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare får utföras av en annan tjänsteman vid länsrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Närmare bestämmelser om detta meddelas av regeringen.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål enligt lagen (1994:466) om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet, enligt lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter, om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om handlings undantagande från taxeringsrevision, skatterevision eller annan granskning och om befrielse från skyldighet att lämna upplysningar, visa upp handling eller lämna kontrolluppgift enligt skatteförfattningarna,
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om tillfälligt omhändertagande enligt 37 § smittskyddslagen (1988:1472), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128)

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, *mål om vård i enskildhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag*, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, *mål om vård i enskildhet eller av-*

¹ Lagen omtryckt 1981:1323

² Senaste lydelse 2000:355

om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 2-4 såvitt avser de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 5 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (1989:529), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., mål enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt samt mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

skildhet enligt 34 § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av slutet ungdomsvård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfälligt omhändertagande enligt 37 § smittskyddslagen (1988:1472), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 2-4 såvitt avser de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 5 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (1989:529), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., mål enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt samt mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål rörande preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (1992:1528) om offentlig upphandling,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Kriminalvården i anstalt skall planläggas och genomföras i nära samverkan mellan kriminalvårdens olika organ. I den mån ett förverkligande av vårdens syfte kräver insatser av andra samhällsliga organ, skall erforderlig samverkan ske med företrädare för sådant organ.

Vid planläggningen av den intagnes behandling skall samråd äga rum med denne. I den utsträckning det lämpligen kan ske bör samråd ske även med hans närstående. Den intagne skall beredas tillfälle yttra sig om tillämnade åtgärder som rör honom särskilt, om ej synnerliga skäl talar däremot.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Lagen omtryckt 1990:1011

Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. skall införas en ny paragraf, 27 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

Härigenom föreskrivs att det i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)¹ skall införas en ny paragraf, 2 f §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 f §

Hälso- och sjukvården skall på socialnämndens initiativ, i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa, samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 2 kap. 8–11 §§ lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område och sekretesslagen (1980:100).

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Lagen omtryckt 1992:567

Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 3 § polislagen (1984:387) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Polisen skall samarbeta med åklagarmyndigheterna. Samarbete skall också äga rum med andra myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten. Särskilt åligger det därvid polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Andra myndigheter skall ge polisen stöd i dess arbete.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Förslag till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)

Härigenom föreskrivs att 3 § tandvårdslagen (1985:125) skall ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Tandvården skall bedrivas så att den uppfyller kravet på en god tandvård. Detta innebär att den skall

1. vara av god kvalitet och lägga särskild vikt vid förebyggande åtgärder,
2. tillgodose patientens behov av trygghet i vården och behandlingen,
3. vara lätt tillgänglig,
4. bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet,
5. främja goda kontakter mellan patienten och tandvårdspersonalen.

Vården och behandlingen skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

Patienten skall upplysas om sitt tandhälsotillstånd och om de behandlingsmetoder som står till buds.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)¹

dels att 1 kap. 1 § skall ha följande lydelse,

dels att det i 1 kap. skall införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §²

För barn och ungdomar anordnar det allmänna utbildning i form av förskoleklass, grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer, nämligen särskola, specialskola och sameskola.

Förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan bildar *det offentliga skolväsendet för barn och ungdom*. Dessutom finns särskilda utbildningsformer som anordnas av det allmänna för dem som till följd av sjukdom eller av annat skäl inte kan delta i skolarbetet inom det offentliga skolväsendet.

Det allmänna anordnar också pedagogisk verksamhet i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. För dessa verksamheter gäller i denna lag endast bestämmelserna i 2 a kap. och 15 kap. 5 §.

Det allmänna anordnar också pedagogisk verksamhet i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. För dessa verksamheter gäller i denna lag endast bestämmelserna i 1 kap. 2 a §, 2 a kap och 15 kap. 5 §.

2 a §

Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen skall på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer 2 a kap. 18 § och 9kap. 16 a § denna lag och av sekretesslagen (1980:100).

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Lagen omtryckt 1997:1212

² Senaste lydelse 2001:799

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 34 och 44 §§ lagen (1988:870) om missbrukare i vissa fall skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i andra stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av

Föreslagen lydelse

34 §¹

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården. *Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).*

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i andra stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. *En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.*

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av

¹ Senaste lydelse 2001:464

berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas *avskild från de övriga vid hemmet*. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas i *avskildhet*. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet *avser* överflyttning enligt 25 §, innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök eller *avser* avslag på begäran om utskrivning eller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

44 §²

Beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet

1. *gäller* överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

3. *gäller vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 §, eller*

4. *gäller* förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Andra beslut enligt denna lag av den som förestår vården vid ett LVM-hem får inte överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får inte överklagas. Överklagande av rättens beslut om omhändertagande enligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

² Senaste lydelse 2001:464

Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning skall införas en ny paragraf, 14 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 a §

*Bestämmelser om skyldighet att
anmäla till socialnämnden att ett
barn kan behöva nämndens skydd
finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen
(2001:453).*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

dels att 2 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i 2 kap. skall införas en ny paragraf, 1 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 a §

Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 2 kap. 8–11 §§ denna lag och sekretesslagen (1980:100).

2 §¹

Den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av en patient skall se till att patienten ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns.

Om informationen inte kan lämnas till patienten skall den i stället lämnas till en närstående till patienten. Informationen får dock inte lämnas till patienten eller någon närstående om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 8 § andra stycket eller 9 § första stycket i detta kapitel.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Senaste lydelse 1998:1661

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs att 14 och 17 §§ lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Verkställigheten skall inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, skall den dömda ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömda kan ges möjlighet till vistelse under öppnare former skall prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd som vårdas på en låsbar enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet). En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

17 §

Om det är särskilt påkallat av att den dömda uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han inte kan hållas till ordningen, får *han* hållas *avskild från de övriga vid hemmet* under förutsättning att han står under fortlöpande uppsikt av personalen. *Han* får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Om det är särskilt påkallat av att den dömda uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han *eller hon* inte kan hållas till ordningen, får *den dömda* hållas *i avskildhet* under förutsättning att han *eller hon* står under fortlöpande uppsikt av personalen. *Den dömda* får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

BILAGA 3

Justitieutskottets yttrande 2002/03:JuU1y

Stärkt skydd för barn i utsatta situationer

Till socialutskottet

Sammanfattning

I detta yttrande behandlar justitieutskottet propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer (prop. 2002/03:53) jämte fem med anledning av propositionen väckta motioner.

Förslagen i propositionen täcker ett brett fält av åtgärder inom framför allt socialtjänstens och straffrättens områden. För justitieutskottets del fästs fokus på förslaget till ändring i brottsbalken om en ny straffskärpningsgrund som kan tillämpas om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Straffskärpningsgrunden är tänkt att tillämpas i första hand vid våld mellan närstående som riktats mot barnet eller som förekommit inom familjen i barnets närvaro. Justitieutskottet tillstyrker förslaget med ett kompletterande uttalande om tolkningen av lagtexten. Även i övrigt tillstyrker justitieutskottet regeringsförslaget. Utskottet avstyrker också samtliga av utskottet behandlade motionsyrkanden.

Till yttrandet har fogats fyra avvikande meningar (m, fp, kd respektive c).

Ärendet och dess beredning

Proposition 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. har hänvisats till socialutskottet. Den 6 mars 2003 beslutade socialutskottet att bereda justitieutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen jämte med anledning av propositionen väckta motioner.

Med anledning av propositionen har väckts fem motioner, 2002/03:So41–So45.

Till grund för förslagen i propositionen ligger bl.a. Kommittén mot barnmisshandels betänkanden Barnmisshandel – Polisens och åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder (SOU 2000:42), Barn och misshandel – En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet (SOU 2001:18) samt slutbetänkandet Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda (SOU 2001:72) och remissbehandlingen av dessa.

Utskottets beredningsområde omfattar bl.a. den centrala straffrätten, processrätten och frågor med anknytning till kriminalvården och andra myndigheter inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet. Utskottet begränsar sitt yttrande till att avse frågor inom detta område. I anslutning härtill behandlar utskottet några av de motioner som väckts med anledning av propositionen. De behandlade yrkandena framgår av en till yttrandet fogad förteckning över behandlade motionsförslag.

Propositionen föranleder följande yttrande från justitieutskottet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ett antal lagstiftningsåtgärder i syfte att stärka skyddet för barn i utsatta situationer. I socialtjänstlagen (2001:453), SoL, utvidgas anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § till att omfatta myndigheter inom kriminalvården och rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket samt anställda inom dessa myndigheter. I syfte att öka kunskaperna om anmälningsskyldigheten och skapa ökad uppmärksamhet kring denna inom berörda verksamheter införs hänvisningar till anmälningsskyldigheten i de lagar som reglerar verksamheter som regelbundet kommer i kontakt med barn.

Det införs en gemensam skyldighet för polisen, hälso- och sjukvården, förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen i respektive lag att på socialtjänstens initiativ samverka kring barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa.

I syfte att skapa förutsättningar för ett optimalt beslutsunderlag för en socialnämnd som har att fatta beslut i ett ärende, där den eller de som berörs av beslutet inte längre vistas i kommunen, införs i SoL en lagstadgad skyldighet för vistelsekommunen att på begäran bistå med utredning om barn och vård av missbrukare. Vidare införs en möjlighet att flytta över ett ärende från en

socialnämnd till en annan utan samtycke av den senare. Detta gäller under förutsättning att den enskilde har starkare anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till hans eller hennes vilja, varaktigheten av hjälpbehovet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt.

I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) föreslås ett antal ändringar i syfte att stärka barnperspektivet i lagen. Bland annat föreslås att vad som är bäst för den unge skall vara avgörande vid alla beslut enligt lagen och att den unges inställning skall klarläggas och att hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Det tydliggörs att såväl fysisk som psykisk misshandel kan utgöra risk för att barnets hälsa och utveckling skadas. En ny bestämmelse införs i såväl SoL som LVU med innebörden att när ett barn varit placerat i samma familjehem i tre år skall socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

I såväl LVU som i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård förs in bestämmelser som gör det möjligt att – om det är särskilt påkallat med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet – vårda en intagen under förhållanden som innebär att han eller hon inte fritt får umgås med andra intagna.

En särskild straffskärpningsgrund införs i brottsbalken för sådana fall där brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Vidare läggs vållande till kroppsskada eller sjukdom som inte är grovt brott under allmänt åtal om brottet riktat sig mot någon som är under 18 år och åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Detsamma gäller brotten förtal och grovt förtal samt vissa uttryckligen angivna fall av förolämpning under den ytterligare förutsättningen att åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt.

Utskottets överväganden

Misshandel

Som framgår av 3 kap. 5–6 §§ brottsbalken skall den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, dömas för *misshandel* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt skall för *grov misshandel* dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat målsäganden svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Vid påföljdsbestämningen gäller de allmänna bestämmelserna i 29 och 30 kap. brottsbalken.

Misshandel räknas till de s.k. artbrotten, se 30 kap. 4 § sista stycket. Brottlighetens art anses alltså i princip kräva att ett fängelsestraff utdöms. Utskottet bortser här från att påföljdspraxis i någon utsträckning förändrats genom nya påföljdscombinationer innehållande samhällstjänst. Utskottets bedömning är nämligen att de nya reglerna inte påverkat påföljdspraxis i fall där offret varit ett litet barn och gärningsmannen en vuxen person. Utgångspunkten i dessa fall är således att gärningsmannen skall dömas till fängelse.

När det gäller straffvärdet och därmed strafftidens längd finns regler i 29 kap. brottsbalken om omständigheter som skall beaktas i såväl mildrande som skärpande riktning inom ramen för den angivna straffskalan.

Omständigheterna i här aktuella fall torde endast sällan vara sådana att det finns förmildrande omständigheter som skall beaktas (jfr 29 kap. 3 §). Intresset koncentreras därför på de försvårande omständigheter som anges i 29 kap. 2 §. Av särskilt intresse vid misshandel av barn är punkterna 2, 3 och 4.

Enligt punkt 2 skall särskilt beaktas om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet. Enligt punkt 3 skall särskilt beaktas om gärningsmannen utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig – bestämmelsen tar särskilt sikte på brott som riktat sig mot barn, handikappade eller äldre. Enligt punkt 4 skall särskilt beaktas om gärningsmannen grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende. Även övriga punkter i 2 § kan naturligtvis tänkas bli tillämpliga.

Högsta domstolen har i ett avgörande (NJA 2000 s. 612) beaktat att brottet riktade sig mot ett litet barn såväl vid gradindelningen (grov misshandel) som, såsom en försvårande omständighet, vid straffmätningen. I samma mål ansåg Högsta domstolen det vara av viss självständig betydelse att ett brott mot ett barn framstod som ett missbruk av det särskilda förtroende som barnets mor visat genom att anförtro barnet i den tilltalades vård.

I propositionen tar regeringen ställning mot att nu införa ett särskilt barnmisshandelsbrott. Detta innebär att regeringen intar samma ståndpunkt som Kommittén mot barnmisshandel. Regeringen föreslår däremot, också i enlighet med Kommittén mot barnmisshandels förslag, en ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § brottsbalken. Enligt förslaget skall den nya straffskärpningsgrunden omfatta fall där brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Med barn förstås i enlighet med barnkonventionens definition en person som inte fyllt 18 år.

I motion So45 yrkandena 1 och 2 (c) begärs en utredning om ett särskilt barnmisshandelsbrott. En liknande inriktning finns i motion So42 yrkande 11 (m) där motionärerna önskar se en skärpt påföljdspraxis vid barnmisshandel med ett straffminimum på fängelse två år.

Utskottet gör följande överväganden. Det är inte svårt att känna sympati för motionärernas önskemål. Misshandel av barn hör till de allra grövsta brotten och det finns rättspolitiska skäl som talar för att dessa brott borde ha en särskild brottsrubricering. Det finns emellertid en rad komplikationer av lagstiftningsteknisk natur som utskottet för närvarande inte har underlag att

bedöma om de går att lösa. Utskottet vill ändå nämna några. Enligt barnkonventionen är ett barn som framgått en person under 18 år. Vid en särreglering måste ställning tas till om regleringen skall omfatta alla barn eller barn under en viss lägre ålder. En annan fråga är hur lagstiftaren vid en särreglering skall förhålla sig till fall där offer och gärningsman är relativt jämnåriga. Det finns risk att gränsdragningsproblem skapas. Lagstiftaren måste också fråga sig om det är lämpligt att införa ytterligare brott där vad gärningsmannen känt till eller bort misstänka om offrets ålder är avgörande vid bedömningen av gärningen (jmf. sexuellt utnyttjande av underårig i 6 kap. 4 § brottsbalken och 6 kap.11 § samma balk). Kommittén mot barnmisshandel nämner särskilt frågan hur lagstiftaren bör ställa sig till andra brott som kränker barns integritet, t.ex. olaga hot – ställning måste tas till om sådana brott i sådana fall också bör särregleras.

Problemen är med andra ord många, och enkla lösningar finns knappast. Regeringen avser dock att fortsätta arbetet med hithörande frågor i syfte att analysera om det finns möjligheter att ytterligare förstärka barns skydd mot våld i hemmet. Det behövs således inget sådant uttalande om utredningsarbete som efterfrågas i motion So45.

I avvaktan på resultatet av ytterligare analyser anser utskottet att den väg regeringen i denna proposition anvisar framstår som framkomlig. Genom införande av en ny straffskärpningsgrund, som särskilt tar sikte på barns trygghet och tillit i förhållande till närstående vuxna, betonas ytterligare det utomordentligt allvarliga i att vuxna familjemedlemmar förgriper sig på barn i familjen, och ytterligare möjligheter till straffskärpning öppnar sig.

Vad som nu sagts innebär inte att yrkandet i motion So42 om ett straffminimum på två år tillgodosetts. Härför skulle krävas ett särskilt barnmisshandelsbrott eller, i och för sig, att straffminimum för grov misshandel höjdes till fängelse två år. Den frågan är inte aktuell i detta ärende. När det gäller straffmätningen i det enskilda fallet måste alltså som hittills samtliga omständigheter beaktas inom ramen för det straffbud som skall tillämpas, naturligtvis med beaktande av reglerna i 29 och 30 kap. brottsbalken. Motionsyrkandet bör avslås.

Utskottet vill ändå i detta sammanhang nämna Riksåklagarens Rättsutvecklingsplan 2002–2003. I denna stryker Riksåklagaren under att straffmätningen måste differentieras och nyanseras och hela straffskalan utnyttjas när det gäller påföljden för grova våldsbrott. Riksåklagaren anför att den vida straffskalan för grov misshandel (som ovan framgått omfattar den fängelse från ett till tio år) är ett uttryck för att gärningstypen spänner över gärningar med olika straffvärde. Den återhållsamhet som enligt riksåklagaren ofta präglar domstolarnas värdering av straffvärdet svarar dåligt mot den nyanserade syn på grov misshandel som den vida straffskalan påkallar. Ytterligare en punkt i rättsutvecklingsplanen är att samhällets syn på våld mot kvinnor och annat våld inom familjen måste få tydligt genomslag vid påföljdsvalet och straffmätningen.

Riksåklagaren har nyligen överklagat ett mål till Högsta domstolen för prövning av påföljdsfrågan. Målet gäller ett åtal mot ett treårigt barns styvfar för grov misshandel och grovt vållande till annans död. Påföljden bestämdes av Svea hovrätt till fängelse fem år.

Enligt förslaget till 29 kap. 2 § 8 brottsbalken skall det alltså vara en särskild straffskärpningsgrund att brottet varit ägnat att skada *tryggheten och tilliten* hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Genom ordvalet markeras att det handlar om en särskilt kvalificerad form av trygghet, nämligen den i relationen mellan föräldrar, andra vuxna närstående och barn. Enligt specialmotiveringen till den nya bestämmelsen (prop. s. 111) skall med närstående person förstås i första hand vuxna familjemedlemmar – mamma, pappa och i tillämpliga fall respektive förälders make eller sambo, fosterföräldrar, mor- och farföräldrar och föräldrarnas syskon. Uppräkningen är inte uttömmande, och utskottet ser det som självklart att en bedömning även här måste göras i varje enskilt fall för att konstatera om en viss person tillhör närståendekretsen. Uppräkningen får dock anses ge god vägledning vid bedömningen. Den nya straffskärpningsgrunden är tillämplig inte bara när brottet riktats direkt mot barnet utan omfattar också sådana fall där barnet bevittnat – sett eller hört – t.ex. att en förälder blir slagen av den andra föräldern.

I motion So45 yrkande 3 föreslås att begreppet närstående person skall ges en vidare tolkning än regeringen föreslagit. Motionärens tanke är att det finns fler för barnet viktiga personer, t.ex. lärare, i barnets närhet och att ett övergrepp från någon av dem skulle kunna vara minst lika allvarligt för barnet som om övergreppet skedde inom familjen.

Här har utskottet en annan uppfattning. Utskottet vill göra gällande att relationen inom familjen, också i den utvidgade bemärkelse som begreppet används här, har en annan karaktär, inte minst beroende på relationerna mellan familjens vuxna. Relationerna inom familjen kan därför i princip inte likställas med relationerna till andra i och för sig viktiga personer för barnet. Om närståendekretsen görs för vid kan det också i praktiken bli omöjligt att använda straffskärpningsbestämmelsen på avsett sätt. Risk finns i stället att bestämmelsen kommer att verka i straffskärpande riktning så snart ett barn bevittnat ett brott oavsett förhållandena i övrigt. Detta är inte avsikten. Utskottet anser att motion So45 i här behandlad del bör avslås.

Det framgår av motiveringen till den föreslagna bestämmelsen (prop. s. 69 f. och s. 111 f.) att den i första hand tar sikte på situationer där en till barnet närstående person förgriper sig på antingen en annan sådan person eller på barnet självt. Enligt sin ordalydelse har bestämmelsen emellertid en längre räckvidd än så. Den täcker också situationer där antingen gärningsmannen eller offret är en till barnet närstående person medan den andra personen inte tillhör denna krets under förutsättning att brottet är ägnat att skada barnets trygghet och tillit till den närstående personen. Dessa fall har inte närmare övervägts i propositionen. Enligt utskottets mening kan man dock inte bortse från att barnets trygghet och tillit till den närstående i särskilda fall kan ta

skada av att se den närstående t.ex. misshandla en tredje person eller av att se honom eller henne bli misshandlad av en tredje person.

Det bör slutligen framhållas att den nya bestämmelsen inte begränsar sig till straffmätningen vid våldsbrott även om den kommer att ha sitt främsta tillämpningsområde när det gäller sådana brott och sexualbrott. Bestämmelsen kan också, som regeringen påpekar, vara tillämplig vid t.ex. olaga hot och vissa fall av skadegörelse. Däremot är det enligt utskottets mening svårare att tänka sig att bestämmelsen skulle komma till användning vid rena förmögenhetsbrott även om det inte helt kan uteslutas att också sådana brott skulle kunna vara ägnade att skada barnets trygghet och tillit till en närstående person. Om en viss gärning skall anses ha varit ägnad att skada barnets trygghet och tillit på det sätt som krävs för tillämpning av bestämmelsen är en fråga som, som regeringen anför, måste bedömas utifrån samtliga omständigheter.

Enligt utskottets mening bör riksdagen beredas tillfälle att godkänna vad utskottet anför om straffskärpningsbestämmelsens räckvidd.

Vid en sammantagen bedömning och med de förtydligande uttalanden som utskottet gjort i det föregående tillstyrker utskottet regeringens förslag till ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken.

Slutligen behandlar utskottet i detta avsnitt motion So44 yrkandena 2 och 3 som går ut på att den nya regleringen bör utvärderas.

Utskottet har i princip ingen annan uppfattning. Utskottet kan också konstatera att alla väsentliga förändringar på straffrättens område brukar utvärderas efter några år. Utskottet har ingen anledning att tro att så inte skulle bli fallet i detta ärende, i synnerhet som regeringen, som framgått ovan, avser att fortsätta att arbeta med frågan om skydd för barn mot våld i hemmet. Något uttalande från riksdagen behövs inte. Motion So44 i här aktuella delar bör avslås.

Barn som brottsoffer

Målsägande

I motionerna So42 yrkande 12 (m) och So43 yrkande 3 (fp) efterfrågas en ordning som innebär att ett barn som blir vittne till våld betraktas som målsägande i brottmålsprocessen. Barnet skulle med andra ord vara part i brottmålet och t.ex. kunna föra skadeståndstalan.

Frågan behandlas inte i propositionen. Däremot tar utskottet upp samma frågeställning i sitt betänkande Våldsbrott och brottsoffer (bet. 2002/03: JuU11).

Utskottet börjar där med att anmärka att begreppet brottsoffer är okänt i den straffprocessuella lagstiftningen. Den som har blivit utsatt för brott är målsägande. Det sagda hindrar inte att en person som inte är målsägande ändå kan drabbas av verkningarna av ett brott och alltså i denna bemärkelse vara ett offer för brott. Detta kan t.ex. gälla barn i familjer där det förekommer våld. Ett sådant barn kan också, som strax framgår, ha rätt till skadestånd på civilrättsliga grunder.

Målsägande är en person mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada (20 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken). En målsägande kan inträda i brottmålsrättegången som part när han eller hon framställer ett yrkande om ansvar eller skadestånd. I praxis har kretsen av personer som är att anse som målsägande och därmed kan inträda i processen som part hållits relativt snäv. I 20 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken finns ett undantag för fall när någon dödat genom brott. I de fallen får den avlidnes anhöriga, t.ex. den avlidnes barn, samma rätt att som målsägande i brottmålsprocessen bl.a. föra talan med anledning av brottet. Av det nu anförda följer att ett barn som bevittnat icke dödligt våld inom familjen, men som själv inte blivit utsatt för någon brottslig handling, inte är att anse som en målsägande som kan inträda i brottmålsprocessen.

Den nu redovisade regleringen avser endast barnets processuella ställning i brottmålsprocessen. Barnets rätt till skadestånd på grund av åsamkad personskada, t.ex. i form av psykiskt lidande av övergående eller bestående art, regleras i skadeståndslagen (1972:207). För att barnet skall anses berättigat till sådant skadestånd krävs i och för sig inte att barnet blivit utsatt för ett brott, det avgörande för skadeståndsskyldigheten är om någon bedöms uppsåtligt eller av vårdslöshet ha vållat barnets skada. En talan om sådant skadestånd handläggs som ett tvistemål vid tingsrätten.

Reglerna i rättegångsbalken om domstolens sammansättning och om sammanläggning av mål, s.k. kumulation, innebär ett hinder mot att ett brottmål rörande t.ex. misshandel mot barnets mor sammanläggs med ett tvistemål rörande barnets skadeståndstalan mot samma man som är åtalad i brottmålet (jfr 1 kap. 3 a–3 b §§ samt 22 kap. 1 § rättegångsbalken) trots att grunden för åtalet och för skadeståndskravet, nämligen misshandeln av kvinnan, är densamma.

Utskottet anmärker först att det i och för sig skulle kunna vara en fördel för barnet om dess skadeståndstalan i här aktuella situationer kunde prövas i brottmålsrättegången. Bland annat skulle processkostnaderna bli lägre om åklagaren förde barnets talan. Detta måste dock vägas mot det brott mot uppbyggnaden av det rättsliga systemet som det skulle innebära om rätten att föra talan i brottmålsprocessen utvidgades på det sätt motionärerna förespråkar. Utskottet är inte berett att nu ta ställning till en sådan ordning. Motionerna So42 och So43 i berörda delar bör avslås.

Barn i brottmålsprocessen

I motion So42 yrkande 17 (m) begärs en utredning om domstolarnas hantering av barn i brottmålsprocessen. Motionärerna beklagar att frågan inte belystes av Kommittén mot barnmisshandel. I motionen begärs också en utvärdering av 2001 års ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL).

Frågan behandlas inte i propositionen.

I rättegångsbalken, där straffprocessen i huvudsak regleras, finns endast ett fåtal regler som tar sikte på enbart barn. Det gäller två bestämmelser i 5 kap.

Enligt 1 § tredje stycket får således förhör med barn under 15 år ske inom stängda dörrar och enligt 2 § kan rättsens ordförande förvägra en person under 18 år tillträde till en offentlig förhandling om det finns skäl till det. Enligt 36 kap. 4 § skall rätten med hänsyn till omständigheterna pröva om ett barn under 15 år får höras som vittne.

När det gäller unga lagöverträdare måste först konstateras att endast den som fyllt 15 år vid brottets begående kan vara tilltalad i ett brottmål (jfr 1 kap. 6 § brottsbalken). När det gäller ungdomar mellan 15 och 18 eller i vissa fall 21 år kompletteras rättegångsbalkens bestämmelser med bestämmelserna i LUL. En översyn av lagstiftningen gjordes för några år sedan (prop. 1994/95:12, bet. 1994/95:JuU1). Därefter har en uppföljning gjorts av de nya bestämmelserna. Uppföljningen ledde till vissa kompletteringar (prop. 2001/01:56, bet. 2000/01:JuU18).

Enligt 25 § LUL skall mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte fyllt 21 år i princip handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma gäller nämndemän i sådana mål. I paragrafens ursprungliga lydelse skulle, enligt 1994 års ärende, den lagfarne domaren med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare i stället vara särskild lämpad för uppgiften. Bestämmelsen var och är avsedd att leda till specialisering bland domarna. Ändringen i 2001 års ärende tillstyrktes av ett enigt utskott.

Regleringen i LUL ställer krav på ett nära samarbete mellan socialtjänsten polisen, åklagarna och domstolarna. Regleringen är utformad för att åstadkomma en snabb handläggning genom tidiga kontakter mellan berörda myndigheter samtidigt som behovet av specialisering inom rättsväsendet i fråga om barns och ungdomars brottslighet tillgodoses.

Utskottet vill också nämna att det enligt LUL, jämfört med vad som gäller för vuxna, finns relativt långtgående möjligheter för åklagaren att meddela beslut om åtalsunderlåtelse. Ett syfte med den regleringen är att i möjligaste mån undvika att ungdomar ställs inför rätta. I stället skall andra åtgärder vidtas, t.ex. enligt SoL eller LVU.

Utskottet kan för sin del inte se någon anledning att redan nu ta initiativ till en ny översyn av LUL.

När barn i andra fall uppträder i brottmålsprocessen är det antingen som målsägande, det vill säga som part, eller som vittne. Som målsägande har barnet rätt till målsägandebiträde och stödperson (se 20 kap. 15 § rättegångsbalken och lagen [1988:609] om målsägandebiträde). Barnet kan också ha ett ombud eller rättshjälpsbiträde om det för skadeståndstalan i brottmålet och åklagaren inte för barnets talan i den delen. I vissa fall kan en särskild företrädare utses för barnet. Detta blir aktuellt om barnets vårdnadshavare begått brott mot barnet – utskottet återkommer nedan till lagstiftningen om särskild företrädare för barn.

Om barnet skall höras som vittne eller målsägande finns det som framgått möjlighet att av hänsyn till barnet höra det inom stängda dörrar. Handläggningen av frågor om vittnesmål och målsägandeförhör med barn är normalt

emellertid sådan att det inte blir aktuellt att höra barnet i domstolen. I stället hörs barnet under förundersökningen, förhöret spelas in på video och spelas upp i rätten.

Enligt utskottets mening har förfarandet från barnets synpunkt både för- och nackdelar. En fördel är att barnet slipper konfronteras med den tilltalade och att förhöret kan ske under lugna förhållanden som i största möjliga utsträckning har anpassats till barnets behov. En nackdel är att förhörets bevisvärde kan bli lägre, t.ex. därför att det inte finns möjlighet för rätten att ställa frågor till barnet. Detta är till nackdel för barnet, åtminstone om brottet begåtts mot barnet, och det minskar sannolikt något åklagarens möjlighet till en fällande dom. Som regel får man dock anta att fördelarna uppväger nackdelarna. Detta är också bakgrunden till den fasta praxis som finns på området.

I vissa fall kan det emellertid inte undvikas att ett barn måste komma till domstolen. Frågan är då vilken beredskap som finns i domstolarna för att tillgodose barnets behov inom de ramar som brottmålsprocessen sätter. Detta är en fråga som utskottet behandlat vid ett stort antal tidigare tillfällen, senast i budgetbetänkandet för år 2003 (bet. 2002/03:JuU1 s. 82).

I budgetbetänkandet redovisar utskottet att Domstolsverket ålagts att återrapportera på vilket sätt bestämmelserna i FN:s barnkonvention och intentionerna bakom dem har beaktats i utbildningsverksamheten. Av verkets rapportering för år 2001 framgår att barnkonventionen är ett stående inslag i Domstolsverkets seminarier om vårdnadsmål för domare vid allmän domstol. Syftet med seminarierna är att förmedla kunskap i frågor som har anknytning till mål om vårdnad, boende och umgänge samt att ge tillfälle att från olika erfarenheter diskutera processuella frågor och frågor om handläggning av sådana mål. Vidare framgår att konventionen också är ett stående inslag i verkets seminarier om verkställighetsmål för domare i allmän förvaltningsdomstol. Det framgår också att den obligatoriska utbildningen för nyutnämnda domare innehåller inslag om barnets ställning i rättsprocessen. Här liksom i den obligatoriska utbildningen för ordinarie domare i allmän förvaltningsdomstol ingår ett särskilt avsnitt om barnkonventionen. Från och med år 2002 kommer barnkonventionen att ingå även i den utbildning som erbjuds icke ordinarie domare i de båda domstolsorganisationerna. Intervjumetodik – hur barn minns och berättar om våld och övergrepp – har också tagits upp i verkets kursverksamhet. Såvitt framgår av Domstolsverkets årsredovisning för 2002 hade utbildningsinsatserna en liknande inriktning förra året.

Det har också sin betydelse vilken erfarenhet av och kunskap om barnförhör åklagaren har. Här framgår av Riksåklagarens årsredovisning för år 2001 (s. 43) att åtgärder vidtagits för att utveckla hanteringen av ärenden som rör våldsbrott. I denna del anförs bl.a. att en särskild utbildningssatsning genomförts för ett antal åklagare som ingår i lokala familjevåldsgrupper och för specialiståklagare som handlägger sexualbrott mot barn och barnmisshandel. Satsningen ingår i den utbildning som startats under år 2001 för åklagarorganisationens specialiståklagare. Under år 2001 kompletterade dessutom Riksåklagaren en promemoria med stöd för utredningar om sexualbrott mot barn så

att den numera även omfattar våldsbrott mot barn. Förutom den utbildning som genomfördes i Riksåklagarens regi genomförde åklagarmyndigheterna egna utbildningsinsatser. Enligt vad som anförs i årsredovisningen medförde vidtagna utbildningsinsatser och samverkan med andra myndigheter att kunskapen och medvetenheten om dessa brott ökat, vilket i sin tur medfört att samtliga åklagarkammare prioriterar utredningar rörande våld mot kvinnor och barn. Insatserna fortsatte under år 2002. Av årsredovisningen för 2002 (s. 39) framgår bl.a. att Riksåklagaren i specialistutbildningen för handläggare av sexualbrott mot barn lagt in ett längre avsnitt om barnkonventionen, kunskaper om barns utveckling, skadebilden vid barnmisshandel och barns trovärdighet.

Utskottet måste alltså konstatera att olika regelsystem syftar till att hålla barn utanför domstolarna. En rad olika åtgärder vidtas i detta syfte. I de fall detta ändå inte är möjligt gör berörda myndigheter stora insatser på utbildningssidan för att öka kunskapen om barns behov och för att underlätta bedömningen av de uppgifter barnet lämnar. Det finns också möjlighet till särskilda stödinsatser för barnet inom ramen för processen. Med den avvägning som görs i rättssystemet som innebär att barnets behov av att slippa framträda i en brottmålsrättegång i största möjliga utsträckning prioriteras kan utskottet inte förorda en utredning om domstolarnas hantering av barn i brottmålsprocessen. Yrkandet härom i motion So42 avstyrks.

Samverkan mellan myndigheter

I propositionen föreslås en ny regel i 5 kap 1 a § SoL som tydliggör socialtjänstens skyldighet att samverka med olika samhällsorgan, institutioner och andra som kommer i kontakt med barn som far illa eller riskerar att fara illa. Socialtjänsten har huvudansvaret för att samverkan kommer till stånd.

I motion So42 yrkande 7 (m) framhålls vikten av att särskilt polisen samverkar med andra samhällsorgan för att förstärka skyddet för barn i familjer där det förekommer våld. Betydelsen av särskilda familjevåldsenheter understryks.

Enligt 3 § polislagen (1984:387) har polisen skyldighet att samarbeta med myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten. Särskilt åligger det polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem. Det åligger andra myndigheter att stödja polisen i dess arbete. I detta ärende föreslår regeringen ett tillägg i 3 § där det erinras om bestämmelsen i 14 kap. 1 § SoL om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd.

Enligt utskottets bedömning möjliggör lagregleringen samverkan på alla samhällsnivåer beträffande här aktuella barn. Någon ytterligare lagstiftningsåtgärd inom utskottets beredningsområde behövs inte.

När detta väl är sagt tar utskottet upp frågan om särskilda familjevåldsenheter. Frågan behandlas också i utskottets betänkande Våldsbrott och brottsoffer (bet. 2002/03:JuU11).

Särskilda familjevårdsenheter har inrättats inom vissa polismyndigheter för att effektivisera och snabba upp utredningsförfarandet vid våld mellan närstående. Tanken är att polisens utredare skall arbeta längre tider på familjevårdsenheterna. Utredarna blir specialiserade på våld i nära relationer och därigenom blir det lättare att utveckla arbetsmetoderna samtidigt som samarbetet med åklagare, socialtjänsten och andra berörda förbättras.

Utskottet kan för sin del instämma i att det kan finnas stora fördelar i ett sådant arbetssätt. Det handlar då inte endast om att utredningsarbetet bör bli effektivare genom att bl.a. kunskapen om och förståelsen för barn i svåra situationer ökar. Med den erfarenhet av familjer i kris som efter en tid kommer att ha samlats på en sådan enhet bör det också bli lättare att på ett adekvat sätt förmedla kontakten med andra myndigheter som berörs. Hur arbetet organiseras på de enskilda polismyndigheterna är emellertid inte en fråga för riksdagen. Utskottet avstyrker bifall till motion So42 i berörd del.

Dödsfallsutredningar

I propositionen aviserar regeringen sin avsikt att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och analysera förutsättningarna för ett system för dödsfallsutredningar, när barn avlidit på grund av mord, dråp eller misshandel, bl.a. med avseende på sekretesshinder och organisation. Regeringen anser att ett system med dödsfallsutredningar bör prövas.

Förslaget kritiseras i motion So42 yrkande 10 (m). Motionärerna anser dels att förslaget inte är tillräckligt långtgående, dels att en försöksverksamhet med dödsorsaksutredningar genast borde inledas.

När ett barn dör görs en rättsmedicinsk undersökning. Syftet med undersökningen är, enligt regeringen, att vid oklara dödsfall upptäcka, bekräfta eller utesluta brott. Om brott misstänks görs en rättsmedicinsk obduktion. I sådana fall förekommer ett samarbete mellan berörda rättsläkare, polisen, kriminaltekniker och ibland även med läkare och åklagare. Genom detta samarbete mellan olika experter breddas underlaget, framhåller regeringen, och förutsättningarna för en riktig diagnos ökar.

Enligt regeringens bedömning skall en dödsfallsutredning göras efter det att dödsorsaken fastställts. Syftet med dödsfallsutredningen är brett. Det handlar inte om att fastställa dödsorsaken utan om att utifrån ett helhetsperspektiv försöka förstå vad som inträffade och varför. Huvudsyftet är enligt regeringen att urskilja mönster, såväl i familjen som i samhället, som kan antas vara av betydelse för dödsfallet. Dödsfallsutredningen skall som regel genomföras på lokal nivå i enlighet med centralt utfärdade riktlinjer. Dödsfallsutredningarna sammanställs och analyseras sedan på central nivå. Genom den förbättrade kunskap om dödligt våld mot barn som på detta sätt uppnås skall det bli bl.a. lättare att identifiera riskfamiljer, och förebyggande insatser skall kunna förbättras.

Det förslag om dödsorsaksutredningar som läggs fram i motion So42 innebär såvitt utskottet kan bedöma att utredningsförfarandet formaliseras redan

innan dödsorsaken fastställts. I övrigt synes utredningen i stort ha samma inriktning och syfte som regeringen tänker sig.

Utskottet har ingen anledning att i detta ärende föreslå en ordning som innebär att den rättsmedicinska undersökningen ifrågasätts. Inte heller ser utskottet för närvarande någon orsak att på detta omfattande sätt utreda samtliga dödsfall bland barn, något som torde bli resultatet av motionsförslaget. Slutligen anser utskottet det självklart att sekretessfrågor måste klargöras, riktlinjer utfärdas och organisationen övervägas innan en försöksverksamhet kan starta. Utskottet ser alltså fram emot att regeringen tar de beslut som krävs för att få till stånd ett verksamhet med dödsfallsutredningar. Motion So42 i denna del avstyrks.

Kriminalvårdsfrågor

Anmälningsskyldighet vid permissioner

I propositionen föreslås ett tillägg i 5 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL). I tillägget erinras om skyldigheten för kriminalvården och dess anställda att enligt vad som föreslås i detta ärende anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd. Regeringen avser att göra motsvarande förändring i förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder.

Avsikten med förslaget är flera. Det finns en önskan om att försäkra barn till frihetsberövade föräldrar om socialtjänstens stöd och skydd. Det kan också finnas anledning, t.ex. om den dömda begått våldsbrott mot barnet eller någon familjemedlem, att underrätta om att den dömda kommer att frigges. Kriminalvården kan också av den intagne få veta att barnet vistas i olämpliga miljöer och att det kan finnas skäl för socialnämnden att ingripa.

I motion So42 yrkande 8 (m) anförs att det är lika viktigt att underrättelse sker vid permissioner som vid frigivning.

Utskottet har ingen annan uppfattning. Utskottet konstaterar också att det inte finns några undantag till anmälningsskyldigheten. Detta innebär att barnets skyddsbehov *skall* anmälas till socialnämnden t.ex. när en våldsbenägen intagen får permission eller frigges. En jämförelse kan göras med den uppräknade som görs i 35 § KvaL. Där slås fast att en målsägande skall tillfrågas om hon vill ha underrättelse om den intagne i en rad olika situationer som innebär att begränsningarna i den intagnes frihet antingen upphört som vid permission, frigivning och rymning, eller minskat som vid placering på en öppen anstalt. En förutsättning är att den intagne dömts för brott som riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid. Utskottet vill också anmärka att anmälningsskyldigheten till socialtjänsten är mer långtgående än den som finns i 35 §. Enligt förslaget till 5 § skall anmälan göras så snart barnet kan behöva nämndens skydd. Utskottet kan alltså inte se att det finns några begränsningar i lagförslaget som skulle kunna medföra att socialnämnden inte fick en anmälan om en intagens permission i de fall det behövs. Utskottet utgår också från att kriminalvården som har vana vid att hantera liknande

anmälningar kommer att upprätta väl fungerande rutiner för att uppfylla anmälningsskyldigheten. Utskottet tillstyrker lagförslaget i denna del och avstyrker motsvarande del av motion So42.

Behandling under straffverkställigheten

I motionerna So42 yrkande 18 (m) och So44 yrkande 8 (kd) efterlyses åtgärder inom kriminalvården för att förhindra återfall i misshandelsbrott som riktats mot barn.

Frågan behandlas inte i propositionen.

Kriminalvårdens uppgift är att verkställa fängelsestraff och icke frihetsberövande påföljder. Statsmakernas uttalade ambition är att verkställighetstiden skall tas till vara för olika rehabiliterande insatser. Dessa kan vara av skiftande slag. Det handlar om t.ex. arbetsdrift, utbildning och programverksamhet. Inom programverksamheten, som i detta sammanhang står i fokus, görs olika direkt behandlande insatser som tar sikte på att förebygga nya brott av liknande slag som det den intagne dömts för. Sålunda håller kriminalvården på att införa ett nationellt behandlingsprogram som tar sikte på sexualbrottsdömda. I samarbete med engelska myndigheter pågår arbete med att ta fram ett program om våld i nära relationer. Programmet skall vara forskningsbaserat och utvärderingsbart och kunna bedrivas både i anstalt och inom frivården. I samband med denna programutveckling har ett s.k. risk- och behovsbedömningsinstrument – SARA – börjat användas. Det finns också ett särskilt aggressionsprogram (ART – Aggression Replacing Training) där syftet är att lära ut andra sätt att hantera vrede än att slå. Ett femtontal kriminalvårdsmyndigheter har samarbete med socialtjänsten och frivilligorganisationer m.fl. i syfte att förbättra rehabiliteringsinsatserna. Slutligen bör det i detta sammanhang nämnas att det på samtliga kriminalvårdsanstalter finns en särskild föräldrautbildning.

Utskottet konstaterar att inget av de angivna programmen direkt tar sikte på brott mot barn även om det förefaller i högsta grad rimligt att frågor om våld mot barn kommer upp i samtliga fall. Utskottet måste också konstatera att programverksamheten ännu inte har den omfattning som skulle vara önskvärd. Detta sammanhänger bl.a. med att det ställs stora krav såväl på programinnehåll som på den personal som leder verksamheten. Ytterligare komplikationer när det gäller att se till att en intagen placeras i rätt behandlingsprogram är den höga beläggningsgraden som försvårar omflyttningar mellan anstalterna. Detta bidrar också till att det inte är meningsfullt med en alltför snäv inriktning på programmen.

Enligt utskottets mening görs ett ambitiöst arbete inom kriminalvården när det gäller behandlingsprogram med inriktning att förebygga misshandel, helt i enlighet med vad utskottet vid ett antal tidigare tillfällen uttalat. Utskottet anser det självklart att det i sådana sammanhang också diskuteras våld mot barn. Mot den bakgrunden kan utskottet inte se att det nu finns behov av ytterligare uttalanden från riksdagen. Snarare gäller det här att på olika sätt uppmuntra samverkan inom kriminalvården och mellan kriminalvården och

andra myndigheter och frivilligorganisationer för att komma till rätta med de svårigheter som finns. Utskottet föreslår att motionerna So42 och So44 i här behandlade delar avslås.

Kartläggning av erfarenhet av våld

I propositionen (s. 56) aviserar regeringen sin avsikt att ge BRÅ i uppdrag att regelbundet kartlägga skolelevers erfarenheter av våld i hemmet, i skolan och på fritiden. Detta skulle kunna ske inom ramen för den skolundersökning som BRÅ genomför vartannat år.

I motion So42 yrkande 6 (m) begärs att uppdraget till BRÅ utvidgas till att omfatta även föräldrars erfarenheter och attityder till våld.

Regeringen överväger också den frågan i propositionen och anför att det inte ligger inom ramen för det uppdrag regeringen avser att ge BRÅ att undersöka föräldrars erfarenheter av och attityder till våld mot egna barn. Regeringen pekar på att Kommittén mot barnmisshandels undersökningar tyder på stor samstämmighet mellan resultaten av studier riktade till vuxna respektive till barn och ungdomar.

Utskottet delar regeringens bedömning. Motion So42 i denna del bör avslås.

Särskild företrädare för barn

I motion So42 yrkande 16 (m) begärs en utvärdering av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

Frågan behandlas inte i propositionen.

Lagen om särskild företrädare för barn trädde i kraft den 1 januari 2000. Lagen innebär att en särskild företrädare skall kunna förordnas för ett barn när en vårdnadshavare eller någon som vårdnadshavaren står i ett nära förhållande till misstänks för brott mot barnet. Om barnet har två vårdnadshavare som inte är gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden skall det vara möjligt att i stället förordna att en av dem ensam skall företräda barnet. Syftet med regleringen är att förbättra möjligheterna att utreda brott när barn utsatts för övergrepp. Den särskilda företrädarens uppgifter är således begränsade till att i vårdnadshavarens ställe ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång.

Frågan om en begränsad uppföljning av lagen om särskild företrädare för barn har nyligen tagits upp i utskottets arbetsgrupp för uppföljning och utvärdering. Avsikten är att ta reda på i vilken utsträckning den nya regleringen kommit till användning för att därefter göra en bedömning av om det är meningsfullt att inleda en utvärdering.

Utskottet, som noterar att den nya lagen varit i kraft i drygt tre år, anser att syftet med motion So42 i denna del är tillgodosett genom arbetsgruppens planering. Motionen i denna del bör avslås.

Övrigt

I övrigt har utskottet ingenting att anföra med anledning av propositionen och motionerna.

Stockholm den 27 mars 2003

På justitieutskottets vägnar

Johan Pehrson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Johan Pehrson (fp), Susanne Eberstein (s), Alice Åström (v), Margareta Sandgren (s), Beatrice Ask (m), Lennart Nilsson (s), Helena Zakariasén (s), Ragnwi Marcelind (kd), Elisebeht Markström (s), Jeppe Johnsson (m), Yilmaz Kerimo (s), Johan Linander (c), Göran Norlander (s), Cecilia Magnusson (m), Joe Frans (s), Leif Björnlod (mp) och Karin Granbom (fp).

Avvikande meningar

1. Barnmisshandel

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 11 och 2002/03:So45 yrkandena 1 och 2.

Vi anser inte att en särreglering om brott mot barn bör göras i brottsbalken. Däremot är det angeläget att straffsattserna för grov misshandel används i sin fulla utsträckning. Enligt vårt förmenande bör misshandel av barn generellt ses som grov. För att signalera vikten av att denna typ av våldsbrott straffas hårdare än vad som sker i dag vill vi att minimistraffet för grov misshandel skall vara två års fängelse. En sådan åtgärd skulle skärpa påföljdspraxis generellt men också vad gäller exempelvis påföljdsval som samhällstjänst.

2. Målsägande

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 12 och 2002/03:So43 yrkande 3.

Nuvarande lagstiftning medger inte att rättsväsendet fäster tillräcklig uppmärksamhet vid barn som utsätts för familjevåld. Detta måste förändras. Frågan är komplicerad då den berör centrala begrepp i straffprocessen. Vi anser att regeringen bör arbeta fram förslag till hur barnets rättsliga ställning i familjevåldssituationer kan stärkas, med t. ex. den nyzeeländska lagstiftningen som en inspirationskälla.

3. Barn i brottmålsprocessen

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 17.

Domstolarnas insatser är avgörande för helhetsbedömningen av rättsväsendets bemötande av barn. Det har inte gjorts någon granskning av barns situation i brottmålsprocesser i domstol. Vi anser det angeläget att en sådan genomförs. Särskilt med tanke på att 2002 års vårdnadsutredning har i uppdrag att genomlysa barns situation i vårdnadsprocesser i domstol. Regeringen bör få i uppdrag att låta göra denna granskning.

4. Samverkan mellan myndigheter

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 7.

Våld mot barn, framför allt när det handlar om familjevåld, tillhör de mest komplicerade utmaningarna inom polisens utredningsverksamhet. I dag är det få polismyndigheter som har inrättat arbetssätt som motsvarar de professionella svårigheter som barnutredningar medför. Vi ser denna brist främst i att endast 10 % av anmäld barnmisshandel föranleder åtal. Vid de polismyndigheter där familjevårdsenheter inrättats har samverkan mellan olika myndigheter blivit ett naturligt inslag i arbetet, särskilt med åklagarna. Det har bedrivits mycket utvecklingsarbete inom detta område, men implementeringen går alldeles för långsamt och det krävs en stark politisk viljeyttring för att skynda på förbättringar inom området. Regeringen bör få i uppdrag att påskynda inrättandet av familjevårdsenheter vid landets polismyndigheter.

5. Dödsfallsutredningar

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Vi anser att utskottet borde ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 10.

Vi anser att hela processen när det gäller dödsfall av barn behöver granskas. Det kan inte uteslutas att misstag görs redan i det inledande skedet innan dödsorsaken fastställts. Det är därför lämpligare att göra en dödsorsaksutredning eller att skapa en svensk modell där inslag av båda utredningsalternativen är sammanslagna. De länder som tillämpar dessa utredningsförfaranden vid barns död är betydligt större än Sverige både geografiskt och i befolkningsantal. I det förslag som regeringen fört fram menar vi att det finns ett tillräckligt beslutsunderlag för att genast inleda en försöksverksamhet. Regeringen bör få i uppdrag att utan vidare utredning sätta i gång försöksverksamheten.

6. Behandling under straffverkställigheten

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 18 och 2002/03:So44 yrkande 8.

Vi anser att kriminalvården måste satsa stort på att förebygga återfall i våldsbrott. När det gäller gärningar begångna mot barn finns det inte något program. Härför krävs dels större ekonomiska resurser än kriminalvården för närvarande disponerar, dels klarare instruktioner från lagstiftaren och till sist krävs det längre strafftider för att genomföra effektivare behandlingsprogram. Dessutom behövs en översyn av regelverket med sikte på att deltagande i programverksamhet med behandlingssyfte skall vara obligatoriskt för den intagne. Regeringen bör få i uppdrag att återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder.

7. Kartläggning av erfarenhet av våld

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 6.

Vi anser att föräldrarnas erfarenhet av och attityder till våld är centrala när det gäller hur de behandlar de egna barnen. Med ökad kunskap i denna del blir det lättare att påverka föräldrar att bryta med sina egna erfarenheter och ge de egna barnen en bättre start i livet än de själva fick. Ökad kunskap kan också bidra till att det blir lättare att identifiera barn i riskzonen. Regeringen bör få i uppdrag att utvidga den undersökning i BRÅ:s regi som planeras.

8. Särskild företrädare för barn

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 16.

Vi anser det angeläget att lagen om särskild företrädare för barn utvärderas. Erfarenheterna bör sammanställas och eventuella utvecklingsåtgärder vidtas som inte enbart kan gälla justitieutskottets beredningsområde. Riksdagen bör initiera en sådan utvärdering.

9. Målsägande

Johan Pehrson (fp) och Karin Granbom (fp) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 12 och 2002/03:So43 yrkande 3.

Vi anser att frågan om barns brottsofferstatus är komplicerad. Den berör centrala begrepp i straffprocessen. Enligt vår mening är frågan också angelägen; det handlar t.ex. om rätten att föra talan om skadestånd i brottmålsprocessen och om rätten till brottsskadeersättning. Enligt vår mening bör frågan snarast utredas. Det får ankomma på regeringen att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda dessa frågor.

10. Barnmisshandel

Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Enligt min mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So44 yrkandena 2 och 3.

Jag anser att den nya lagstiftningen är behäftad med en del tveksamheter som, även om jag i och för sig tillstyrker den, gör att det är lämpligt att redan nu fatta beslut om en utvärdering inom något år. Utvärderingen bör särskilt ta sikte på barnrättsperspektivet. Regeringen bör få i uppdrag att vidta erforderliga åtgärder för att en utvärdering skall komma till stånd.

11. Behandling under straffverkställigheten

Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Enligt min mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 18 och 2002/03:So44 yrkande 8.

Jag anser att kriminalvården måste satsa stort på att förebygga återfall i våldsbrott, särskilt mot barn. Härför krävs större ekonomiska resurser än kriminalvården för närvarande disponerar. Dessutom behövs en översyn av regelverket med sikte på att deltagande i programverksamhet med behandlingssyfte skall vara obligatoriskt för den intagne. Regeringen bör få i uppdrag att återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder.

12. Barnmisshandel

Johan Linander (c) anför:

Enligt min mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So45.

Jag anser att det bör införas ett särskilt brott, barnmisshandel. Jag är övertygad om att de lagtekniska svårigheterna går att bemästra. Regeringen bör få ett uppdrag som går ut på att låta utreda frågan och därefter återkomma till riksdagen med ett förslag. En sådan utredning bör ske under medverkan av parlamentariker.

Jag anser vidare att begreppet närstående i den nya straffskärpningsbestämmelsen fått en alltför snäv utformning. Närståendekretsen bör omfatta inte bara familjen som den definieras i detta ärende utan även andra vuxna som barnet ser upp till och litar på och som har ett speciellt ansvar att inte svika barnets förtroende.

BILAGA 4

Av utskottet framlagt lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 15, 35 och 41 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

15 §

Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han *eller hon* hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

35 §

I mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

I mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han *eller hon* skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

41 §

Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han vistas,
2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,
3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,
4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,
5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller
6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han *eller hon* vistas,
2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,
3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,
4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,
5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller
6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.